

A KÖZÉPISKOLAI TANULÓIFJUSÁG
VILÁGNÉZETI, POLITIKAI, ERKÖLCSI NEVELÉSÉNEK
IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

a Szegedi MÁV Nevelőotthon növendékei körében
végzett intervallumvizsgálat tükrében

Fülöp János

bölcsészdoktori disszertációja

Szeged

1976

I.

AZ IFJUSÁGKUTATÁS JELENTŐSÉGÉRŐL

Egy nemzedék társadalmi felelősségének megítélésében jelentős szerepe van annak, hogy az hogyan és milyen szinten tudja folytatni önmagát, milyen szintű, a kor szükségletének és színvonalának milyen mértékben megfelelő műveltséget és neveltséget tud biztosítani felváltójának. Az utánunk jövő nemzedék féltése, szeretete és nevelése készítet bennünket arra, hogy évről-évre legjobb tudásunk és lelkiismeretünk szerint nevelési tennivalóinkat átgondoljuk, megtervezzük és megszervezzük.

A mi társadalmunk, a szocialista társadalom történelmileg az első, amely nemcsak önmaga fenntartását és kontinuitását kívánja reprodukálni, hanem egy magánál fejlettebb, műveltebb ifjúságot és nemzedéket kíván formálni. S ezen forradalmi célkitűzés és tett megvalósításáért kell nemes küzdelmet folytatnunk, a forradalmian korszerű és új megismerésével oldva fel azt a megoldhatatlannak tűnő ellentmondást, hogy a tegnap szerzett tudásunkkal kell nevelnünk és képeznünk a ma ifjúságát, formálva a holnap, a XXI. század emberét. E gigantikus feladatot megoldani az egyén önmagában nem is képes, csak úgy oldhatjuk meg, ha nem hagyatkozunk az általában felgyülemlett tapasztalatokra, a felszínes benyomásokra, hanem a nevelés soktényezős folyamatában az alapvető jelentőségű és előrevivő, a

nevelőt nem elbizonytalanító, hanem megalapozott tervezésre, és munkára serkentő vizsgálatokkal és elemzésekkel, s a permanensen bővitendő mesterségbeli tudással magunkat felvértezve cselekszünk a társadalmi haladásért, mint egyénekből tettekre szövetkező közösség, a pozitív hatásokat és vonásokat koncentrálni és katalizálni, fejleszteni tudó és azt közvetíteni s a negatívumokat kikapcsolni, semlegesíteni és ellensúlyozni képes, a jót és nemeset, s a pozitívumot felerősíteni tudó pedagógusközösség lépünk túl tegnapi és mai önmagunkon.

" A változásokra is érzékeny, folyamatos ifjúságkutatás nélkül ki vagyunk szolgáltatva felszínes benyomásoknak, véletlenszerű tájékoztatásoknak, csoport- és egyéni előítéleteknek. Ezért szorgalmaznunk kell az ifjúság körében végzett módszeres politikai közvéleménykutatásokat, energikusan szembeszállva azzal az immár tarthatatlan állásponttal, hogy a politikai nevelőmunkában elegendő a spontán felhalmozódott tapasztalatokra hagyatkozni. Helyes volna nagyobb gondot fordítani a szocialista viszonyoknak valóban megfelelő s nem egyszerűen polgári forrásokból átvett vizsgálati technikák kidolgozására, valamint hozzáértő vizsgálatvezetők kiképzésére, s a világnézeti, politikai beállítottságról szerzett időnkénti tájékozódást szervesen beépíteni a nevelés rendszerébe. Ez sürgető, közvetlen feladatunk."¹

A legkülönbözőbb fórumokon, a párt- és ifjúsági szervezet dokumentumaiban nyer megfogalmazást a tudományos ifjúság-

1 Ötödik Nevelésügyi Kongr. I., Budapest, 1971, 69-70. old.

kutatás igénye. "Szükség van rá, hogy az ifjúság körében végzett munka tudományosan megalapozottabb legyen, objektív reagálást jelentsen az ifjúság rétegeinek, korosztályainak igényeire, segítse elő a társadalomban lezajló - az ifjúságot közvetlenül érintő - folyamatok tudományos feltárását és a feladatok megalapozottabb kitűzését."²

Az ifjúság egyes rétegei, korosztályai problémáinak differenciáltabb vizsgálata és elemzése a párt- és KISZ-dokumentumokban igényként merül fel. A társadalmi felelősségtől áthatva és indítatva legfőbb államhatalmi szervünk, az országgyűlés tovább megy az igény felvetésén, amikor törvényerőre emelve deklarálja, hogy "Gondoskodni kell az ifjúság és egyes rétegei helyzetének tudományosan megalapozott kutatásáról, a valóságot hiven tükröző megismeréséről. Ennek eredményeit az ifjúságpolitikai célkitűzések sikeres megvalósítása érdekében széleskörűen fel kell használni."³

A felnövekvő nemzedék felkészítése jövőbeli társadalmi feladatainak elvégzésére olyan folyamat, amely természeténél fogva oktatási-nevelési jellegű és megköveteli a tervszerű, jól összehangolt munkát valamennyi nevelési tényezőtől, vagyis az egyes tantárgyakat tanító tanároktól az iskolában, pártszervezettől, az ifjúsági önkormányzat szervétől, az Otthon-tanácsától, a tömegkommunikációs szervezetektől, a bentlakásos nevelési in-

2 Az MSZMP KB állásfoglalása ifjúságpolitikai kérdésekben, Kossuth, 1970, 64. old.

3 Törvény az ifjúságról, OT, 1971, II. fej., IV. par., 2. p.

tézményektől - kollégiumtól, nevelőotthontól, - az iskolai és nevelőotthoni könyvtártól, az ifjúságra ható egyéb nevelési tényezőktől, mint a fegyveres erőktől, a honvédelmi előképzést nyújtó MHSZ-től, állami szervektől és társadalmi szervezetektől, politikai mozgalmaktól.

Ebben a ma feladatainak végrehajtása érdekében aktivitásra serkentő és a holnapi életre felkészíteni igyekvő képző-nevelő munkában a társadalmi céloknak, normáknak és elvárásoknak kell realizálódniuk a középiskolai tanulók, nevelőotthoni növendékek konkrét és sajátos környezeti feltételeinek megfelelően. Ezekhez a közvetlen és konkrét feltételekhez tartoznak az iskolai élet környezeti faktorai, a nevelőotthoni - mint családot helyettesíteni, szakszerű nevelést biztosítani törekvő nevelési intézményi - életfeltételek és viszonyok, az iskolán és nevelőotthonon kívüli /a város társadalmi, politikai, kulturális és nem utolsó sorban gazdasági életviszonyai/ ható tényezők, a növendékek szubjektív, személyi feltételei, a személyiség strukturájának szociális oldala, mint a munka- és politikai tevékenység, az ismeretek, szükségletek és érdekek rendszere, világnézet, politikai meggyőződés, erkölcsiség, azaz egyéni erkölcsi tudat, izlés; a személyiségstruktúra pszichikus oldala, azaz a karakter, temperamentum és képességek, beállítódásuk, magatartásformájuk, személyes viszonyuk a környezeti tényezőkhöz és feltételekhez. E viszonyok tényleges tartalmáról, összefüggéseiről kell minél egzaktabb, tudományosan megalapozott információkat szereznünk abból a célból, hogy a társadalmi célkitű-

zéseket és elvárásokat tervszerűen, metódikailag helyesen és optimális hatásfokkal valósítsuk meg. E viszonyok összefüggéseiből reális áttekintést kapni a mai körülmények között nem lehet olyan módon, hogy tulnyomórészt spontán módon lerakódott pozitív vagy negatív tapasztalatokra és példákra, fiatalokkal folytatott nem tematikus, hanem csak véletlen, esetleges beszélgetésekre és ennek eredményeként kialakult globális és nem konkrét értékelésre szorítkozunk. Az ilyen módon felgyülemlett információra nem lehet építeni, perspektivikusan többet árt, mint használ és a nevelés soktényezős folyamatában elsődleges fontosságú tudatosság követelményével ellentétes hatása. Ha a bentlakásos nevelési intézményekben folyó nevelőmunkában előbbre akarunk lépni, tudományos igényű vizsgálatok eredményeire kell támaszkodnunk. Csak az ilyen tudományosan megalapozott vizsgálat, közvéleménykutatás és az azt követő elemzés képezheti az alapját a társadalmi célkitűzéseket optimális hatásfokkal realizáló nevelőmunka tervezésének és szervezésének.

Az ilyen vizsgálat és elemzés során kirajzolódik a nevelőtanár munkájának alkotó jellege is: a társadalmi célkitűzésekből, vagyis a "mit" alapján kell kikutatnia a megvalósításhoz szükséges konkrét feltételeket és a kiinduló pozíciókat, majd ezt követően kell meghatároznia a közvetlen lépéseket, utakat, módszereket, azaz a "hogyan"-t. Itt mutatkozik meg annak a szükségessége, hogy tudományosan megalapozott ismereteket szerezzen a nevelőtanár nemcsak a "mit" és a "miből" /tehát honnan kell elindulnia, milyen konkrét alapokra számíthat/ vonatkozásában,

hanem a társadalmi célok megvalósításának közvetlen, konkrét módszerére, azaz a "hogyan"-ra vonatkozóan is. Ebből az aspektusból dokumentálható az a tétel is, hogy a tudomány a nevelés területén is "termelőerővé" válik. A nevelőtanár alkotó tevékenysége eredményeként a nevelés hatékonyabbá válik és egyre inkább tudományos jelleget ölt.

II.

A SZOCIALISTA TUDATFORMÁLÁS -

A SZOCIALISTA FORRADALOM SZERVES RÉSZÉ

A szocialista társadalom felépítésének szerves része és elengedhetetlen feltétele a társadalmi tudat szocialista átalakítása, a szocialista közgondolkodás létrejötte és általánossá válása. A szocialista társadalmat minden más társadalmi-gazdasági alakulattól megkülönböztető módon a társadalmi tudatosság magas foka jellemzi.

A szocialista tudatosság szerepe és jelentősége különösen megnövekedett napjainkban, korszükségletté vált a fejlett szocializmus építésének időszakában. Olyan szubjektív tényezők megnövekedett szerepéről van szó, mint az említett személyiségstruktúra szociális oldalának összetevői: az aktív termelő- és politikai munka, a világnézet, politikai meggyőződés, illetve a pszichikus oldal olyan összetevői, mint az akarati tulajdonságok. A szubjektív tényezők megnövekedett szerepe nem jelent az objektív valóságtól független létezést, funkcionálást; ugyanakkor viszonylagos önállóságukat, a társadalmi tudatnak a társadalmi létre gyakorolt visszahatását sem tagadhatjuk. A tudatnak a létre, a társadalmi tudatnak a társadalmi létre gyakorolt, viszonylagos önállóságából következő visszahatásának szélessége és mélysége nem egyforma, mivel függ a szubjektum állapotától is, a történelmileg meghatározott konkrét helyzettől és időszaktól is. A szocialista társadalmi tudat nem passzív lenyo-

mata és tükörképe csupán az objektív valóságnak. Olyan reális tükrözést értünk alatta, amely tükrözi a fejlődési tendenciákat azok összetettségében, ellentmondásosságában úgy, ahogyan azok az objektív feltételekben is benne foglaltatnak.

Nálunk most különösen előtérbe kerültek a szocializmus építésének jelenlegi szakaszában a társadalmi tudat meggyorsított formálásának, a szubjektív tényezők erőteljes és gyümölcsötöző kibontakoztatásának feladatai az előttünk álló társadalmi célkitűzés: a fejlett szocializmus felépítésének meggyorsítása céljából. "Országunk fejlődésének most következő időszakában növekszik a tudati tényezők szerepe. A fejlett szocialista társadalom építése olyan emberek munkáját és aktivitását igényli, akik társadalmi céljaink megvalósításában fegyelmezett, jó munkájuk mellett a közügyekből is kiveszik részüket, ismerik és megtartják a szocialista erkölcs normáit, akik számára szocialista hazánk szeretete elválaszthatatlanul összefonódik a nemzetköziséggel."⁴

E feladatunk megvalósítása és ami egyáltalán nem elhanyagolható szempont, a megvalósítás üteme, jelentős mértékben függ a társadalmi tudat szubjektív feltételeinek kibontása révén kialakítandó tömeges aktivitástól, a társadalmi tudat egészének gyökeres változásától. "...egész társadalmunk fejlődésének egyik kulcskérdése...a tudati viszonyok gyorsabb, erőteljesebb változása, a szocialista erkölcs és életmód általánossá válása."⁵

A szocialista közgondolkodás, erkölcs és világnézet pszichológiai feltételeit jórészt az életmód teremti meg. Az 4,5 MSZMP Programnyilatkozata, 11.old.

életmód befolyásolása éppen ezért megköveteli a soktényezős nevelési folyamatban a legfontosabb nevelési tényezők - az iskola, a család, az ifjúsági szervezetek - összehangolt együttműködését. A szocialista erkölcsre, világnézetre nevelés felelősségteljes feladata nem ruházható át csak a társadalomra, illetve nem tekinthető csak "szülői jognak, a család magánügyének..."⁶ Külön érdeme ezzel kapcsolatban az Ötödik Nevelésügyi Kongresszusnak, hogy sokoldalú elemzés alapján kiemelte azt az alapigazságot, miszerint a társadalmi intézményes nevelés és a családi nevelés nem helyettesítik, hanem kiegészítik egymást. A Hazafias Népfront 1975/76. évi ajánlása a szülői munkaközösségek programjához joggal szögezi le, hogy "...a családban formálódnak - ha nem is kizárólag ott - a világnézetnek "értelmet adó" legfontosabb előfeltételek, mindenekelőtt a külső és belső világ összhangjának igénye."⁷

A fejlett szocialista társadalom felépítésének egyik legfontosabb biztosítéka és feltétele az ifjúság sokoldalú fejlődésének biztosítása. A mi társadalmunk egyre bővülő lehetőségeket teremt a személyiség sokoldalú fejlődéséhez. Napjaink egyik legégetőbb szükséglete a szocialista életmód, életforma és magatartás kimunkálása, a szocialista eszmékkal való értelmi és érzelmi azonosulás, a munkában kialakuló közösségi szellem, a cselekvő erők, az ifjúság önkormányzó képességének, a közéletiség és a társadalmi aktivitás kibontakoztatása. Korszükségletté vált a

6 Szülők és nevelők, Kossuth, 1975, 186. old.

7 Levél a szülői munkaközösség elnökéhez az 1975/76. tanév feladatairól, Kossuth, 1975, 4. old.

szocialista "hogyan éljünk", az élet szocialista élésének követelménye annak érdekében, hogy a megnövekedett szabad idő az igazi emberi kapcsolatok erősítését szolgálja és a szocialista életmód fejlődése vezessen el a közélet és magánélet harmónikus egységének kialakulásához, a szocialista együttélés normáinak szokássá erősödéséhez.

A szocialista tudatformálás meggyorsításának szükségessége nemcsak belső szocialista fejlődésünk, hanem a két egymással szemben álló világrendszer harcának kimenetele, a szocialista világrend tekintélyének növekedése szempontjából is indokolt. A világrendszerek békés egymás mellett élése mást jelent gazdasági fejlődésük és mást jelent ideológiai különbözőségük szempontjából. Ebből a békés egymás mellett élésből a szocialista világrendszer csak akkor kerülhet ki győztesen, ha a szocialista tudatformálás eredményeként kibontakozó szubjektív tényezők, alkotó energiák a szocializmus világméretű térhódítását segítik elő egyrészt, másrészt pedig a két világrendszer közötti ideológiai harcban a megizmosodott szocialista gondolkodás, szocialista társadalmi tudat utját állja az eszméit az ugynevezett "harmadik kosárban" szállító kapitalista propagandagépezetnek, s ezt a harcot a szocialista eszmék térhódításává változtatja, azaz ebből a megütközésből a szocialista eszmék kerülnek ki győztesen.

A szocialista tudatformálásnak azt is kell eredményeznie, hogy a szocializmus eszméivel való identifikálódás ne csupán az elfogadást, hanem ezen eszmék melletti harcos kiállást is jelentsen. Ifjuságunkra egészében véve a szocialista célokhoz, a párt

politikájához való ragaszkodás jellemző." De még gyakran előfordul KISZ-tagoknál is, hogy szocialista elkötelezettségük nem párosul határozott kiállással, politikánk nyílt és bátor hirdetésével, védelmével."⁸

Társadalmunk szocialista vonásainak erősítése /ezt jelenti leegyszerűsítve a fejlett szocializmus/ a tudatformálás terén azt követeli tőlünk, hogy növendékeink szilárd marxista világnézete, a szocializmus és a szocialista országok közössége melletti elkötelezettsége, a szocialista világrendszer igazságának meggyőző erejébe vetett rendithetetlen hite párosuljon szocialista nézeteink melletti nyílt kiállással és vitakészséggel pártunk politikájának igaza és helyessége megvédésének érdekében, hogy a kialakult vitakészség és politizálási készség tegye képessé tanulóinkat arra, hogy felismerjék az összefüggéseket a szocializmus építésének napi feladatai és a cselekvő hazafiság, az internacionalizmus, a forradalmi magatartás, napjaink korszerű forradalmiságának eszménye és a mindennapi társadalmi gyakorlat között.

A tudatformálásnak, a társadalmi tudat fejlődésének objektív feltételei adóttak és erősödő tendenciájuk:

- 1./ általánossá váltak és egyre szilárdulnak a szocialista termelési viszonyok,
- 2./ lényeges változások következtek be a szociális struktúrában, egytipusu szocialista osztályok jöttek létre,

⁸ Maróthy László kongr.-i felszólalásából, Népszab., 1975.márc.21.

- 3./ a munkásosztály hatalma szilárd és egyre elhivatottabban és felkészültebben tölti be vezető szerepét szövetségben a másik szocialista osztállyal, illetve rétegekkel,
- 4./ kiemelkedő eredményeket értünk el a szocialista kulturális forradalom végrehajtása terén.

E feltételek azonban nem egyenletesen és párhuzamosan fejlődnek, egyesek előre szaladnak, mások időlegesen visszamaradnak. A társadalmi tudat formálódását determináló társadalmi lét fejlődése ellentmondásokat is rejt magában. Az erősödő tendenciájú szocialista vonások mellett fellelhetők még a régi társadalmi-gazdasági formáció olyan maradványai is, mint a spekuláció, az önzés, ügyeskedés, harácsolás, - olyan tudati és objektív örökségek, amelyek kellő odafigyelés híján fel is erősödhetnek. A társadalmi tudat erősödését ezek az ellentmondások ideiglenesen fékezhetik. A társadalmi tudat ellentmondásossága adódhat a fejletlenebb műszaki bázisból, a munkaszervezés, a szakképzettség hiányából, a munkaszervezéssel kapcsolatos relatív munkaerőhiányból, a produktív és improduktív munka aránytalanságából, stb. A szocialista tudat formálására hatnak a szocialista fejlődés olyan új ellentmondásai is, mint a munkásosztály növekedéséből származó mennyiség-minőség viszony megváltozása, a szakképzetlen munka viszonylag magas bérezése.

Növendékeink zöme vasuti szakközépiskolában tanul, szakmai gyakorlaton vesz részt s közvetlenül találkoznak az említett ellentmondásokkal. A tapasztalt ellentmondásokra egészséges türelmetlenséggel várnak választ, s mindenekelőtt azért, mert élet-

kori sajátosságuknál fogva még nem képesek megkülönböztetni a lényegit és a jellemzőt a felszíni jelenségtől.

Mit kell tennünk a vezető tudatforma, a politikai tudat és általában a fejlettebb szocialista tudat formálása érdekében?

- a./ megalapozottabbá, konkrétabbá kell tenni az erkölcsi felelősséget a politikai ismeretek, információk bővítése útján;
- b./ helyesen kell értelmezni és a közös cselekvés érdekében funkcionáltatni a szocialista demokrácia biztosította kereteket, vitafórumokat, ügyelve arra, hogy a vita, véleménycsere értelmetlenné degradálódik abban a pillanatban, ha nem követi a közös cselekvés, konkrét körülményeink közepette a szervezettebb, fegyelmezettebb és hatékonyabb tanulmányi munka, a célratörőbb tanulási módszerek alkalmazásának eredményeként, az önellenőrzés biztosításával a magasabb tanulmányi színvonal.
- c./ a megváltozott érdekviszonyokat a szocialista fejlődés adott szakaszának megfelelően tudatosítani kell. A társadalmi tudatra jellemző ugyanis, hogy a maga mozgásában nem követi automatikusan a társadalmi létben végbemenő változásokat, mozgásában időlegesen el is térhet a társadalmi létől. Bár leszögezendő, hogy önállósága csupán viszonylagos. Ez az önállóság kifejezésre juthat abban, hogy
 - 1./ az új társadalomban még sokáig jelen vannak, sőt a nemzetközi viszonyok hatására, de belső fejlődési törvényszerűség alapján is, ujratermelődnek a régi formáció eszméi és szokásai, mint a nacionalizmus, kozmopolitiz-

mus, vallás, stb.

2./ a tudat egyes elemei meg is előzhetik a társadalmi lét változásait.

A megváltozott érdekviszonyok tudatosodása sokszor megkésve jelentkezik az egyén tudatában, de akkor fordulópontot képezhet a társadalmi aktivitás kibontakozásában, ahogyan ez történt az 1970-es ifjúságpolitikai határozat nyomán a munkásifjúsággal.

A szocialista tudatformálásnál feltétlenül szem előtt kell tartani két alapvető fontosságú szempontot:

- a./ a tudatformálásnál mindig a társadalmi lét adott állapotából kell kiindulni, annak mozgási tendenciáit kell figyelembe venni;
- b./ a társadalmi tudat formálásának alapvető útja a társadalmi lét, az anyagi-társadalmi viszonyok alkotó elemeinek megváltozása, tökéletesítése.

A fenti két szempont kiemelését azért tartom szükségesnek, mert az ifjúság, jelen esetben a középiskolai tanulóifjúság szocialista tudatformálásáról lévén szó, hajlamosak vagyunk többet elvárni ifjúságunktól, mint ami a társadalmi lét adott fejlődési tendenciáiból egyáltalán következhetnék. Érdemes visszakanyarodni ezzel kapcsolatban a X. kongresszus egyik utalásához: "Jobban kell tudatosítani a közvéleményben, hogy az ifjúság szocialista világnézetének, tulajdonságainak kialakításában a felnőttek példamutatásának döntő szerepe van."⁹

Összefoglalásul aláhuzhatjuk: a szocialista tudat és életmód formálása keretében joggal várja el tőlünk a társadalom,

9 Az MSZMP KB Irányelvei a párt X.kongresszusára, 1970, 6. old.

hogy a fiatalok nevelésében a szilárd szocialista világnézet fejlesztése, az általános és szakismeretek oktatása, a folyamatos művelődés igényének felkeltése mellett "Nagyobb figyelmet kell fordítani a korszerű marxista műveltség és világnézet elsajátítására, a közösségi életre való felkészítésre; a szocialista erkölcsű ember formálására..."¹⁰

¹⁰ MSZMP Programnyilatkozata, 11.old.

III.

A VILÁGNÉZET ÉS ERKÖLCS FOGALMA, VISZONYA

"A filozófia a világra vonatkozó nézetek összessége... tehát arra hivatott, hogy kidolgozza az egész világra vonatkozó nézetek rendszerét, egységes értelmezését adja a világban végbe-
menő összes folyamatoknak, vagyis az emberek világnézete legyen." ¹¹

"A világnézet nem csupán ismeretek és nézetek rendszerre, hanem meggyőződés is, amelyben a tanulók személyes viszonya fejeződik ki a világhoz." ¹²

"A világnézet nemcsak azokat a kérdéseket tartalmazza, amelyek a világról, mint egészről szólnak, hanem az embernek a világban elfoglalt helyével kapcsolatos problémákat is, sőt ez utóbbiak döntő szerepet játszanak a világnézetben." ¹³

"A világnézet a világról alkotott nézetek, fogalmak és képzetek együttese, illetve rendszere...A világnézet legfőbb kérdése a filozófia alapkérdése.

A világnézet a társadalmi létet tükrözi vissza, és az emberi tudásnak az adott történelmi korszakban elért színvonalától,

11 Septulin, Alexandr: A marxizmus-leninizmus filozófiája,

Kossuth, 1971, 5-6. old.

12 Daróczy Sándor: Társadalmi-politikai nevelés középiskolás

korban, Akadémiai Kiadó, Bpest, 1973, 42. old.

13 Földes Tamás: Világnézetünk alapjai, Szövegkönyv, Iskolarádió, 1973, 6. old.

valamint a társadalmi rendszertől függ.

A világnézetnek nagy gyakorlati jelentősége van: meghatározza az emberek viszonyát a környező valósághoz, és vezérfonal a cselekvés számára." ¹⁴

"A világnézet a világ egészére vonatkozó ismereteknek olyan rendszere egy adott korban, amely általános vezérfonallal szolgál a megismeréshez és a gyakorlathoz." ¹⁵

"A világnézet összefoglalása mindazoknak az ismereteknek, tapasztalatoknak, vélekedéseknek, amelyek a különböző más tudatformákban az ember és a világ kapcsolatára, az emberi tevékenység általános lehetőségeire vonatkozóan kialakultak. Az emberek világnézetük alapján tájékozódnak szűkebb és tágabb világukban, ítélik meg koruk eseményeit, társadalmi viszonyaikat, tűznek maguk elé célokat, választanak eszményeket, érvényesítik világnézetük elveit a gyakorlatban." ¹⁶

Valamennyien értjük, hogy mi a világnézet és úgy hisszük, a témának avatott ismerői is vagyunk. Ha a talán hosszúnak is tűnő definíció-sort áttekintjük, előbbi magabiztosságunk eltűnik. Hat definícióval állunk szemben, s ha van is közös elemük, jelentősen különböznek is egymástól. Igaz, hogy mi csak hat definíciót állítunk egymással szembe, de mégis helyénvalónak érezzük azt a filozófustól származó szkeptikusnak látszó mondást, miszerint "A filozófia hétfejű sárkány, s mind a hét feje különböző nyelven szól." Talán a nem éppen pozitív sárkány

14 Filozófiai Kislexikon, Kossuth, 1973. 392. old.

15 Wirth Ádám: Bevezetés a marxista filozófia tanulmányozásába, MSZMP Pol. Főisk. Bpest, 1973. 12. old.

16 Harsányi-Vargáné-Zrinszky: Világnézetünk alapjai, Tankönyvkiadó, 1974, 83-84. old.

és a filozófia azonosítása nem szerencsés, a hét fej hétféle nyelvére utalással a szólásnak igaza van. E definíciók alapján igazoltnak látszik az a feltevés, hogy a filozófusoknak nincs egységes nyelvhasználatuk, közös nyelvük, olyan egységes, univerzális filozófiai fogalomrendszerük, amellyel egységesen és félre nem érthető módon, a tudományos nyelv követelményeinek megfelelően le tudnák írni gondolataikat, megállapításaikat.

Septulin meghatározásában azonosítja a világnézetét a filozófiával, pedig a két fogalom nem vág egészen egybe, a világnézet jóval szélesebb körű fogalom.

Arra a kérdésre tehát, hogy mi a világnézet, az alábbi válaszokat kapjuk:

- a./ nézetek összessége,
- b./ ismeretek és nézetek rendszere,...meggyőződés is,
- c./ kérdéseket és problémákat tartalmaz,
- d./ nézetek, fogalmak és képzetek együttese, illetve rendszere,
- e./ összefoglalása... az ismereteknek, tapasztalatoknak, vélekedéseknek.

Nézet, ismeret, fogalom, képzet, kérdés, probléma, meggyőződés, tapasztalat, vélekedés egyszerre vagy külön-külön. A definíciók alkotó elemei elég tarka képet mutatnak. A nevelőnek mindenesetre valami pontosabb, körülhatároltabb meghatározásra, ugynevezett munka-definícióra lenne szüksége.

A marxista-leninista világnézet egyik döntő fontosságú ismerve a filozófia alapkérdésében elfoglalt álláspontja.

Nem kisebb jelentőségű azonban az a vonása sem, ahogyan a világ megváltoztatásához viszonyul, hogy a világot meg akarja ismerni, meg akarja változtatni, hogy általános vezérfonalul szolgál az élet konkrét tényeinek, jelenségeinek vizsgálatában, megítélésében, a döntések meghozatalában és az egyes cselekedetekben, az ember társadalmi gyakorlatában.

A világnézet fogalmát az elmondottakból következően pontosabban kell meghatározni és szükség van egy munka-definícióra, amelyet a következőkben próbáltunk összeállítani:

A világnézet a világ egészére vonatkozó, az adott korra jellemző, személyes meggyőződésen alapuló, osztályjellegű, lényeges nézetek rendszere, amely meghatározza az ember viszonyát a környező valósághoz és általános vezérfonalul szolgál a megismeréshez és a társadalmi gyakorlathoz.

A társadalom anyagi élete, a társadalmi lét kezdetben a tudatban a maga differenciálatlanságánál fogva szintén differenciálatlanul tükröződött. A társadalmi lét növekvő szükségletei fokozatosan hozták létre a szellemi élet sajátos formáit és vezettek el a társadalmi tudat differenciálódásához. Míg a világnézet a differenciálódott tudatformákban az ember és a világ kapcsolatára utal, addig az erkölcs, mint sajátos tudatforma társadalmi szükségszerűségként abból a célból jött létre, hogy a társadalmi együttélés érdekében az egyén magatartását szabályozza és irányítsa.

Az egyén magatartását szabályozzák az erkölcsi normá-

kon kívül más normák is, így a jogi normák. A jogi normák kívülről hatnak rájuk az a jellemző, hogy nem követelik meg az egyén belső egyetértését. Az erkölcsnek az a sajátos funkciója, hogy az egyének magatartását a társadalmi együttélés érdekében átfogóan és közvetlenül, belülről szabályozza. Ez a szabályozás erkölcsi jellegűvé válik, azzal, hogy az egyének az erkölcsi tudat külső szabályozójának, a közvéleménynek az értékitéletét elfogadják és az erkölcsi tudat belső szabályozója, lelkiismeretük, becsületük ügyévé teszik azt.

Az erkölcs lényegéhez hozzátartozik, hogy nemcsak a társadalmi tudat egyik meghatározott formája, hanem az egyének a társadalomhoz fűződő gyakorlati viszonya is. A társadalom anyagi-gyakorlati viszonyainak az erkölcsben való tükröződése felöleli az egyéneknek egymáshoz, a különböző közösségekhez és ezeken keresztül a társadalomhoz való gyakorlati viszonyát. A társadalmi erkölcsi elvek és normák a társadalmi gyakorlat által válnak erkölccsé, ezt a társadalmi erkölcsi tudatot nevezük erkölcsösségnek. Az egyén erkölcsi tudatát pedig erkölcsiségnek nevezük, amely magában foglalja az erkölcsi szabályok meghatározott mértékű, adott fokú ismeretét, az erkölcsös magatartással összefüggő személyes tulajdonságokat, mint például a szorgalom, szerénység, bátorság, áldozatkészség, stb., valamint az erkölcsi érzelmeket.

Az egyéni erkölcsi tudat, tehát az erkölcsiség felsorolt három összetevőjének szoros kapcsolata, együttes funkcionálása képezi az erkölcsi meggyőződést. Attól függően, hogy az egyénben az erkölcsi meggyőződés milyen fokot ért el, hogy az erkölcsi köve-

telmények milyen mértékben váltak az egyén magatartásának alapvető jellegzetességévé, fő meghatározójává, szinte magától értetődő szokássá, - beszélhetünk fejlett, vagy kevésbé fejlett erkölcsi érzékről.

Az egyén magatartásának vannak speciálisan erkölcsi jellegű ellenőrzői és szabályozói, mint az erkölcsi közvélemény és a lelkiismeret. A közvélemény és az erkölcsi értékelést magában foglaló erkölcsi ítélet az egyén és a többi ember számára további magatartásra vonatkozó utmutatást, előírást, sőt erkölcsi kényszert is jelent. A közvélemény szerepével társadalompolitikai, nevelési szempontból egyaránt jelentőségének megfelelően kell foglalkozni. Adott eseményekre, személyekre, cselekvésekre, szituációkra vonatkozó, az egyéni ítéleteken túlmenő, tömeges véleményalkotásban kifejeződő nem egyszerűen "sok" vélemény, hanem társadalmi tendenciát kifejező, a társadalmi kommunikáció eredményeként kialakuló csoporttudat. Ismerete, megismerése és lévén konkrét tényekre reagáló csoportvélemény, - állandó figyelemmel kísérése döntő fontosságú mind politikai, mind pedig nevelési szempontból, mert ezáltal a "mit" - "miből" - "hogyan"-ra /miként arra a bevezetőben utaltunk/ reálisabban tudunk válaszolni a befolyásolás hatékonyságának növelése érdekében. A közvélemény megismerésének tudományos formája a közvéleménykutatás. Az így történő információszerzés támogatja azt a törekvésünket, amelynek során adott célok, tervek, eszmények, normák támogatására akarjuk az embereket megnyerni. Ez a tudatos befolyásolási törekvés irányulhat általunk kívánt cselekvésre, - amikor feladat-megvalósi-

tást akarunk elérni, vagy kívánatos magatartásra, amikor a cselekvést megelőző tudati motivumokat akarjuk erősíteni, vagy megváltoztatni.

A középiskolás tanulók nevelésével kapcsolatosan a közvélemény legjellemzőbb jegyeit Daróczy Sándor fogalmazza meg: "A közvélemény tehát a szocialista személyiségformálást megvalósító közösségi nevelési folyamat fontos eszköze s egyidejűleg formáló tényezője. Független a közösség feladat-, tevékenység- és viszonyrendszere alapján kialakuló szerkezetétől, rétegződésétől és önkormányzó képességétől. Elsősorban elvi, világnézeti, politikai, erkölcsi vonatkozású bázis, de egyben követelményeket, motivumokat, orientációkat integráló közösségi jellemző. Különösen jelentős a rendező, "szabályozó", fegyelmező és a nevelési folyamat eredményességét jelző fokmérő szerepe... Tartalmát azok a szocialista nevelés normáit kifejező követelmények alkotják, amelyeknek elfogadása, közösségi, társadalmi követelményként való felfogása, belső meggyőződéssé, szükségszerű cselekvéssé válása a személyiség fejlődésében egyedi módon jelentkezik." 17

A közösség, a közvélemény cselekedeteket, tetteket, adott magatartást erkölcsi értékrendbe soroló ítélete, mint a magatartás külső erkölcsi szabályozója teljesíti feladatát.

A lelkiismeret az egyén erkölcsi felelősségének érzete magatartásáért, s ez elsősorban viselkedésének belső szabályozója.

17 Daróczy Sándor: Társadalmi-politikai nevelés középiskolás korban, Akadémiai Kiadó, Bpest, 1973, 37. old.

Az erkölcs közvélemény és a lelkiismeret együttesen, egységben töltik be szerepüket, kölcsönhatásuk az erkölcs lényegi sajátosságai közé tartozik. Ezen együttes szabályozó funkció betöltésének mikéntjére adnak választ az erkölcsi kötelesség és felelőség, az erkölcsi érdekelttség és a becsület kategóriái. E kategóriák közül az erkölcsi felelősségnek tulajdonítunk elsősorban szerepet. Az erkölcsi felelősségen a kötelesség teljesítésének, az egyén magatartásának értékelhetőségét értjük, annak a felismerését, hogy őt mások és önmaga is felelősségre vonhatja. A felelősségérzet a felelősség szubjektív oldala és azt az egyéni belső törekvést fejezi ki, hogy a tettek és az erkölcsi meggyőződés egybeessék. A fejlett erkölcsi személyiségnek az a jellemzője, hogy felelősségérzete és társadalmilag meghatározott felelőssége fedi egymást.

A felelősség összefügg az egyén választási szabadságával. Az ember nemcsak a körülményeken, de önmagán is uralkodhat, választhat, és választ is a lehetséges cselekedetek között, tehát felelős tetteiért, erkölcsileg felelősségre vonható. Az erkölcsi nevelés egyik legfontosabb feladata az egyén felelősségtudatának kialakítása, felkészítése arra, hogy a lehetőségek közül a legoptimálisabbat válassza.

"A szocialista társadalomban jellemző folyamat a felelősség objektív körének kiszélesedése és a morális felelősségérzet elmélyülése. Ennek az az oka, hogy a társadalmi tulajdonon alapuló gazdasági viszonyok, s a társadalmi és egyéni érdek ebből fakadó összhangja a társadalom minden tagját érdekeltté teszi abban, hogy miként fejlődik a társadalom egésze, növeli

az egyén jogait és a társadalom ügyeibe való beleszólásának lehetőségeit, valamint a társadalmi viszonyok változásaira gyakorolt befolyását. Ezen a talajon fejlődik ki a szocialista társadalom emberében a közös ügyért érzett felelősség." 18

Az eddig kifejtettek alapján könnyen eljuthatunk az erkölcs fogalmának meghatározásához, amelynek összetevői:

- a./ a társadalmi tudat sajátos formája,
- b./ az emberek egymás közötti magatartását, a közösséghez, társadalomhoz való viszonyát a közvélemény és a lelkiismeret révén irányítja.

"Az erkölcs a társadalmi tudatnak éppen az a sajátos, történelmileg kialakult formája, amely az emberek magatartásával, cselekedeteivel szemben fennálló követelményeket, a magatartás, a cselekedetek értékelését meghatározó szabályokat, normákat tartalmazza." 19

"Erkölcson az emberi magatartás azon elveinek, illetve normáinak összessége értendő, amelyek szabályozzák az emberek egymáshoz való viszonyát, valamint a társadalomhoz, egy bizonyos osztályhoz, az államhoz, a hazához, a családhoz, stb. való viszonyukat, és amelyeket egyéni meggyőződés, hagyomány, nevelés, az egész társadalom vagy egy bizonyos osztály közvéleményének

18 Lick József: Az erkölcs: kényszer vagy döntés?, Kossuth, 1970, 113-114. old.

19 Ágoston György: A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai, Tankönyvkiadó, 1962. 18. old.

ereje támaszt alá." 20

Az erkölcs mindkét definíciójában szerepel az osztály- illetve a történelmi jellegre való utalás, amiről még nem szóltunk az eddigiekben. A társadalom idealista és metafizikus felfogásával függ össze két szélsőséges felfogás: az etikai abszolútizmus és az etikai relativizmus, amely felfogások szerint az erkölcs örök és egyetemes, osztályok felett álló, illetve az erkölcsi normák teljesen viszonylagosak. A tudományos marxista etika szerint, a marxizmus klasszikusai alapján valljuk, hogy ezek a felfogások történelmietlenek. "...minden eddigi morál-elmélet, végső fokon, a mindenkori gazdasági társadalomhelyzet terméke. És ahogy a társadalom mindeddig osztályellentétekben mozgott, úgy a morál is mindig osztálymorál volt..." 21

Az erkölcs örök és egyetemes voltát, természetfeletti erőttől való származását tagadva mondja Lenin, hogy "Mi tagadunk minden olyan erkölcsöt, amelyet embereken kívül álló, osztályokon kívül álló fogalomból vezetnek le..."

Mi azt mondjuk, hogy a mi erkölcsünk teljesen alá van rendelve a proletár osztályharc érdekeinek. Mi a mi erkölcsünket a proletariátus osztályharcának érdekeiből vezetjük le...

Mi azt mondjuk: erkölcs az, ami elősegíti a régi kizsákmányoló társadalom elpusztítását, és valamennyi dolgozó egyesülését a kommunisták új társadalmát megteremtő proletariátus körül." 22

20 Siskin, A.E.: A marxista etika alapjai, Kossuth, 1964, 13. old.

21 Engels: Anti-Dühring, MEM 20. kötet, 93-95. old.

22 Lenin: Az ifjusági szövetségek feladatai, LM 31, Szikra, 1951, 294-296. old.

A történelmi materializmus álláspontján Lenin nemcsak az erkölcsi haladás mibenlétére utal, hanem arra is, hogy az erkölcsre is érvényes, mint a természet és társadalom más jelenségeire is, a megszakitottság és folyamatosság dialektikus egysége, azaz minden új társadalmi-gazdasági alakulat erkölcsre a megelőző erkölcsi fejlődés eredményeként jött létre, de ugyanakkor fordulópontot, ugrást is jelent az erkölcs fejlődésében.

Az erkölcs szerepére utal Lenin akkor, amikor aláhuzza, hogy erkölcsös az, ami a kommunisták új társadalmát építő harcot segíti. Az erkölcs társadalmi szerepe különösen megnő a szocializmus és a kommunizmus építésének idején. A kommunista erkölcs az erkölcsi fejlődésben minőségi változást jelent, a legmagasabb rendű erkölcs. A kommunista erkölcsnek ezt a helyét az erkölcs történelmi fejlődésében objektív kritérium jelöli meg, nevezetesen a társadalmi haladáshoz való viszony, a régi elpusztítása és az új társadalom, a kommunizmus felépítéséért folytatott osztályharc. A kommunista erkölcs létrehozója a proletariátus, amelynek érdeke az osztály nélküli társadalom felépítése; az utolsó osztályerkölcsként alakul ki, majd az osztály nélküli társadalom megvalósulásával össznépi, összemberi erkölccsé alakul át. A kommunista erkölcs további minőségi jegyei az erkölcsi tudat és a gyakorlat új viszonya, a magasfoku tudatosságon, tudományos világnézeten alapuló meggyőződés és megszokás egysége, az erkölcs értelmi és érzelmi oldala általános gazdagodása mellett a racionális elemek túlsúlyával, a közéleti és magánéleti erkölcs új viszonya, a kommunizmus építésével járó emberi kapcsolatok ötvö-

ződése az erkölcsi fejlődés során felhalmozódott erkölcsi örökséggel. Ezt az erkölcsi gazdagodást tükrözi "A kommunizmus építőjének erkölcsi kódexe:

- odaadás a kommunizmus ügye iránt, a szocialista haza, a szocialista országok szeretete;
- A társadalom javára végzett lelkiismeretes munka: aki nem dolgozik, ne is egyék;
- magasfoku társadalmi kötelességtudat, kérlelhetetlenség a társadalmi érdekek megszegőivel szemben;
- kollektív szellem és elvtársi kölcsönös segítség, egy mindenkiért, mindenki egyért;
- humánus kapcsolatok és kölcsönös megbecsülés az emberek között: az ember embernek barátja, elvtársa és testvére;
- becsületesség és igazságosság, erkölcsi tisztaság, egyszerűség és szerénység a társadalmi és magánéletben;
- kölcsönös megbecsülés a családban, gondoskodás a gyermekek neveléséről;
- kérlelhetetlenség az igazságtalansággal, a henyességgel, a becstelenséggel, a karrierizmussal, a nyerészkedéssel szemben;
- a Szovjetunió minden népének barátsága és testvérisége, kérlelhetetlenség a nemzeti és faji ellenségeskedéssel szemben;
- kérlelhetetlenség a kommunizmus ellenségeivel, a népek békéjének és szabadságának ellenségeivel szemben;

- testvéri szolidaritás minden ország dolgozóival, minden néppel." 23

A kommunista erkölcs kialakulása folyamán több fokozaton megy keresztül. Fejlődési szakaszai: a proletárerkölcs, a szocialista erkölcs, a kommunista erkölcs.

A proletariátus mihelyt osztállyá szerveződik és felveszi a harcot elnyomói ellen, fokozatosan kialakítja osztályerkölcsét. A proletárerkölcs gazdasági-politikai alapja a munkásosztály termelési eszközöktől való megfosztottsága, kizsákmányoltsága, elnyomott, jogfosztott helyzete. A proletariátus legfőbb erkölcsi kötelessége a munkásszolidaritás a kizsákmányolás és elnyomás ellen. A proletárerkölcs a kommunista erkölcs kifejlődése első szakaszának tekinthető. A marxizmus és a munkásosztály pártjának megszületése, a munkásosztály forradalmi harca vezet el a szocialista forradalomhoz.

A szocialista forradalom győzelme, a hatalom átvétele után a kommunista erkölcs ismét új vonásokkal gazdagodik, új normákkal, így többek között a szocialista állammal, a szocialista tulajdonnal, a munkával szembeni új magatartási normával. A szocialista építés idején a kommunista erkölcsi fejlődés második szakaszát szocialista erkölcsnek szoktuk nevezni. Ebben a szakaszban a társadalom erkölcsé még magán viseli a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet jegyeit. A szocialista szakasz és a kommunista társadalom erkölcsi eszményei és elvei között nincs lényeges különbség. Mégis e két fejlődési szakasz el-

23 Az SZKP XXII.kongr., Kossuth, 1962, 814-815. old.

tér egymástól mindenekelőtt gazdasági alapja különbözőségéből fakadóan, s ennek következményeként kiteljesedésének mértékében. Különböznek egymástól abban, hogy

- a szocialista erkölcs még megőrzi osztályjellegét, még nem hatja át az egész társadalmat;
- elterjedtségének és megvalósulásának foka alatta marad a kommunizmusénak;
- a magatartás szabályozásában még nem nélkülözhetők az anyagi ösztönzők és a jogi-adminisztratív szabályozók;
- a meggyőződés és megszökés egysége alacsonyabb szinten valósul meg;
- a szocialista erkölcs normarendszerének és gyakorlatának szféráit, sajátosságait a szocializmus termelési és politikai viszonyai és érdekei /amely érdekek időlegesen előfordulóan, nem mindig a szocialista erkölcsi elvek és vonások erősítésének irányában hatnak/határozzák meg. Ezzel kapcsolatban állapítja meg a kongresszusi beszámoló, hogy nálunk dominál a szocialista közszellem és közgondolkodás, de ugyanakkor "... jelen vannak, sőt időnként meg is élénkülnek a szocialista elveinkkel, céljainkkal, erkölcsi értékrendünkkel össze nem egyeztethető jelenségek is."²⁴

Az osztálykülönbségek felszámolásával, a kommunista társadalmi viszonyok létrejöttével a társadalom egészét áthatja a kommunista erkölcs. A kommunizmus teljes és végleges győzelmével

24 Az MSZMP XI.kongresszusa, Kossuth, 1975, 98.old.

az erkölcs osztályjellege végérvényesen eltűnik. A gazdasági és jogi szabályozók elhalnak, feleslegessé válnak, elegendőek lesznek az erkölcsi szabályozók /a közvélemény és a lelkiismeret/, a gazdasági-társadalmi feltételekkel együtt a tudományos világnézeten alapuló meggyőződés, a kommunista magatartás szokássá válik, elmélyül a kommunizmus erkölcsében.

A kommunista erkölcs alapelvei: a kollektivizmus /azaz ujtipusu szocialista közösségi tudat/, a munkához való új viszony, a szocialista személyiség sokoldalú harmónikus fejlesztése, a szocialista humanizmus.

A kommunista erkölcs elvei konkrétan megfogalmazható normákban fejeződnek ki. A szocialista, illetve kommunista erkölcs normái a munkásosztály szocializmust és kommunizmust építő társadalmi gyakorlatából leszűrt normák, amelyek változnak, bővülnek a társadalmi gyakorlat fejlődésének eredményeként. A marxista etika nem tekinti megmerevedett dogmáknak az erkölcsi normákat. A kommunista erkölcsi nevelésnek az a célja, hogy az erkölcsi elvek és eszmék alapul szolgáljanak ahhoz, hogy az egyén, ha e normákat belső meggyőződéssé tette, önállóan tudjon dönteni és az egyes helyzetekben az egyedül helyes megoldást válassza és erkölcsileg a legpozitívabb döntésre jusson.

A társadalmi gyakorlatból leszűrt erkölcsi normákat magában foglaló marxista etika kétfrontos harcot folytat, fel-
lép

- 1./ az elvont moralizálás ellen, amely az erkölcsi normákat elszakítja a valóságtól, a valóságos erkölcsi alaptól, a vezető munkásosztály társadalmi gyakorla-

tától. A valóságtól való elszakadásra utal Benke Valéria kongresszusi felszólalása:

"...aki jobbitó hatással akar lenni a viszonyainkra, annak meg kell érlelnie magában az elhatározást, hogy a valóságban épülő szocializmust vállalja, nem pedig egy minden ízében tökéletes szocializmus ideálképét. És azt is tudnia kell, hogy társadalomformáló tetteket csak szervezett erő vihet véghez, s aki hatni akar, annak tudnia kell azonosulni is a cselekvőképes szervezetekkel. A forradalmár itt válik el az utópistától, aki azért nem képes, vagy nem hajlandó konstruktív tettekre, mert egy eszményi szocializmus ábrándját kergetve elveti a reálisat, azt, ami a valóságban épül."

2./ az ökonomista, prakticista, a morált lebecsülő álláspont ellen, amely elveti az erkölcsi elveket, normákat, a spontán változásban hisz, nem tartja szükségesnek az erkölcsi nevelést.

A kommunista erkölcsi nevelés olyan elveken alapul, mint a nevelés összetettségének elve, az emberek nevelhetőségének elve és az önnevelés. Ágoston György az erkölcsi tulajdonságok kialakításának folyamatában négy egymással szorosan összefüggő feladatot emel ki:²⁵

1./ az erkölcsi tudatosság kialakítása;

Az erkölcsi nevelés területén az egyik legnagyobb veszély a pedagógiai ösztönösség, amely abból a tudománytalan feltevésből táplálkozik, hogy az erkölcs a szocialista termelési viszonyokkal automatikusan megváltozik, tehát különösebb nevelő munká-

25 Ágoston Gy.: A nevelés elmélete, I, Tankönyvkiadó, Bpest, 1962. 203. o.

ra nincs is szükség.

- 2./ az erkölcsi érzelmek fejlesztése;
- 3./ az akarati tulajdonságok fejlesztése;
- 4./ a jó szokások kialakításának, megerősítésének, és a rossz szokások leküzdésének feladata.

A kommunista erkölcsre nevelés mindenekelőtt cselekvő közösségben kell, hogy folyjék. "Kommunista akaratot, kommunista bátorságot, kommunista céltudatosságot csak a közösségen belül, a közösségben végbemenő különleges gyakorlással lehet nevelni. Nem az esetről esetre történő páros befolyásolás, szelid kitérés az összeütközések elől, mértékletesség és hallgatás módszerei, hanem, a közösség megszervezése, az emberrel szemben támasztott követelések megszervezése, reális, eleven, célirányos emberi törekvések megszervezése a közösségen belül - ez legyen nevelőmunkánk tartalma."

26

Az ifjúság világnézete és erkölcsisége egymással szoros egységet képez. A világnézet lényegében meghatározza az erkölcsi nézeteket, az erkölcsi elveket, a magatartási normákat és azok elfogadását. Az erkölcsi tudat formálása, az erkölcsi tudat és az akarat egységének megteremtése csak egyik feladata az erkölcsi nevelésnek, csak eszköz a nézeteknek és elveknek megfelelő cselekvés és magatartás kialakításához. A kommunista erkölcsre jellemző magatartás, erkölcsi tulajdonságok kimunkálása, amelyről Makarenko egyértelműen szól, annak leghatékonyabb eszköze az adott iskolai vagy nevelőotthoni közösség életgyakorlata, te-

vékenységrendszerre. E közösségi élet kommunista eszmeisége ugyanakkor a világnézeti nevelés döntő tényezőjévé is válhat. Így függnék össze tehát egymással szorosan - világnézet, politika, erkölcs, amelyekre történő nevelés társadalmunk szocialista jellegének erősítése érdekében megköveteli ifjúságunk szocialista nevelésének területén dolgozó valamennyi párt-, állami és társadalmi szervezet jól összehangolt munkáját.

IV.

A VILÁGNÉZETI, POLITIKAI, ERKÖLCSI NEVELÉS IRÁNYÍTÁSA,
HELYZETE, ELÉRT EREDMÉNYEI, FELADATAI A PÁRT IFJUSÁG-
POLITIKAI ÁLLÁSFOGLALÁSA ÉS HATÁROZATAI TÜKRÉBEN

Az ifjúság nevelésében a nevelési célkitűzések hatékonyabb realizálása érdekében jobban összehangolt munkára, a nevelési tényezők arányosabb munkamegosztására, az ifjúság egyes rétegei sajátosságainak fokozottabb figyelembevételére, az ifjúság iránti nagyobb bizalomra és ugyanakkor a vele szemben támasztott követelmények emelésére van szükség. Mindezt az összehangoló koordináló és irányító szerepet a pártszervezeteknek kell ellátniuk azért, hogy a társadalom valamennyi intézménye, szervezete még intenzívebb és hatékonyabb nevelőhatást tudjon gyakorolni a felnövekvő nemzedék szocialista világnézetre és erkölcsre nevelésében.

Helyesen látta a párt, hogy e téren nem lehetséges előrelépés az ifjúság helyzetének, szerepének, megítélésének egységes értelmezése nélkül. Ilyen egységes értelmezést biztosított az MSZMP KB 1970-es állásfoglalása és határozata. Az ifjúság társadalmi szerepével kapcsolatban utal két szélsőséges véleményre; arra, hogy

- a./ gondjaink forrása a nemzedéki ellentétek kiéleződése, antagonisztikus ellentmondása;

b./ az ifjúság nem más, mint a felnőttkor kicsinyített, éretlen mása, tehát nem igényelnek valamilyen differenciáltabb megközelítési módot az ifjúság sajátos problémái.

Valójában elsődleges az ifjúság társadalmi determináltsága, azonban a generációs problémák meglétét hiba volna tagadni, azok jellemzőek, de nem meghatározó jelentőségűek az adott történelmi, fejlődési szakaszra vonatkozóan. Nem lehet elfogadni azt a burzsoá nézetet, miszerint az osztályellentét helyére a nemzedéki ellentét kerül meghatározó tényezőként.

A második véleményt illetően a fiatalok munkáját, életét, problémáit a társadalmi fejlődés részeként lehet és kell vizsgálni egy meghatározott korszakban az adott társadalmi csoporthoz való tartozás, az életkori sajátosságok, az arra a társadalmi csoportra, rétegre jellemző életfeltételek, normatívák szem előtt tartásával.

Az ifjúságot nemcsak úgy kell tekintenünk, amely csupán nevelésünk objektuma arra a státuszra, amelyben még nincs, - hogy az ifjúságot mindenekelőtt a jövő életpályára készítjük fel - hanem úgy, hogy az ifjúság nem csupán felváltó, a most még csak az eredményes váltás érdekében formálandó tartalék, hanem cselekvő részesei is egyrészt a mindenkori "ma" társadalmi életének, másrészt pedig szubjektumai, cselekvő részesei is kell, hogy legyenek saját nevelésüknek, nevelődésüknek.

Az ifjúság erkölcsi, világnézeti, politikai állapotáról

leszögezi az állásfoglalás, hogy annak más reális mércéje nem lehet, mint a gyakorlatban végzett munkája, helytállása, kötıdése a szocializmus ügyéhez, eszméihez.

A magyar ifjuság erkölcsi, politikai, ideológiai helyzetét hazánk belső társadalmi, gazdasági, politikai helyzete, korunk két fı tényezıjének: a szocialista és kapitalista világrendszer küzdelme határozza meg. Szocialista társadalmunk a középiskolás koru növendékekre, a serdülı korosztály nagy többségére pozitív hatást gyakorol. Többségük helyesen, a szocializmus mellett foglal állást a hazai és nemzetközi helyzet napirenden levı kérdéseiben, a két társadalmi rendszer megítélésében. Büszkén vallja magát a szocializmust építı Magyar Népköztársaság állampolgárának, s szeretne nagy tettekkel, valami rendkívüli dolog végrehajtásával méltó lenni hazája országépítı nagy tetteihez, hogy joggal lehessen büszke magyar állampolgárságára. E korosztályra jellemzı a nyíltság, őszinteség, mégis a közösség elıtt szemérmes, ha érzelmi kinyilvánításáról van szó, de az értelmes dolgokért, feladatokért, megbízatásokért tiszta szívvvel lelkesedik. Ifjuságunk érzés- és gondolatvilágában elfogadja a szocializmust; átmeneti társadalmunk ellentmondásaival, hiányosságaival azonban igen türelmetlen. Iskolai tanulmányaik során a megvalósult szocializmusról hallanak, elfoglaltságuk miatt a társadalmi-gazdasági életet felületesen ismerik, ezért a szocialista társadalomról elvont, ellentmondásmentes s éppen emiatt egyoldalú, hiányos kép alakul ki bennük, s ezt a könyvizü szocializmusképet

tekintik valóságos, ellentmondásokat is tartalmazó, de az ellentmondásokat feloldó, előre haladó szocialista életünk mércejének. Eredményeinket természetesnek véve, a szocialista építés során jelentkező ellentmondásokat tanácstalanul szemlélik; a tankönyvekből tanult szocialista építés, a megvalósult szocializmus-kép az egyik oldalon és a mindennapok gyakorlatában az épülő szocializmus a maga fejlődési gondjaival, nem meghatározó jelentőségű, de mégis jelenlevő, a szocialista erkölcsi elvekkel össze nem egyeztethető tendenciákkal a másik oldalon, - mindez a fiatalok számára a "kell" és a "hogyan", az elmélet és a gyakorlat diszharmóniájaként jelentkezik.

Az "élményszegénység", amely a jelen összefüggésben inkább csak nyugati filmekből nyert egyoldalú élményanyagot jelent, károsan érzékelteti hatását a kapitalizmus megítélését illetően, időnként hamis illuziókat táplál a fiatalokban a vezető tőkés országok társadalmi gazdasági életével, a "jóléti", a "fogyasztói" társadalommal kapcsolatban. A serdülő korukra jellemző a világ dolgai /gyakran az életkori sajátosságból eredő, felszínes dolgok/ iránti rendkívüli fogékonyság, a felnőttektől való különbözni akarás, a felfokozott érdeklődés. Élettapasztalat híján ez a fogékonyság egyes ifjúsági rétegekben a nyugati hatások, divatos áramlatok iránti fogékonyságot, sőt tovább menve, időnként a nyugati áramlatok, életforma előtti hajbókolást, a szocialista fejlődés reális eredményeinek lebecsülését is eredményezi. Egyeseket nem érdekel a politikai foglalkozás, a közélet, a közösség. Azt is reálisan kell azonban látnunk, hogy

ez a politikai "érdektelenség" középiskolás növendékeinknél szimptomatikusabb jellegű, felszíni, semmint meggyőződésen alapuló, valóságos apolitikus magatartás, inkább serdülőkori sajátosság, amely a társak előtt a "bátorság" látszatát kelti. Másokat viszont az álbaloldali, ultraradikális áramlatok ragadnak el, a gerillaharc romantizmusa csábit.

Az ifjúsággal való foglalkozásban figyelembe kell tehát venni az egyes rétegek sajátos életmódját, politikai és kulturális színvonalát, valamint az életkori sajátosságot is.

A középfoku oktatási intézményekben tanuló fiatalokkal kapcsolatban a határozat megállapítja, hogy többségük a tanulmányi követelményeknek igyekszik eleget tenni; politikai, erkölcsi és világnézeti felfogásuk alapján egészséges.

Jelentkeznek azonban a továbbtanulással kapcsolatosan egészségtelen tünetek is: egyesek, az egyébként is meglevő túlterhelést még tovább fokozva kimerülnek, míg mások a minimumnál maradnak. A pályaválasztásnál halványan utal a határozat a fizikai munkától való menekülésre és erőteljesen elmarasztalja, mint főbűnöst, a pályaválasztási propagandát, noha ebben megítélésünk szerint nagyon jelentős szerepet játszik a családi, a szülői szemlélet, amelynek formálását csak részben képes megoldani a pályaválasztási tanácsadás.

A középiskolás korú fiatalok életmódjában egészségtelen tendenciák jelentkeznek. Az egészséges életmód, a fizikai erőnlét megszerzése, a diákok tömegsport-tevékenységének kibontakoztatásában gyökeres változásra van szükség. Az akceleráció

következtében, sportolási lehetőségek híján, másrészt az elkényelmesedés, az inaktivitásban is spontaneitást jóváhagyó nevelői ráhagyás - iskolában és nevelőotthonban egyaránt - , azt eredményezik, hogy a vitális energiák nem a sportban, a fejlődő és mozgást igénylő szervezet fizikai erőnlétének gyarapításában, edzésében vezetődnek le, hanem heves konfliktusokban törnek ki az iskola, nevelőotthon rendje, a közösségi élet köztöttségei és a fiatalok "szabadság"-törekvései, igényei és lehetőségei között. Megnövekedett az a periódus, amelyben a fiatalok szellemi, testi fejlettsége és társadalmi érettsége aszinkronban vannak egymással bizonyos mértékig. Ez labilis magatartást és fogékonyságot eredményez a fiatalok egyes csoportjait magához mágnesként húzó divat- és hangulati áramlatok iránt. Ez a felnőttek által ajánlottaktól különbözni akarás, kitünni vágyás miatti tulzott vonzódás az említett, nem az ésszerűség határain belül mozgó divatáramlatok iránt gyakran vezet a fiatalok kritikai érzékének tompulásához s megnehezíti reális önértékelésüket is.

Az ifjúságpolitikai állásfoglalás kiemel néhány olyan fontosabb tényezőt, amelyek jelentős szerepet játszó hatótényezők, mégis, elkerülték figyelmünket, illetve nem kaptak elég hangsúlyt az ifjúság világnézeti, politikai és erkölcsi nevelésében. Így nem kapott hangsúlyt az a lenini tanítás, hogy minden ország ifjúsága, és hozzá is tehetjük, hogy minden korszak ifjúsága más és más úton jut el a haladó, forradalmi eszmékhez, illetve a szocializmushoz. S nem kapott kellő figyelmet politikai nevelő munkánkban az a tény sem, hogy ifjúságunk, -az a fiatal

nemzedék, amelyet napjainkban szeretnénk forradalmárnak látni és tudni - , a felszabadulás után született és számukra már az 1949-1956 közötti viharos, de mégis a szocialista fejlődés szer- ves részét képező periódusa, a személyi kultusz időszaka és az 1956-os ellenforradalom elvonatkoztatott, helyesebben személyes vonatkozást nélkülöző történelmi tanulmány, egy lap a magyar történelem könyvéből csupán.

Ifjuságunkat ma szeretnénk forradalmibbnak látni és tudni. A szocialista fejlődés mai szakaszában, a forradalom kon- szolidált viszonyai közepette mást jelent a forradalmiság. A for- radalmi tennivalót mindig a konkrét helyzet konkrét elemzése ha- tározza meg. Forradalmi társadalmunk megteremtése, felépítése forradalmi embert követel meg. A társadalmi gyakorlat formálásá- ban hatékony, tehát a forradalmi gyakorlatot előbbre vinni tudó ember- és magatartáseszmény kialakítása a szocializmus építésé- nek különböző szakaszain és fejlődési korszakaiban újra és újra előkerülő, előtérbe kerülő feladat, miközben a sokoldalú, harmó- nikus kommunista személyiség eszménye mindvégig megmarad.

Az élet, a történelmi szükségszerűség diktálja, hogy a távolabbi, az általános ember- és magatartáseszményt a változó fejlődési szakaszoknak megfelelően konkrétizálni kell. Ez a konkrétizálás a mi korunkra, legalább is ennek a konkretizálás- nak az elméleti és gyakorlati megalapozása és megvilágítása nem történt meg. Talán bizonyos helyesbítésre szorul az előbbi meg- állapítás úgy, hogy a megvilágítás és megalapozás nem sikerült olyan mértékben, mint szeretnénk volna s ezért ismételtén vissza

kell térni arra.

Egy korábbi magatartáseszménynek, még ha az adott történelmi korszakban helyesnek is bizonyult, változatlan formában való átvitele egy új fejlődési szakaszra nem lehetséges. A szocialista forradalomban a hatalomért és a kivivott hatalom megtartásáért folytatott öldöklő küzdelemben a forradalmár legfontosabb tulajdonságai voltak: a kérlelhetetlenség, megalkuvás-nélküliség, bátorság, az ellenség mindenáron és minden eszközzel való leküzdésére törekvés. Mindez lelkesedést, határtalan lelkesedést, heroizmust, önfeláldozást követelt a forradalmártól. A képlet azonban, amelyben el kellett igazodnia, relative egyszerű volt: én állok az egyik oldalon, akkor bizonyos, hogy aki a másik oldalon van, az az ellenség. A mi 45-50 éves nevelőtanári, tanári nemzedékünk ott követi el a hibát, ha régi önmagából egy kis lelkesedést lát, - ha növendékei, tanítványai körében sikerül azt kicsiholnia és felszítania - ezzel azt hisszük, már itt a Kánaán.

A forradalom konszolidált viszonyai közepette, a békés építésre való áttéréssel a forradalmi magatartásnak és ember-eszménynek ez a formája egyre kevésbé bizonyul elégségesnek és megfelelőnek. A harc fogalma most más tartalmat nyer. A régi ellen, az ellenség ellen most nem a barrikádokon, a nyílt frontvonalon kell felvenni a küzdelmet. Először is fel kell tudni ismerni a megváltozott történelmi valóságnak megfelelően, mi a régi és mi az új, s hozzá kell szokni ahhoz, hogy a régi, az ellenség nem biztos, hogy a másik oldalon van, hanem lehetséges, hogy éppen a sorainkban, sőt saját tudatlanságunk, elgult szokásaink,

negatív tradícióink és beidegzéseink formájában saját önönmagunkban van.

A képlet tehát, amelyben napjaink forradalmárának - és azzal úgy vélem, mindenki egyetért, hogy a nevelőtanárnak forradalmárnak kell lennie - el kell igazodnia, bonyolultabbá vált; sokkal nagyobb önállósággal és felelősséggel, több szakmai és pszichológiai ismerettel, kifinomult mesterségbeli tudással és hozzáértéssel kell meghatározni mindenkinek a társadalomban elfoglalt helyét, a konkrét valósághoz fűződő forradalmi viszonyát és magatartását. Kiderül tehát, hogy a békés építésre való áttérés idejére már kevésnek bizonyultak azok a forradalmár tulajdonságok, amelyek elegendőek, célravezetőek voltak a hatalom megragadása és megvédése történelmileg körülhatárolt korszakában.

A forradalmi harcok egyik fontos tanulsága az, hogy lelkesedéssel le lehet rombolni egy régi világot, az új felépítéséhez azonban csupán a lelkesedés már nem elegendő. Ehhez sok minden másra is szükség van, az új építése roppant bonyolult és nehéz. "...az állami méretekben végzett hosszadalmas és szivós szervező munka hősiessége mérhetetlenül nehezebb és éppen ezért mérhetetlenül magasabb rendű is, mint a felkelések hősiessége..."²⁷

A lelkesedés megőrzése és megtartása mellett szükség van arra, hogy az építő ember életviszonyai állandóan javuljanak, sok-sok szakmai ismeretre, kitartó szorgalomra, illuziómentes valóságglátásra; arra, hogy az új világot építő ember maga is érezze munkájának erkölcsi és anyagi hasznát, legyen abban erkölcsileg és anyagilag érdekelt, legyen töretlen erkölcsi meggyőződése és szilárd világnézete s tartson lépést a változó viszonyokkal, tudjon

27 Lenin: Az éhínségről, LVM, II., 1967. 373. old.

alkalmazkodni a megváltozott történelmi valósághoz.

A forradalmiság - a társadalmi viszonyok mélyreható átalakítására, fejlesztésére való törekvés - ma is fontos vonása a szocialista embernek és magatartáskeresőnek.

"Mi abban látjuk napjaink forradalmárát, aki a szocialista eszmeiséget, erkölcsiséget képviseli környezetének visszahuzó erőivel szemben,..."²⁸ Napjaink forradalmisága tehát a magasabb fokú közösségi tudatot, áldozatvállalást, a másoknál többet vállalást jelenti, szemben az egoizmussal, a maradisággal, a konzervativizmussal, harcot az újért, a pusztán önérdékeken való túllépésért. Napjaink forradalmiságának lényege: a lelkesedni tudás, az azzal párosuló tenni akarás és tenni tudás. Forradalminak lenni annyit jelent: nem elég felemlíteni a gondokat, bajokat, tenni is kell azok megszüntetéséért és nem másoknak, hanem nekem. Jelenti azt, hogy nekem és magamnak kell keresnem azokat a módokat és utakat, amelyek a közösségi magatartás, a szocialista emberi viszonyok továbbfejlődéséhez, a már meglévő szocialista vonások erősítéséhez vezetnek. Jelenti azt, hogy vállalják kockázatot is az adott időszakban még népszerűtlen, de az előremutató, a haladó, a fejlettebb érdekében, hogy a szocialista erkölcsöt ne csupán gyakoroljam, hanem másokat is arra ösztönözsek, hogy aszerint éljenek.

"A kezdeményezés nem mindig népszerű, sőt a személyes fellépés kockázatos is lehet. A társadalmi harcosnak az a megkülönböztető jege, hogy vállalja a küzdelmet a köz érdekéért, a fejlődésért."²⁹

28 Benke Valéria kongresszusi felszólalásából

29 uo.

Napjaink forradalmisága azt diktálja számunkra, hogy a mindennapi apró munkákban rendszerességgel és következetességgel haladjunk előre, s azt is, hogy nem szabad a társadalmi viszonyaink átalakítására és tökéletesítésére irányuló cselekvést a "nagy dolgok"-ra várva holnapra halogatni, hanem olyan "apró dolgok"-kal kell kezdeni, amelyek itt és ma várnak megoldásra, de amelyekből összetevődik a "nagy dolog." A forradalmiság tehát abban a reális érzékünkben is kifejeződik, hogy saját, mindennapi apró munkánkat hogyan tudjuk a "nagy egész"-ben elhelyezni. Nekünk nevelőknek az a feladatunk, hogy az ilyen forradalmi magatartást alakítsuk ki neveltjeinkben, növendékeinkben. S akiben kialakult a világ dolgaiban való cselekvő részvétel belső szükséglete, az igényli egy átfogó, szocialista világnézet és a korszerű, sokoldalú műveltség elsajátítását is.

Nevelő munkánk egyik legnagyobb gyengesége az utóbbi években az, hogy nem tudtuk tanulóinkkal, növendékeinkkel elfogadtatni: a mindennapi helytállásért, fegyelmezettségért, a korszerű műveltség elsajátításáért, a jobb tanulmányi eredményért, kulturáltabb magatartásért folytatott harc is forradalmi cselekedet.

Az ifjúság világnézetének, erkölcsiségének alakításában továbbra is nagyon fontos szerepe van a családnak. A társadalmi struktúra változása magával hozta a család egész életmódjának átrendeződését is, amelynek során egyre kevesebb idő jut a gyermekekkel való szülői foglalkozásra. A szülők nem kis része elegendőnek tartja az anyagi gondoskodást és az értelmi nevelés kézben tartását, a családon belül el is hanyagolhatónak vélik a világné-

zeti és erkölcsi fejlődéssel való törődést azon az alapon, hogy foglalkozzon azzal az iskola és a nevelőotthon, megengedik vagy elnézik a fiatal szervezetekre káros szenvedélyek terjedését, a szabadosságot és esetenként még az élősdi magatartást is. A társadalom neveléssel foglalkozó intézményei még nem képesek ezt a családban jelentkező tendenciát ellensúlyozni. A szülői felelősség nem csökkenhet annak ellenére sem, hogy a társadalom mind nagyobb terheket vállal át a félig bentlakásos és a bentlakásos intézmények számának emelésével. A társadalom akkor sem helyettesítheti azonban teljes mértékben a családi nevelést, a két tényezőnek együtt kell hatnia, ki kell egészíteniök egymást. A fiatalok sem nélkülözhetik azt az érzelmi, erkölcsi és anyagi segítséget, amelyet csak a szülői ház, a család mint nevelési tényező tud biztosítani az életbe történő induláshoz, az egzisztencia és a fiatalok családi élete megalapozásához.

A tanulók nevelésében hátráltató tényező a családi élet átstrukturálódásával kapcsolatos, gyakori magukra maradásuk, különösen a tanítási szünetek és a csak iskolai szünnapok idején. Még csak kívánság és óhaj az, hogy ilyen alkalmakkor az iskola alkalmazkodva az igényekhez, váljon a tanulók kulturált szórakozása, művelődése, testedzése, alkotó kedvteléseinek szervező központjává.

Az ifjúságpolitikai állásfoglalás kitér az ifjúság életének, a fiuknak az életében nem elhanyagolható szerepet játszó szakaszára, a katonai szolgálatra, az azzal kapcsolatosan jelentkező egészségtelen tendenciákra. Tény, hogy a felnövekvő nemzedék

társadalomba történő beilleszkedése előtt a katonai kiképzés és nevelés sajátos életszakasz. A katonaságnál a fiatalok olyan ismereteket sajátítanak el, olyan tulajdonságokkal vértelődnek fel, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a haza védelmének maradéktalan ellátásához, de ugyanakkor elősegítik a polgári életben való helytállást is.

Az utóbbi években, ahogyan erről tájékoztatók és figyelemztetők hangzanak el, a katonai kiképzés és nevelés fő gondját nem a katonai ismeretanyag elsajátítása, hanem egyre inkább a katonai életbe való beilleszkedés, a hadseregben elengedhetetlen rend és fegyelem, szigorú életrend elviselése, az engedelmeskedni tudás nem megfelelő mértéke, a testi edzettség kiütöző hiányosságai, az egyéni felelősségérzet nem megfelelő szintje, olyan akarat tulajdonságok hiánya, mint a bátorság, kitartás, az önuralom és önfegyelem okozzák a legtöbb gondot és okoznak szélsőséges esetekben végzetes konfliktusokat.

Az MHSZ fontos feladatokat old meg a fiatalok honvédelmi előképzése terén. A helyi MHSZ-szervezet keretében modellező, rádiós és lövész klubok működnek. E klubok tevékenysége szerves részét képezi az össznevelőotthoni tevékenységrendszernek. Ugyanakkor az iskolákban a honvédelmi nevelés leszűkül néhány iskolai foglalkozásra, a félévenként egyszeri honvédelmi napokra. A honvédelmi nevelést nem lehet ilyen leszűkítetten, hanem sokkal szélesebben kell értelmezni. Ágoston Györggyel értünk egyet, aki a honvédelmi nevelést a kommunista nevelés célkategóriájának tekinti, amelynek keretében a személyiséget szilárd marxista világnézettel,

erkölcsi-politikai ismeretekkel és olyan akarati tulajdonságokkal kell felvértezni, amelyek képessé teszik minden vonatkozásban a haza megvédésére. "A világnézeti, erkölcsi, jellembeli és műveltségbeli felkészítéssel szerves egységben ki kell alakítanunk a honvédelemhez, a katonai szolgálathoz feltétlenül szükséges fizikai erőt, állóképességet és testi ügyességet." ³⁰

Ágoston György az 1968-as előadásában, Kádár János pedig az oktatáspolitikai határozattal kapcsolatban szóltak arról, hogy az iskolában rendnek kell lennie, hogy a diák a tanár beosztottja, alárendeltje az órán. Erre azonban a tanulókat szoktatni kell. Ebben a vonatkozásban az iskolai és bentlakásos nevelési intézményekben dolgozó tanárok szemléletének kell gyökeresen változnia. Az a furcsa helyzet áll elő, hogy a tanárok panaszkodnak, a tanulókat nem nevelik fegyelmezett magatartásra, rendre. Maguk pedig, nehogy konfliktushelyzet teremtsék, tudomásul veszik, sőt meg is magyarázzák, hogy miért nincs kedvük a tanulóknak, növendékeknek sorba állni, vigyázzba állni. Felelősség terheli a testnevelő tanárokat, de valamennyiünket az iskolai rendetlen magatartás terjedéséért. S felelősség terhel valamennyi tanárt azért, hogy - Ágoston György utal erre - avatatlan pedagógusként kihatálatlanul hagyjuk a belső iskolai életben kialakítható hagyományos rendet a közösség iránti büszkeség érzésének felkeltésére, a közösséghez tartozás erősítésére.

A honvédelmi előképzés formáinak szélesítésével, a tanári szemlélet gyökeres megváltoztatásával, a honvédelmi nevelés

30 Az egri tanácskozások előadásai. Ifjúsági Lapkiadó, 1974.

Ágoston Gy. 1968. okt. 17-én elhangzott előadásából, 63. old.

szélesebb körű értelmezésével, a katonás formák közösségformáló erejének "avatott pedagógusok"-ként való felhasználásával meg kell oldani a katonai életre való felkészítés gondját úgy, hogy a fiatalok az előképzés során olyan akarati tulajdonságokkal gazdagodjanak, amelyek megkönnyítik számukra az önuralmat, önfegyelmet, szigorú életrendet megkövetelő katonai életbe való beilleszkedést, hogy ne szükséges rossznak, hanem értelemmel bíró, racionális feladatnak tekintsék a haza védelmének kötelezettségét.

Az ifjúságpolitikai állásfoglalással egyidejűleg közzétett párthatározat valamennyi párt- és társadalmi szervezet elé az ifjúság nevelésének hatékonyabb és differenciáltabb feladatát tűzte és a pártszervezetek feladatává tette ennek a széleskörű társadalmi tevékenységnek a szervezését és koordinálását.

Az MSZMP KB 1970. febr.-i ifjúságpolitikai állásfoglalása és határozata az ifjúság körében végzendő munka alapvető, hosszabb távra szóló dokumentuma, amelynek alapelveit a párt X. kongresszusa és XI. kongresszusa is jóváhagyta. A határozat nem az azonnal látványosságot mutató határozatok közé tartozik, célkitűzéseinek végrehajtása az egész társadalom szemléletének megváltoztatását tűzve ki célul, - hosszantartó átalakulási folyamat.

Az országgyűlés 1971-ben törvényt alkotott az ifjúságról, amelyben mindaz, ami ajánlás formájában nyert megfogalmazást a párthatározatban, az 1971. évi IV. törvény elfogadásával kötelessé, törvényerőre emelt köteletségévé vált valamennyi társadalmi szervnek, állami intézménynek és állampolgárnak. Az ifjúsági

törvény beépült a Magyar Népköztársaság jogrendszerébe, az állami és gazdasági élet egészébe és megvalósulásának, alkalmazásának, előírásai érvényesítésének eredményeként észrevehetően változott az ifjúságról való, állami törvényben rögzített társadalmi gondoskodás. Az anyagi támogatáson túlmenően jelentőségében talán még fontosabb az a szemléletbeni változás, amely az ifjúság megítélésében végbement. Ugyanakkor a fiatalok is sokat tettek azért, hogy javuljon viszonyuk az értékelésük alapjául szolgáló munkához, hogy a közvéleménynek a róluk alkotott értékítélete minél pozitívabb legyen.

Az 1972-es oktatáspolitikai határozat is az ifjúság érdekében hozott döntéseket tartalmaz. E határozat a közoktatás leggyengébb láncszemeként az iskolai nevelő munkát jelöli meg, s hangsúlyozza, hogy az alapjában pozitív irányu fejlődés mellett nem kevés azoknak a tanuló fiataloknak a száma, akiknek körében - az ideológiai fellazítás hatására is - terjed az eszmenélküliség, a közélet, a politika iránti közömbösség és a tanulásban megmutatkozó igénytelenség. Elég nagy azoknak a száma, - és 1972. óta ezen a területen alig léptünk előre - akik csak annyit teljesítenek munkából, rendből, fegyelemből, rendtartásból és házirendből, amennyit minimálisan megkövetelnek tőlük. Kiemeli az oktatási határozat, hogy tanulóifjúságunkban sokszor még az iskolai évek eltelte után sem alakul ki korszerű világnézet és gondolkodás.

1973. nov. 5.-i ülésén az MSZMP KB Politikai Bizottsága értékelte az ifjúsáspolitikai állásfoglalás és párthatározat végrehajtásában megtett utat és megjelölte azokat a területeket, ame-

lyeken javítani kell a politikai nevelő munkát.

Továbbra is gondot okoz a hazafiság, internacionalizmus, a forradalmiság értelmezésében megmutatkozó bizonytalanság, a "kell" és "van" diszharmóniája, ami egyeseknél politikai közömbösséghez, másoknál álforradalmisághoz, demagógiához vezet. Felhívja a Politikai Bizottság figyelmünket arra a veszélyre, amely a fiatalok között úgy jelentkezik, hogy a politikai kompromisszumok hatására és mintájára megengedhetőnek, természetesnek és logikusnak vélik az ideológiai kompromisszumot is. S ebben ludas nem egyszer tájékoztatásunk is. A társadalmi és politikai elkötelezettség az ifjuság szinte valamennyi rétegénél megfigyelhetően nem minden esetben párosul a szocialista eszmék, nézetek melletti bátor kiállással, a párt politikájának védelmével.

Az ifjuság testi edzettsége, - állapítja meg a határozat - nem kielégítő, sőt az egészségi állapota is komoly kívánnivalókat hagy maga után. Tömegessé vált a dohányzás nemcsak a középiskolások, de az általános iskolák körében is. Az sem tett jót ezen a téren, hogy közoktatásirányításunk viszonylag későn foglalt el határozott álláspontot az ifjuság egészséges életre nevelésének ügyében. A fejlődő szervezetre káros szenvedélyek térhódítása miatt társadalmi összefogásra van szükség a felnövekvő nemzedék egészségének megóvása érdekében.

Az ifjuság egészséges életmódja kialakításának, egészséges életre nevelésének kérdését egyre inkább égető politikai kérdésnek kell tekintenünk.

Noha a határozat szerint egészséges, bár lassu fejlődés

indult meg az ifjúságpolitikai határozat végrehajtása területén, hátráltatja az eszmei-politikai, világnézeti és erkölcsi nevelés hatékonyságának kibontakozását az, hogy a pártszervezetek egy részében az ifjúságpolitika nem vált még a pártmunka szerves részévé, az ifjúságpolitikai határozat végrehajtásában inkább a látványos sikereket hozó, egyszeri gazdasági döntéssel megoldható anyagi kérdések megoldása került előtérbe és a kevésbé látványos eredményeket adó politikai nevelés terén bizonyos mértékig lemaradás van, s lassan halad előre a család világnézetformáló és ifjúságnevelő tevékenysége is.

A Politikai Bizottság határozata és vizsgálatunk is megerősíti azt a korábban megállapított helyzetelemzést, miszerint a KISZ politikai hatása az ifjúsági szervezet tagjaira és a nem KISZ-tagokra nem erősödött a remélt és elvárt mértékben. A KISZ-alapszervezetek számottevő részében nincs megfelelő politizáló légkör. A vertikális szervezési formákra való áttérés kezdetben hozott meghatározott szintű fellendülést, majd a politikai nevelő munkában lanyhulás következett be. A forma önmagában tehát nem üdvözt. Az érdeklődési körökön nyugvó KISZ-munkában a politikai érdeklődési kör egy a sok kör, mint bélyegyűjtő, Diesel-szakkör, stb. között, pedig a politizálás, a párt politikája melletti kiállás, vitakészség valamennyi tanuló, növendék elé tűzött követelmény. Így kimondva vagy kimondatlanul egyes ifjúsági alapszervezetekben teret kapott a "nem kötelező" jellegű, szabad választáson, önkéntes jelentkezésen alapuló, mondhatnánk úgy is, hogy fakultatív politizálás. Ez pedig kevés.

Az ifjúság körében végzett és végzendő munka kiemelkedő jelentőségű dokumentuma a KISZ KB 1974. ápr.-i határozata. Az ifjúság szocialista neveléséért folyó osztársadalmi harc legradikálisabb hangvételű lépése, illetve megfogalmazása ez a határozat, amely világosan fogalmazza meg, hogy az ifjúság feladata: szocialista módon élni, a kommunizmust tanulva, szervezkedve, harcosan, fegyelmezetten, az ifjúsági szervezet kommunista és politizáló jellegét erősítve, legjobb tudása szerint, legjobb képességei szerint helytállni a munkában, tanulásban, a haza védelmében; a párt politikáját hirdetve küzdeni aktívan a közélet valamennyi területén a közömbösség ellen; a szabadidőt kulturáltan eltöltve, aktív pihenésre, művelődésre és testedzésre használja az ifjúsági szervezet tagja.

A KISZ-határozat nemcsak körülírja pontosan az ifjúsági szervezet tagjainak szóló "négy új parancsolat" tartalmi jegyeit, de meg is határozza a szervezeti élet tennivalóit, a változtatás mikéntjét annak érdekében, hogy a határozat ne csak írott malaszt legyen, hanem emelje a szervezetek fegyelmét és akcióképességét. Véleményem szerint nem volt még az ifjúság életének, nevelésének, jobbitásának követelményeit olyan konkrét megragadó határozat, amelyben ennyire közvetlenül egybe estek volna nevelőtestület és ifjúsági mozgalom célkitűzései a felnövő nemzedék szocialista, kommunista nevelése érdekében. S éppen ezért, soha nem volt akkora szükség, mint most a nevelés tényezőinek harmónikus együttműködésére, arra, hogy az iskolák, nevelési intézmények állami, párt- és KISZ vezetése, az ifjúsági ön-

kormányzat szervével együttműködjenek, a nevelő munka folyamatában szerzett információkat kölcsönösen, egymás munkájának segítése és támogatása, megalapozottabbá tétele érdekében kicseréljék, célkitűzéseik kölcsönös megismerésével járuljanak hozzá a szocialista embereszményének formálásához, a szocialista Magyarországot építő, azért áldozatot, munkát vállaló ifju nemzedék erkölcsi, politikai és világnézeti neveléséhez.

A VILÁGNÉZETI, POLITIKAI, ERKÖLCSI NEVELÉS TÉNYEZŐI

Az oktatáspolitikai párthatározat joggal illette éles kritikával a közoktatás nevelő tevékenységét azzal a sommás megállapítással, hogy a közoktatás folyamatának leggyengébb pontja a nevelés.

Az ifjúság nevelésének, formálódásának folyamatában sok-sok hatás, direkt és indirekt nevelési hatás összegeződik, a család, a környezet, az iskola, a bentlakásos nevelési intézmény /kollégium, nevelőotthon/, ifjúsági szervezet, önkormányzati szervezet, könyvtár, tömegkommunikációs eszközök és intézmények, pártszervezet, más társadalmi szervezetek, mint a szakszervezet, MHSZ, MSZBT, patronáló szocialista brigádok, - mint nevelési tényezők befolyása érvényesül tanulóinkra, növendékeinkre; mégis mindezek nem csökkenthetik az iskola és a bentlakásos intézmény /a nevelési tényezők közül e két tényező szerepére térünk ki részletesebben/ vezető szerepét ezen hatások tudatos rendezésében, szelektálásában, a társadalom érdekeinek, követelményeinek közvetítésében.

Az iskola, az egyes tantárgyakat tanító tanárok feladata reálisan abban áll, hogy elsősorban magában az oktatásban, a nevelés-oktatás folyamatában valósítsák meg a szocialista közoktatás nevelési célkitűzéseit. Ami a világnézeti, eszmei-politi-

kai tudatformálást, a korszerű világkép, majd minőségileg magasabb fokon korszerű marxista-leninista világnézet kialakításának követelményét illeti, az nem lehet csupán egy tantárgy, "A világnézetünk alapjai", vagy esetleg még legjobb esetben a történelem és az irodalom tantárgyak tanítására leszűkítetten értelmezett feladat, hanem az valamennyi tantárgy együttesére, az egész iskolai oktató-nevelő munkára háruló felelősség.

S a marxista-leninista világnézet nem csupán bizonyos - természetfilozófia, társadalomfilozófia és az emberi gondolkodás, valamint a megismerés területére tartozó - ismeretek elsajátítását rója feladatul az iskola, a nevelési intézmény számára, hanem azt is, hogy az említett területekről megismert tételek, törvényszerűségek, tanítások sora a tanulók, a növendékek meggyőződésévé is váljon. S ha valakinek, akkor az iskolának, a leginkább "professzionista" nevelési tényezőnek tudnia, látnia kell, hogy ez a nevelés a leghatékonyabban csak cselekvésen, példamutatáson, tetteken keresztül közösségben valósul meg. Erre utal Aczél György az MSZMP KB "Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai" című határozat vitájának zárszavában:

"A világnézeti nevelés csak akkor lesz mély és tartós, ha nem pusztán mint oktatott anyag van jelen az iskola munkájában, hanem mint hasznos, értelmes, közösségért való cselekvés. Csak akkor, ha az életmódnak az a formája, amelyet a szocializmus jelent, ha a közösségben gondolkodás már az iskolában jelen van, ha a gyerek és az ifju a maga gyakorlatában, mindennapjaiban érzi, hogy az igazi ember a szocialista, a közösségi felelősséggel

élő, tudatos, önmagát fegyelmezni tudó személyiség. Ezért a nevelésen nem szószaporító prédikációt értünk. Régi igazság, hogy ráolvasással nem lehet nevelni. Nevelni elsősorban munkával, csak közösségben, a közösség által lehet - ahogyan ezt a makarenkói pedagógia fogalmazza." ³¹

A világnézetet oktatni, marxista-leninista közösségi szemléletre nevelni: az egyik legösszetettebb és legfelelősségteljesebb iskolai, tanári és nevelőotthoni feladat. Az igaz, hogy a világnézet kialakítása a családban történő megalapozás után elsősorban iskolai feladat, de a korszerű marxista-leninista világnézet formálása van annyira szintetizáló jellegű feladat, hogy abban a bentlakásos nevelési intézmény, jelen esetben a nevelőotthon tanárai is, egész pedagógiai közössége /a pedagógiai közösséget széles alapon értelmezve ide értjük a nevelőtestületet, növendékközösséget és technikai személyzetet/ megtalálja a maga részfeladatát mindenekelőtt abban, hogy elmélyítse az iskolai munkát a maga sajátos eszközeivel, nevelési tevékenységrendszerével annak érdekében, hogy "A világnézetünk alapjai" tantárgy keretében elsajátított, megtanult anyag, a megszerzett ismeretek a nevelőotthoni politikai foglalkozások /heti 60 perces foglalkozások, kéthetenként társadalompolitikai ismeretek, kéthetenként pedig időszerű kül- és belpolitikai események szerepelnek napirenden. A társadalompolitikai ismereteket növendékeink 3 évre elosztva tanulmányozzák, így negyedéves korukra jelentős előnnyel kezdhetik el "A világnézetünk alapjai" című tantárgy iskolai

31 Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai, Válogatott dokumentumok gyűjteménye, Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 47.old.

tanulását/, a magyar munkásmozgalom történetéből, a magyar-szovjet társadalmi, gazdasági, kulturális kapcsolatok témájából szervezett vetélkedők keretében elmélyüljenek és meggyőződéssé is váljanak, érzelmi telítettséget, töltést is kapjanak. A bentlakásos nevelési intézmény sajátos eszközei magukban foglalják a növendékek politikai ismeretszerzésének kiegészítését elősegítő és önálló ismeretszerzési forrásul is szolgáló könyvtár, a növendékek számára a nevelőotthon által előfizetett és rendelkezésre bocsátott folyóiratok és napilapok. E folyóiratok és napilapok olyan példányszámban állnak rendelkezésre, hogy valamennyi tantermi közösség saját tantermében olvashat olyan folyóiratokat, napilapokat, mint a Népszabadság, Magyarország, Ifjúsági Magazin, Ifju Kommunista, Világesemények /a Nevelőotthonba 35 napilap és folyóirat jár/. A könyvtár szerepe az oktatás-politikai határozat óta különösen megnövekedett. A 7.000 köteten felüli állománnyal rendelkező könyvtár jelentős forgalmat bonyolít le, éves átlagban egy növendékre 25 könyv olvasása jut. Nem is a könyvkölcsönzés a feladata csupán könyvtárunknak, a könyvkölcsönzés mellett növendékeink utmutatást, ajánlást és az ismeretekben való eligazodást is megkapják. A könyvtáros nevelőtanár irányításával készíthetik el a csak könyvtári munkával összeállítható kiselőadásait, mélyíthetik el ismereteiket.

Növendékeink, tanulóink társadalompolitikai, gazdaságpolitikai ismeretei nem válnak automatikusan a politizálás aktív forrásává. Hiába hallják tanulóink a rádióban, televízióban,

olvassák az újságban, folyóiratokban az olyan szókapcsolatokat, terminusokat, mint társadalmi gyakorlat, a munka termelékenysége, nemzeti jövedelem, hatékonyabb munkaszervezés, stb., politikai szóhasználatukban az adott kifejezések csak a viták, foglalkozások gyakorlatában rögzülnek és vésődnek be. Ezek a sajátos eszközök hozzá is járulnak a világnézeti tárgy jobb eredményeihez, a nevelőotthoni növendékek megalapozottabb marxista világnézetének kialakulásához. /"A világnézetünk alapjai" tantárgy átlaga az 1973/74. tanévben: 4.01, más tantárgyak együttes átlaga: 3.10/

A világnézeti, politikai, erkölcsi nevelés tényezőiről szóltunk röviden, azok közül az általunk legfontosabbaknak tartottakról és nem is egyforma részletességgel. Ugy gondoljuk, hogy a világnézeti, politikai, erkölcsi nevelés tényezőinek koordinálására is érvényes az ezt a fejezetet záró gondolatunk, hogy a világnézeti nevelés a középiskolai tanulók körében akkor válik eredményessé, az eddigieknél hatékonyabbá, ha a legfontosabb nevelési tényezők szándéka, gyakorlata összehangolt és egységesek abban, hogy a kongresszusi utalásnak megfelelően "A közoktatás minden szintjén javítani kell a világnézeti oktatást és nevelést. Emelni kell a marxizmus-leninizmus oktatásának színvonalát, s el kell érni, hogy közoktatásunkban a marxista-leninista világnézet hassa át az oktató- és nevelőmunka egész folyamatát."³²

32 MSZMP XI. kongresszusa, Kossuth, 1975, 100. old.

VI.

INTERVALLUM-VIZSGÁLAT, KÖVETKEZTETÉSEK

Az intervallum-vizsgálat módszere azt jelenti, hogy ugyanazt a közösséget azonos módszerekkel, meghatározott időtartam múltán újból, esetleg többször vizsgáljuk. Jelen vizsgálat 3 részből áll, mindhárom kérdéscsoport kérdéseit 1973. végén már feltettük növendékeinknek. A középiskolai és főiskolai fiatalok világnézeti neveltségének szintjéről Heves megyében; illetve Egerben végzett vizsgálatokat Tajti István.³³ Vizsgálódásának egyes pontjai érintkeznek felmérésünk pontjaival, az összehasonlítás kedvéért az érintkezési pontokat feltüntetjük az egyes táblázatokon. Ilyenformán többszörös összehasonlításra van alkalmunk, alapunk közösségünk fejlődésének mérésére. Megalapozott információk birtokában, magasabb szintű tudományosan megalapozott vizsgálatok eredményeire támaszkodva, jobban tervezhetjük és szervezhetjük nevelő munkánkat a társadalmi célkitűzések minél eredményesebb realizálása érdekében.

Az adatgyűjtés módjaul a kérdőíven alapuló írásos interjut választottuk. A kérdőíveket a növendékek töltötték ki. A kérdések szövegezésénél figyelembe vettük a szavak jelentés-tartalmából eredő szuggesztivitást, esetenként rétegspecifikus

33 Tajti István: A világnézeti nevelés Heves megye közép- és főiskoláiban, A Politikai Főiskola Közleményei, 1973/2, 138.144.old.

A 21 kérdés közül táblázatba foglaltunk 17 kérdést, a válaszolók száma: 217 fő.

Ezen a kérdőíven az 1975-ös vizsgálat során a nemek között nem tettünk különbséget.

II. sz. kérdőív A kérdőíven 8 kérdés szerepel, amelyekből 5 nyitott, 3 zárt. A válaszolók száma: 213 fő, ebből fiu - 152, leány - 61. Az egyes évfolyamok létszáma /I.-IV./: 70, 67, 37, 39.

Itt megkülönböztetést tettünk nemek és évfolyamok szerint, mind a nyolc kérdést táblázatba foglaltuk.

III. sz. kérdőív A kérdőíven hat kérdés található, köztük nyitott 5 és zárt 1 kérdés. A válaszolók száma: 215, ebből fiu - 154, leány - 61. Az egyes évfolyamok létszáma /I.-IV./: 73, 67, 37, 38.

Itt is megkülönböztettük a nemeket és az évfolyamokat, mind a 6 kérdést táblázatba tettük.

Feldolgoztuk a három részből álló felmérés 645 kérdőívét, összesen 7.768 választ s ebből táblázatba foglaltunk 6,683 választ.

A két utóbbi kérdőív adatainak feldolgozása során az évfolyamok szerinti bontást tovább bővítettük a ⁴nemek szerinti feldolgozással. Így az intervallumos vizsgálat eredménye nemcsak a nevelőotthoni közösség nevelési tervének összeállításához, hanem az egyes tantermi közösségek munkatervéhez is jól hasznosítható

/a tantermi közössége, a nevelőotthoni munka alapegységei, néhány heterogén-jellegű tantermi közösséget leszámítva, homogén jellegűek, a lányoknál és fiuknál egyaránt az iskolai évfolyamokra épülnek./

A zárt kérdések feldolgozása nem okozott gondot, mivel a válaszok logikai rendezése már a kérdések összeállításánál eldőlt. A félig nyitott kérdések, de különösen a nyitott kérdések összesítő feldolgozása már sokkal több gondot adott, mert rendezésükhöz

- a./ t kellett tekinteni valamennyi nyitott kérdésre kapott választ,
- b./ gondos tanulmányozás alapján meg kellett állapítani a kapott válaszok rendezési szempontjait,
- c./ a rendezési szempontok alapján kellett kijelölni a lehetséges választípusokat, azaz, hogy hány értelmes csoportot kívánunk képezni a kapott válaszokból.

Kérdéseinket tartalmi szempontból az alábbiak szerint csoportosítottuk és állítottuk sorrendbe a táblázatokat is:

- 1./ A két világháború harca.
- 2./ A szocialista hazához való viszony, hazaszeretet.
- 3./ Magyar-szovjet gazdasági kapcsolatok.
- 4./ A politikai érdeklődés, a politikai ismeretek megszerzésének forrásai, a politikai meggyőződés kialakulásának tényezői.
- 5./ A vallásosságról.
- 6./ Gazdaságpolitikai szemlélet.
- 7./ A fiatalok társadalmi problémái, a közösségi élet fellendí-

tése, a KISZ szerepe.

- 8./ A közösségi élet normái, azok betartása.
- 9./ Az egyén a közösségben, a közösségért, a cselekvő kollektívizmus, a bíráló.
- 10./ A szükségletekről.
- 11./ Pályaválasztás, céltudatosság, generációs összefogás, társadalmi felelősség, egyéni érdek - közösségi érdek.
- 12./ A szocializmustól idegen, kispolgári nézetekről alkotott vélemények.

A MÁV Nevelőotthon néhány jellemző adata:

A vizsgálatok értékelése előtt szükségesnek látjuk néhány, a növendékek életével kapcsolatos mutató ismertetését.

A MÁV Nevelőotthonban az ország egész területéről a vasutas dolgozók középiskolában tanuló gyermekei nyernek elhelyezést. Teljes ellátásban részesülnek /alsó és felső ruházat, étellemezés, tankönyv-, tanszer-, írószerellátás, kulturális ellátás - színházbérlet, hangversenybérlet, kirándulás, könyvtár, televízió, rádió, sportszerek-, amelyért tanulmányi eredménytől és szociális viszonyoktól függő ellátási díjat fizetnek/ az ellátási díj átlagban növendékenként havi 450,-Ft körül mozog/.

Engedélyezett létszám: 320 fő /fiú - 210, leány - 110/.

Az 1973/74. tanévi tényleges létszám: 280 fő

/fiú - 175, leány - 105/.

A nem teljes feltöltés oka egyrészt demográfiai ingadozás, másrészt az intézet működés közbeni felújítása.

A növendékek zöme vasuti szakközépiskolába jár, így 210 fő - 75 %,

egyéb szakközépiskolába 44 fő - 15,7 %, gimnáziumba 26 fő - 9,3 %.

A nevelőotthoni tanulócsoporthoz száma: 12,

- egy tanulócsoporthoz jutó növendék: 23,3,
- egy nevelőre jutó növendék: 13,3,
- egy felnőttre jutó növendék: 4,3.

A növendékek közül fizikai dolgozó gyermeke: 173 - 61,78 %.

A vizsgálat értékelését a táblázat adatai után adjuk az alábbi sorrendben: tanulságos válaszok, következtetések.

I/1.

I. sz. táblázat

Milyen alapon állithatjuk, hogy az emberiségnek sikerül egy háborumentes, igazságos világot teremteni?

lehetséges válaszok	1975		1973		Eger	
	lsz	%	fiu	leány	közi.	fői.
sikerül	131	60,2	46,0	51,0	46,0	49,0
nem sikerül	29	13,5	33,0	27,0	30,0	27,0
közömbös válasz	9	4,2				
komolytalan válasz	17	7,9				
nem válaszol	31	14,2	20,0	22,0		
	217					

Tanulságos válaszok:

"Két világrendszer van a világon. Mindkettőnek nagyon fejlett fegyverei vannak. A szocialista tábor biztos nem fog kezdeményezni háborút, hiszen tudja, milyen következménnyel járna. Nekem az a véleményem, hogy a normálisan gondolkodó, erlőrelátó embereknek sikerül megakadályozni a két tábor közötti háborút. De sajnos, vannak korlátolt emberek..."

"Kialakult a szocialista világrendszer, amely nem akar háborút. Katonai egyensúly jött létre a két világrendszer között. Senki nem kívánja a háborút - aki józanul gondolkodik, hisz egy bekö-

vetkező világméretű háboru az egész emberiség pusztulását okozná. A béke és az igazság erőinek tábora napról-napra növekszik."

"Mert a szocializmus egyre erősödő tendenciát mutat és a szocializmust építő népek a háborút a lehetőségekhez mérten megakadályozzák."

"Ha háboru kirobbanna, a Föld lakatlanná válik. Ezt egyik ország sem akarja és nem is fog kirobbanni. Kis, jelentéktelen országok viszont kirobbanthatják. Igazságos világot viszont nem lehet teremteni. A kommunizmus a legfejlettebb, de nem igazságos."

"Mindig volt tőkés ország és mindig is lesz szerintem."

"Nincsen ilyen alap, ez csak találgatás, üresfejűek ilyen találgatásokért kapják a pénzt."

"Szerintem egy újbóli világháboru elkerülhetetlen, mert a szocializmus győzelme az egész világon csak egy háborúval valósulhat meg."

A pozitív választ adók, ahogyan a válaszokból kiderül, azzal érvelnek, hogy

- a./ két világrendszer van, s ezek katonai erőegyensúlyt alakítottak ki,
- b./ a szocializmustól idegen a háboru, a szocializmus erősödik,
- c./ a béke erői, az igazság erői növekszenek az egész világon,
- d./ a szocialista táborral együtt a kapitalista tábor munkásai és értelmisége békét követel.

A negatív módon válaszölők, a pesszimisták arra hivatkoznak, hogy

- a./ a szocializmus győzelme az egész világon csak egy háborúval valósulhat meg,
- b./ a háborumentes világot az emberi gyarlóság, az emberiség hibái, hatalomravágyás meg fogja akadályozni,
- c./ az USA-ban nagyon szilárd a kapitalisták alapja,
- d./ egy osztály nem lesz soha a világon. A két osztály és rendszer között mindig lesznek ellentétek,
- e./ mindig volt tőkésország és mindig is lesz,
- f./ a kis, jelentéktelen országok kirobbanthatják a háborút.

A változatos válaszok parancsolóan írják elő a társadalmi-politikai ismeretek bővítésének szükségességét, a tisztázatlan fogalmak, statikus szemlélet, téves nézetek felszámolásának szükségességét.

A meglehetősen heterogén kép ellenére a kérdésekre adott válaszok azt mutatják, hogy növendékeink többsége - 60,2 %-a bizik abban, hogy sikerül elkerülni egy harmadik világháborút, amely az emberiség pusztulását eredményezhetné és a szocializmus erőinek előretörése lehetővé teszi egy új igazságos világ megteremtését. A nálunk végzett 1973-as felmérés a fiuknál 46, a lányoknál 51 %-ot mutat, a Heves megyei és egri középiskolákban 46 %-ot ad ez az összehasonlítás. Daróczy Sándor felmérésében 62,8 %-ot tesz ki azoknak a száma, akik hisznek és nagyon biztosak a világháború elkerülhetőségében és egy új, igazságos világ megteremtésében.

Nem kerülheti el figyelmünket egy két naiv, illetve igen zavaros felfogásra utaló válasz.

I/3.

2. sz. táblázat

Bizol-e a szocializmus világméretű győzelmében?

lehetséges válaszok	1975		1973	
	lsz	%	fiu	leány
igen	170	78,3	64,0	75,0
nem	20	9,2	13,0	19,0
spekulatív válasz	12	5,6		
komolytalan válasz	7	3,2		
nem válaszol	8	3,7		
	<u>217</u>			

Tanulságos válaszok:

"A szocializmus világméretű győzelme elkerülhetetlen. Hosszabb-rövidebb időn belül mindenhol bekövetkezik."

"Igen, mert a szocializmus fejlődő társadalmi rendszer, és a fejlődést nem lehet megállítani. A történelem kerekét nem lehet visszafelé forgatni."

"Igen, mert a szocializmus fejlettebb államforma, mint a kapitalizmus."

"Bizom benne, mert jelenleg ez az egyetlen társadalmi rendszer, amelyben a nagy tömegek érdekei vannak képviselve."

"Ha az USA és Kína is szocialista lesz, akkor igen."

"Bizom abban, hogy szélesedni fog a szocialista tábor, de teljes szocializmus szerintem nem lesz."

"Igen, ha rohamosan fejlődik a szocializmus és felülmulja idővel mindenben az USA-t és Kinát."

Növendékeink zöme, 78,3 %-a hisz a szocializmus világméretű győzelmében, a szocializmust a legfejlettebb társadalmi-gazdasági alakulatnak tekinti, amely a tömegek érdekeit képviseli, fejlődési üteme meghaladja a kapitalizmusét, a szocializmus tartalékának minősíti a gyarmati sorból felszabadult országok imperialistaellenes harcát. Daróczy idézett munkájában és, felmérésében a tanulók 78,1 %-a meggyőződéssel hisz, illetve nagyon biztos ebben a győzelemben.

Az 1973-as felmérésünkben az "igen"-nel válaszolók aránya 68,0 %, a "nem"-mel válaszolóké pedig 16,0 %. Novendékeink szocializmus-igenlése tehát felfelé ivelő tendenciájú.

A válaszokban sajátosan jelentkezik a nemzetközi munkásmozgalomban meglevő nagy szakadás, Kína problémája. A növendékek nem nagy %-a ugyan, de többen nem látják, nem érzékelik Kína gazdasági fejlettségi színvonalát reálisan. Ezt tükrözik a Kinát és az USA-t fejlettségük tekintetében azonosnak minősítő válaszok. Az egyik válasz még ki is tüzi célul a szocializmus számára: felül kell mulni Kinát.

A növendékek bizonytalanul használnak egyes terminusokat, így említik a szocializmust államformának, egyesek szkeptikus gálaszai felhívják a figyelmet /"győz a szocializmus, de annak is az lesz a vége, mint a kapitalizmusnak"/ a világos társadalom-politikai fogalmak kialakításának szükségességére.

I/2.

3. sz. táblázat

Milyen érzéssel tölt el az a tudat, hogy a szocializmust építő Magyarország állampolgára vagy?

lehetséges válaszok	1975		1973	
	lsz	%	fiu	leány
=====				
felemelő,				
büszke érzés	171	78,7	73,0	84,0
közömbös	17	7,9		
szégyen	1	0,5		
spekulatív válasz	6	2,7		
komolytalan válasz	5	2,3		
nem válaszol	17	7,9		
	<u>217</u>			

Tanulságos válaszok:

"Felemelő érzés egy olyan ország állampolgárának lenni, amely a szocializmus útján haladva, a dolgozó nép érdekeit szolgálja, hiszen az élet értelme ennek megvalósulásában van."

"Jó érzéssel, mert valahogy furcsa érzés egy olyan államban élni, ahol az egyén érdeke összefügg a közösség érdekével."

"Nagyon jó érzés tölt el, s ezért megpróbálok minden erőmmel azon lenni, hogy minél jobb legyen az a szocializmus."

"Jó érzéssel tölt el és remélem, hogy ebben az építésben én is részt tudok venni mind a tanulás terén, mind pedig az életbe kerülve, dolgozó polgárként."

"Erre büszke vagyok, s jó érzés olyan társadalomban élni, amelyben mindenkit tudása és munkája alapján ismernek el."

"Semmilyen érzéssel, itt születtem. Nem vagyok oda érte, viszont mások előtt, idegenek előtt kivédem, dicsérem hazám."

"El sem tudnám képzelni, hogy valahol, máshol éljek. Szeretek külföldre járni, de nem maradnék kint semmiért sem. Szeretem Magyarországot, s szeretnék olyan tagja lenni, hogy emelt fővel tudjak járni, s ha kérdezik, büszkén tudjam mondani, hogy magyar vagyok."

"Szeretnék valami rendkívüli dolgot véghez vinni a szocializmus érdekében, hogy joggal legyek büszke arra, hogy magyar vagyok."

Néhány választ idéztünk csupán, de e válaszok is azt bizonyítják, hogy növendékeink nagy része igenli a szocializmust, a szocialista hazafiságot cselekvő hazafiságként értelmezi, társadalmi felelősséggel többet akar dolgozni és jobban azért, hogy hazánk gazdasági, kulturális, társadalmi felemelkedése a szocialista világrendszerbe való tartozás útján valósuljon meg. Az alkotó hazafiság ilyen értelmezéséről vallanak növendékeink válaszainak részletei:

- a./ nekem is küzdenem, építenem kell tovább,
- b./ ha felnövök, én is a szocializmust építem,
- c./ ha kis tettekkel is, de én is elősegíthetem az ország fejlődését,
- d./ az állampolgárság jogokat ad, de ezért tenni is kell,...hogyan ennek a kis népnek hasznára legyek,

e./ szeretnék valami rendkívüli dolgot véghez vinni.

A szocialista hazafiság tudatossága napjainkban növekszik, gazdagodik az egyén és közösség kapcsolata, "...az egyén érdeke összefügg a közösség érdekével." Az igazi hazafiság nem úgy él növendékeinkben, mint egy kész, minden tekintetben összkomfortos otthon szeretet csupán, - bár ez is fontos része a haza fogalomnak, de ugyanakkor lényegesen több ennél és más is; magában foglalja a helyet, ahol születünk, s vele együtt az életet, a kulturát adó közösséget, az emberi kapcsolatokat, a közösség tagjainak közös küzdelmét a szűkebb haza, az otthon, a környezet, a tágabb értelemben vett haza szebbé, jobbá, a boldogabb életet biztosító társadalmi-gazdasági közösséggé való átalakításáért. Az igazi hazafi sehol másutt, adott közösségben igazabb és reálisabb kapcsolatban nem küzdhet haladásért, jövőért, mint saját hazájában. A hazafiság ilyen értelmezését támasztja alá a következő válasz is: "Felelősséggel tartozom hazámnak, ...mennyire tudok beilleszkedni a társadalomba, hogyan tudok segíteni a fejlődésben. Szeretek világot látni, de kapitalista országban semmi esetre sem maradnék kint, bármennyire is megkapnám a legjobb anyagi bázist és elismerést."

Növendékeink 78,7 %-a büszke arra, hogy a szocializmust építő haza polgára. Egy növendék szégyenli magyarságát, ha foci-ról van szó, de ő is büszke, ha Radnótit, vagy József Attilát említik. Akad néhány növendék, aki lezserséggel vall szülőföldjéről, nem tekinti többnek azt, mások szerint: "sok dolgot sokkal szigorúbban kellene...venni."

I/4.

4. sz. táblázat

Mit tennél, ha a szocializmus építése - bármi ok miatt - veszélyben forogna?

	1975		1973	
lehetséges	lsz	%	%	
válaszok			fiu	leány
=====				
megvédeném,				
kiállnék érte	150	69,1	59,0	63,0
nem tennék semmit	6	2,7		
közömbös	5	2,3		
spekulatív				
válasz	19	8,8	8,0	17,0
komolytalan				
válasz	17	7,9		
nem válaszol	20	9,2		
	<u>217</u>			

Tanulságos válaszok:

"Munkámmal ... segíteném, hogy minél biztonságosabb körülmények között folyjon a szocializmus építése."

"Minden erőmmel igyekeznék a veszély megszüntetése érdekében cselekedni." "Beállnék harcolni a szocializmus győzelméért."

"Ha arról van szó, fegyvert is fognék a békés építést veszélyeztetők ellen."

"Ha kellene, fegyverrel is védelmezném, társakat is gyűjtenék."

"Fegyvert fognék a haza és a szocialista rendszer védelmére, vagy igyekezném lehüteni a háborut akaró erőket."

"A szocializmust minden külső és belső ellenség ellen, életem feláldozásával is megvédem."

"Mint egy lány nem tudom megmondani, de ha bármilyen feladatot rám biznának, és meg is tudnám csinálni, elvégezném."

"Attól függ, mi az az ok, ami miatt veszélyben forogna."

"Kész lennék propagandálni."Katonákat toboroznék."

"Futnék az elsők között."

Növendékeink munkájukkal segítenék a bajba került szocialista építést, beállnának a harcolók közé, ha kellene, akár fegyverrel is, sőt társakat is toboroznának. A haza védelmét a szocializmus védelmének tekintik. Ez elvi fontosságú álláspont a szocialista hazafiságra nevelés eredményességének megítélése szempontjából. 69,1 % minden spekuláció, mérlegelés nélkül egyértelműen, ha kell fegyverrel, élete feláldozása árán is megvédené a szocialista hazát külső és belső ellenség ellen egyaránt. Megkapó egy lány válasza, aki bármely feladatot elvégezne erejéhez mérten.

Figyelmet érdemel a növendékek egy negyedének nem nyíltan, valamilyen mellébeszéléssel történő oldalra állása, félrehuzódása akkor, amikor a szocialista haza védelméről van szó. Ez a tényt szám alátámasztja korábbi megállapításunkat a nyílt kiállás hiányával, a honvédelmi kötelezettség teljesítésével kapcsolatosan. Mégis 1973-hoz viszonyítva, ha nem is túl jelentős, de mégis észrevehetően fejlődő tendencia tanui lehetünk. Nem tévesztendő szem elől néhány válasz negatív volta.

I/6.

5. sz. táblázat

Miért tartod jónak a magyar-szovjet
gazdasági kapcsolatokat?

lehetséges válaszok	1975		1973	
	lsz	%	fiu	leány
mindkét fél és a szoc. tábor számá- ra előnyös	33	15,2		
mindkét fél számá- ra előnyös	67	30,9		
a magyarok számá- ra előnyös	61	28,1		
<hr/> e l ő n y ö s	161	74,2	63,0	77,0
nem előnyös komolytalan válasz	6	2,7		
nem válaszol	25	11,5	17,0	0,5
	217			

Tanulságos válaszok:

"Érdemes vele fenntartani a kapcsolatot nemzetgazdasági érdekből."

"Mert mindkét fél számára előnyös és mélyíti a két szocialista ország baráti együttműködését."

"Erősíti a két ország barátságát és a szocialista tábor egységét."

"A KGST keretében fejlődik mindkét ország, segítik egymást."

"A Szovjetunió már 1945-ben óriási segítséget nyújtott ahhoz, hogy az ország meginduljon a termelésben. Magyarország nyersanyagban szegény, ipara most fejlődik, tehát szükséges egy ilyen baráti ország támogatása. Általában nyersanyagot és félkész terméket kapunk, mi pedig készáruat exportálunk. Ez egyben egy piaclehetőség is."

"A szocialista országok egymásra támaszkodva haladnak a kommunizmus felé. Egymást segítik mind gazdasági, mind politikai téren."

"A Szovjetunió megvédi a Varsói Szerződés tagállamait."

"Talán nem is olyan jó!"

"Azért, mert adnak a szovjetek kőolajat, a bauxit-timföldnek a felét elveszik. Erre még nem ébredt rá a magyar ember."

"A Szovjetunió fejlettebb, mint Magyarország s mivel Magyarország is a szocialista rendszer tagja, akkor illik a Szovjetuniónak segítenie Magyarországot."

A válaszok sokoldalúan bizonyítják, hogy a magyar-szovjet gazdasági kapcsolatok valóban előnyösen befolyásolják a magyar népgazdaság fejlődését, előnyösek mindkét ország, a szocialista országok közösségének egysége, a KGST-országok fejlődése

szempontjából. A szocialista országok egymást támogatják az új társadalom építésében gazdaságilag, politikailag és a Varsói Szerződés keretében katonailag is. A szocialista országok, így a magyar-szovjet gazdasági és politikai kapcsolatoknak nagy nemzetközi jelentősége van, példaképpül szolgálnak az azonos célért küzdő nagy és kis szocialista ország testvéri összefogásának és együttműködésének. Növendékeink világosan látják, hogy hazánk különösen szegény nyersanyagban és energiahordozókban, s ezt mint baráti országtól, a Szovjetuniótól kapjuk meg. A gazdaságos termelés feltételei közé tartozik, az is elengedhetetlen fontosságú feltétel, hogy a megtermelt árut értékesíteni is tudjuk. Helyesen utal az egyik válasz, miszerint a Szovjetunió számunkra piaclehetőség is.

Reálisan, helyesen értékeli növendékeink nagy többsége, 74,2 %-a a magyar-szovjet gazdasági kapcsolatokat. Ugy véljük, ebben szerepet játszik az is, hogy a Nevelőotthon pedagógiai közössége 1972 óta MSZBT tagcsoportként működik és sokoldalú tevékenysége - a Szovjetunió életét bemutató folyóiratok, mint az Ország-Világ, a Szovjetunió, Fáklya, a Szovjet Irodalom, a Szputnyik olvasása, a Szovjetunió életét ismertető előadások, ünnepségeinken a szovjet alakulat képviselőinek állandó részvétele, sport- és kulturális találkozók szovjet katonafiatalokkal, a "Szamovár" orosz nyelvű klub működése - eredményesen járult hozzá a magyar-szovjet barátság érzésének formálódásához.

A két nép barátságának ellenfelei, irigyei is vannak. A nacionalista gőg maradványai is előbukkannak egyes válaszokban.

III/5.

6. sz. táblázat

A politikai információszerzés forrásai

Inform. forrás	I.			II.			III.			IV.			Össz.			%
	f	l	lsz	f	l	lsz	f	l	lsz	f	l	lsz	f	l	lsz	
szülő	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	2	-	2	0,9
nev.tanár	3	-	3	1	3	4	-	1	1	1	-	1	5	4	9	4,2
ujtság	48	14	62	41	11	52	16	18	34	28	9	37	133	54	187	87,0
televízió	38	10	49	24	6	30	10	19	29	22	7	29	95	42	137	63,7
rádió	22	9	31	24	5	29	10	12	22	12	6	18	68	32	100	45,0
nev.otth.																
pol.fogl.	15	3	18	10	9	19	10	5	15	6	1	7	41	18	59	27,4
nev.otth.																
pol.ea.	4	1	5	5	5	10	-	5	5	2	1	3	11	12	23	10,7
isk.óra,																
világn.ó.	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	5	5	2	5	7	3,2
KISZ-fogl.	-	-	-	1	1	2	-	2	2	-	-	-	1	3	4	1,7
nem																
válaszol	6	-	6	6	3	9	2	-	2	1	-	1	15	3	18	8,4

Tanulságos válaszok:

"Nem nagyon informálok magam politikailag, azt a keveset nevelő-tanárnőmtől hallom a politikai beszámolók alkalmával. Mellesleg az ő előadásában érdekel a politika és ezért hálás vagyok neki."

"Engem a politika kifejezetten nem érdekel, de amit megjegyzek az a rádióból és az ujságból történik." "Népszabadság, rádió /magyar és külföldi, mert valahol a kettő között van az igazság./"

Növendékeink politikai információikat elsősorban az újságból - 87,0 %, a televízióból - 63,7 % és a rádióból - 45,0 %, szerzik. Nagy jelentőséget tulajdonítunk a rendszeres újságolvasásnak. Ennek érdekében 35 féle sajtóterméket fizetünk elő a nevelőotthonban. Valamennyi tantermi közösség megkapja a Népszabadságot, Magyarországot, Ifjúsági Magazint, Ifju Kommunistát és a Világese-mények c. kiadványt. A könyvtárban 11 féle folyóirat áll a növendékek rendelkezésére, a Kiváló és Érdemes Növendékek Klubjában /KÉK/ 13 féle újságot, a Szamovár-klubban pedig a Szovjetunió, Képes Nyelvmester, Fáklya, Szovjet Irodalom, Szputnyik c. folyóiratokat olvashatják tanulóink.

Érdekes, hogy növendékeink válaszaiban viszonylag kis számban szerepel az ifjúsági sajtó. A televízió napi politikai műsorai mellett /a napirendet úgy módosítottuk, hogy a tv-híradót nézhessék növendékeink/ a vasárnapi HÉT műsornak nagy a népszerűsége. A TV mellett még a rádió a legjelentősebb politikai ismeretszerzési forrás. Mind a TV, mind pedig a rádió műsorait nagyobb %-ban nevezik forrásként a lányok /TV - fiu: 61,6, lány: 69,0; rádió - fiu: 44,1; lány- 52,4/

A növendékek 38,1 %-a jelöli meg politikai ismeretszerzési forrásként a nevelőotthoni politikai foglalkozásokat és előadásokat. Ez arra kötelez bennünket, hogy ezt az információs csatornát erősítsük. Szerény arányban szerepel az iskolai óra, világnézeti óra és KISZ-foglalkozás, valamint szülő és nevelőtanár, mint információs tényező.

Tanulságos válaszok:

"Szinte minden esetben bekapcsolódtam. Mivel szeretem a politikát, ezért aktívan szeretek róla beszélni, vitatkozni. A módszer nem rossz, csak hibáit ki kell küszöbölni és betölteni funkcionális szerepét, kifejtheti egy közösség helyes világnézetét, jó utra vezényli a tétovázókat. Szerintem egyik alapvető dolog, hogy az ember tudja, hogy mi történik körülötte a nagy világban. Talán arra kellene nagyobb hangsúlyt fektetni, hogy azok a beszámolók mindig meg legyenek és tudja az a tanuló, aki tartja, hogy mit is mond. Ne csak felolvasó formáság legyen az egész." /IV. éves fiu/

"A politikai ismeretszerzésnek ez igen jó formája, ugyanis a mai ember alapfoku műveltségéhez hozzátartozik a világban lejátszódó politikai események ismerete." /IV. éves fiu/

"Hasznosnak tartom, csak az a baj, hogy nem vesszük komolyan."

/IV. éves fiu/

"Szerintem ez megfelelné, csak valahogy érdekesebbé és kicsit köznapibbá kellene tenni a dolgot, de lehetne úgy is, hogy nem hetente egyszer és félórát foglalkozni vele, hanem mindennap kellene 10-15 percet rászánni." /IV. éves fiu/

"Helyesnek tartom ezt is és még ehhez ajánlanám a hírek közlését a stúdióon keresztül. Bevezették a tv-hiradó nézését, de sokan még a tanulással bajlódnak és nem akarnak áldozni egy félórát ezért."

/III. éves lány/

"A politikai ismeretszerzésnek ezen módszere jó, mert így mindenkinek, - ha keveset is - de foglalkoznia kell politikával."

/III. éves lány/

"Nem a legmegfelelőbbek ezek a viták, mert akit érdekel a politikai élet, ezeken a beszámolókon nem sokat tud meg, tehát még sokat kell hozzá olvasnia. Akit azonban nem érdekel, annak elég, mert a legjelentősebb dolgokat megtudhatja." /III. éves lány/

"A politikai ismeretszerzésnek egyáltalán nem helyes útja,... ezek nem érnek semmit. Szerintem a politikai ismeretek szerzését az egyénre kell bízni." /III. éves fiú/

"A politikai beszámoló hülyeség, aki akarja, az hallgatja, akit nem érdekel, annak hiába csinálnak akármilyen műsort, nem érdekli." /III. éves fiú/

"Nem vagyok politikus, és így nem érdeklődöm a politika iránt." /II. éves fiú/

"Ilyesmit nem kellene kötelezővé tenni." /II. éves fiú/

"Nem érdekel a politika, nincs véleményem." /II. éves fiú/

Növendékeink jó része a politikai ismereteket, a világ dolgaiban való eligazodási képességet a korszerű műveltség egyik legfontosabb összetevőjének tartja és fontos eszköznek tekinti a politikai foglalkozásokat a közösség marxista-leninista világnézetének kialakításában. A növendékek csaknem fele, 48,4 %-a /a lányoknál 59,0 %/ a nevelőotthoni politikai foglalkozásokat, amelyek a vizsgált időszakban még csak heti 30 percet jelentettek és az időszerű heti bel- és külpolitikai események összefoglalását és vitáját foglalták magukba/ hasznosnak és jónak mondja, a politikai foglalkozások rendszeressége mellett foglal állást és a válaszokból kiderül, hogy 55,9 %-uk rendszeresen il-

letve időnként aktívan részt is vesz a politikai foglalkozások vitájában. Jogosak a válaszokban megfogalmazott kívánságok a politikai foglalkozásokkal szemben:

- a./ legyenek rendszeresek, egyszer se maradjanak el,
- b./ ne legyen felolvasó formáság,
- c./ legyen érdekesebb és köznapibb,
- d./ egészüljenek ki a stúdió bevonásával, a hírek közlésével.

A válaszok első csoportja cáfolatot is ad a politikai műveltség ellenzőinek. A válaszadók nem elhanyagolható arányban helytelenítik a politikai foglalkozásokat és előadásokat, azok rendszeres, program szerinti megtartását; nem tudni, milyen indítékok, hamis tudat hatása alatt a spontán ismeretszerzés, a fakultatív politizálás mellett törnek lándzsát. Az a tapasztalatunk, hogy a fakultatív jelleg igényével elsősorban a vasutgépészeti tagozat tanulói lépnek fel. Feltevésünk szerint ez a tünet a dezideologizálás burzsoá ideológiai irányzatából táplálkozik. A dezideologizálás, a többi, modern kapitalizmust védelmező ideológiai irányzatokkal együtt, mint a konvergencia-elmélet, az ipari társadalom elmélete, az ökológiai elmélet, - arra törekszik, hogy védelmezze a modern kapitalizmust az alapvető társadalmi viszonyok megváltoztatásának szükségességét hirdető marxizmus-leninizmussal szemben. A dezideologizálás lényege az ideológiaellenesség, a politikaellenesség, s arra tesz kísérletet, hogy mindenfajta ideológia szükségtelenségét bizonyítsa.

A dezideologizáló nézetek a tudomány és technika fejlődése nyomán kialakult helyzet követelményeit hangoztatják és legfontosabb változásként elsődleges rangra emelik a technika fejlesztésének szükségességét. A dezideologizálás, az ideológia tagadása többféle eredőre vezethető vissza. Természeténél fogva a dezideologizálás, mint mindenfajta ideológia tagadása és a technika szerepének kizárólagossá és egyeduralkodóvá tétele, elsősorban műszaki körökben hat. Ilyen értelemben a dezideologizálás technicista társadalomfelfogás, amely minden alapvető társadalmi folyamatot a technikai haladásra, a technikai viszonyokra akar visszavezetni, fetisizálja a technikát, mítoszt teremt körülötte, kiragadva vizsgálja azt a társadalom termelési viszonyainak összefüggéséből. A dezideologizálás végső soron a politika háttérbe szorításával együtt tagadja a társadalmi változások, a társadalmi forradalom, a szocialista forradalom szerepét és ezért rendkívül veszélyes.

Feltétlenül figyelmet érdemlő kérdés tehát a fentiekből fakadóan is, mind az iskola, mind a nevelőotthon pártszervezetei és állami vezetése számára ez a jelentkező politikaellenes tendencia. Nem esik ez egybe a KISZ KB 1974. ápr.-i határozatának irányvonalával sem, amely éppen az ifjúsági szervezet kommunista és politizáló jellegének erősítését tűzte célul.

A KISZ-szervezetnek, pártszervezetnek, önkormányzati szervnek és nevelőtestületnek együttes kötelezettsége, hogy megtalálja a módját a politikai foglalkozások érdekesebbé tételének s aktivizálja a még inaktív 44,1 %-ot.

I/12.

8. sz. táblázat

a./ Vallásos vagy-e?

b./ Gyakorolod-e a vallást?

c./ Kinek a hatására?

Lehetséges válaszok	1975		1973		Eger	
	lsz	%		%	%	fői.
=====						
a./						
igen	63	29	23		23	7
nem	<u>154</u>	71				
	217					
b./						
igen,						
rendszeresen	11	5,0				
igen, alkalom- szerűen	42	19,4				
nem	10	4,6				
					/ az itt közölt szám adatok a vizsgálatba bevont 217 fő %-át jelentik! /	
c./						
szülők, nagyszülők						
hatása	25	40,0				
egyéni meggyőződés	11	17,5				
					/ itt a vallásos növendékek %-ában! /	

I/13.

9. sz. táblázat

Gyermekedet vallásosan nevelnéd-e?

lehetséges válaszok	1975		1973
	lsz	%	%
igen	26	12,0	12,0
nem	168	77,4	
rábizná			
gyermekére	6	2,8	
nem válaszol	17	7,8	
	<u>217</u>		

A magát vallásosnak valló 63 növendék közül / a vizsgált 217 fő 29,0 %-a / gyermekét is vallásosan nevelné 26 fő, tehát a vallásosak 41,3 %-a. Mélyen vallásosnak ilyen értelemben, aki még a gyermekét vallásosságra akarja nevelni, a tanulók 12,0 %-a tekinthető.

A 8. sz. táblázat szerint a magukat vallásosnak valló növendékek százalékaránya emelkedő tendenciát mutat, 23,0 %-ról 29,0 %-ra emelkedett. Ez a felmérés is alátámasztja az Oktatási Minisztérium azon rendelkezésének létjogosultságát, miszerint a tantestületi értekezletek napirendjére került a vallás elleni propaganda helyzete és feladatai. Az utóbbi években a vallás elleni propaganda a mi testületünk figyelmét is elkerülte. Növendékeink elég jelentős része kerül hozzánk rendezetlen, sérült életű családokból /27,8 %/, szabolcsi és más megyei apró falvakból, - olyan elszigetelt helyekről, amelyek kedveznek a vallás konzerválódásának.

I/20.

10. sz. táblázat

Minnek a következménye az anyagi jólét?

lehetséges válaszok	1975		1973
	lsz	%	%
elfogadható, jó	86	39,6	
több, jobb munka	38	17,5	
TTF	18	8,3	
hatékonyabb munkaszerv.	13	6,0	
termelékenység	10	4,6	
nemzetk. munkamegoszt.	5	2,3	
nemzeti jövedelem	2	0,9	
elfogadható, gyenge	51	23,3	
szoc. term. viszony	17	7,8	
társalgazd.fejl.	25	11,4	
életszinvonal	9	4,1	
összesen <u>elfogadható</u>	137	62,9	57,9
negatív válaszok	80	36,6	
komolytalan	25	11,4	
nem érti	23	10,5	
egyedi rossz	2	0,9	
nem válaszol	<u>30</u>	13,8	

217

Tanulságos válaszok:

"A szocialista Magyarország gazdasági életének fejlődése, a nem-

zeti jövedelem növekedése, a KGST-országok támogatása."

"A növekvő jólét egyedül a munka következménye, akár fizikai, akár szellemi, akár szervező munka az."

"A magasabb foku szellemi képzettség következménye, mert aki magasabb szellemi munkakörben dolgozik, annak biztos, hogy több a fizetése."

"A szocialista rendszernek, az irányításnak, az elosztásnak, az emberek gondolkodásmódjának, a többi országgal való szoros és hasznos kapcsolatoknak."

A válaszokat nagyfoku szóródásuk miatt elfogadható jó, elfogadható gyenge és negatív csoportba soroltuk. Elfogadható választ kaptunk a növendékek 62,9 %-ától. A gazdaságosabb termelés, a nemzetközi munkamegosztásban rejlő lehetőségek jobb kihasználása, a nemzeti jövedelem emelkedése csupán néhány növendék válaszában szerepel. Elég magas a komolytalan válaszok és azok arányszáma, akik nem értik egyszerűen az ok-okozati összefüggést, - 11,4 %, illetve 10,5 %-a, a növekedést önmagával, vagy szinonimájával a fejlődéssel indokolják és a jólét növekedése feltételeként olyan naiv választ adnak, mint a fizetés emelkedése, magasabb szellemi képzettség megszerzése után járó magasabb munkabér, stb.

Növendékeink gazdaságpolitikai ismeretei sem alakulnak spontánul, illetve a passzív tv-nézés és rádióhallgatás önmagában nem eredményezi olyan gazdaságpolitikai szemlélet kialakulását, amely bátrabb, biztosabb fogalomhasználattal megalapozottabb eligazodási képességet biztosít növendékeink számára. Ez a képesség csak megfelelő ismeretek megszerzése után és vita során alakul ki.

I/15.

11. sz. táblázat

Véleményed szerint milyen társadalmi problémák megszüntetése a legsürgősebb hasonló koru fiataloknál?

lehetséges válaszok	1975		1973	
	lsz	%	fiu	% lány
beilleszkedés, pályakezdés segítése	22	10,1		
eszmei-pol. szilárdságra nevelés	21	9,6		
továbbtanulási gondok	21	9,6	13,0	13,0
munkaerőkölcsre nevelés	15	6,9	10,0	8,0
generációs ellentétek feloldása	15	6,9	25,0	29,0
sexuális felvilágosítás	13	6,0		
lakásproblémák	9			
szórakozási lehetőségek	9			
közbiztonság szilárdítása	7			
a közömbösség megszüntetése	5			
sportolási lehetőségek	5			
iskola- és tantárgyi reform	4			
házirend, napirend, reggeli torna	4			
kollégiumok építése	3			
a szabadidő helyes felhasználása	3			
egyedi válaszok	9			
nem válaszol	80	36,8	32,0	36,0
komolytalan válasz	11			
217 fő	260 választ adott.			

Tanulságos válaszok:

"A politikai nevelés a legfontosabb,... hazánkban az életszínvonalal együtt a tudat nem fejlődött. Ez furcsa ellentmondásokat teremt. A társadalmi szocialista tudat fejlesztése ezért a legfontosabb."

"...az ifjúságot nem szabad elengedni, futni a maga feje után, hanem azt valahogy szabályozni is kell."

"A fiataloknak az a problémája, a legnagyobb problémája, hogy nincs problémájuk."

"A középiskolai végzettség megszerzése minden fiatal számára. Nagyobb megbecsülés a munkahelyen."

"Sok fiatal van, aki nem törődik a munkával és nem dolgozik... Ezt kellene jobban megakadályozni, mert ez a szocializmus fejlesztésére károsan hat."

Az ifjúság mindig hajlamos idealizált képek kialakítására s ennek következtében a valóság ellentmondásainak szigorubb, dramatizáltabb megítélésére. Ebben nem tesz kivételt önmagára megítélését illetően sem. Meglepőnek tűnik, s talán el is csodálkozunk azon, hogy az ifjúság legsürgősebb, megoldásra váró problémáiként az ifjúság nevelésére vonatkozóak képviselik a legmagasabb arányszámot /16,5 % /. Igen kritikusan ítélik meg saját magukat, megállapításaik általánosító és sokszor tulzó jellegűek. A megkérdezettek biológiai és társadalmi érettségi szintje eltérő, nagyobb az alsóbb osztályosok aránya. Ezzel magyarázható, hogy a sexuális felvilágosítás számukra nagyobb társadalmi probléma, mint a fiatalok lakásgondjainak megoldása.

Szembevetendő, hogy míg egy másik táblázatban azt találjuk, a növendékek jelentős része nem tartja be a napirendet, itt mindössze 4 válasz tesz említést a napi- és házi renddel kapcsolatban.

Tulságosan magas a nem válaszolók aránya /36,8 % /.

III/4.

12. sz. táblázat

Milyen elképzeléseid vannak a közösségi élet fellendítésével kapcsolatban saját tantermedben és a nevelőotthonban?

évf.	<u>van</u>						<u>nincs</u>						
	pozitív			negatív									
	fiu	%	lány	%	lsz	%	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz	%
I.	19	33,3	4	25,0	23	31,5	2	2	4	36	10	46	63,0
II.	12	24,0	5	29,5	17	25,5	5	1	6	33	11	44	65,6
III.	4	22,2	17	<u>89,5</u>	21	56,8	2	-	2	12	2	14	37,8
IV.	7	24,1	2	22,2	9	23,7	1	-	1	21	7	28	73,7
	42	27,3	28	46,0	<u>70</u>	32,6	10	3	13	102	30	<u>132</u>	<u>61,4</u>

Tanulságos válaszok:

"Tanuljunk meg alkalmazkodni, a rendszabályokat szigorúan betartani." /I. éves lány/

"A nevelők és növendékek között kialakulhatna egy bizalmasabb kapcsolat." /II. éves lány/

"Munkát kell adni azoknak is, akik eddig még nem dolgoztak." /III. éves fiu/

Össze kellene fogni a közösséget, a fegyelmet meg kellene szilárdítani és megszüntetni a közömbösséget." /III. éves lány/

"Klikkek felszámolása." "Nagyobb szórakozási lehetőség!"

"Sokkal több közösségi megmozdulást szerveznék, ami közelebb hozná egymáshoz a fiatalokat." /IV. éves fiu/

"Ha nem nézi mindenki kicsinyes egyéni érdekeit, hanem mindig és mindenkor a közösségért mindent megtesz, az erre való nevelés lendítheti fel a nevelőotthon közösségi életét." /II. éves fiu/

"Közösségi élet vagy kialakul magától, vagy nem lesz soha."

/I. éves lány/

A közösségi élet fellendítésére a növendékek 32,6 %-ának van pozitív elképzelése, 61,4 %-nak nincs semmilyen véleménye, javaslata. A növendékek egyharmada azonban látja a tenni-valókat, igényli a nevelők segítségét, a közösség fejlesztése érdekében a minél több együtt töltött időt igényli, a tanár-diák közötti bizalmasabb viszonyt, jobb munkakapcsolatot. El kell tudni fogadtatnunk magunkat növendékeinkkel annak érdekében, hogy nevelési céljaink érvényesüljenek. A közösségi élet továbbfejlesztésének megvan az a pozitív magja, amelyre támaszkodni lehet az önkormányzat szervének és a nevelőtestületnek egyaránt a megkezdődött egészséges közösségi élet kibontakoztatásában.

Van a javaslatok között néhány, amely serdülőkori partalan szabadságigényből táplálkozóan a közösségi élet alakulását a spontaneitásra kívánja alapozni. Az egyik legnehezebb nevelői, ifjúságmozgalmi feladat annak a felismertetése, hogy a spontaneitás, a tudatosság mellőzése nem más, mint a konzervativizmus erősítése, s az nem méltó az újért lelkesedni tudó magatartáseszményhez, korunk ifjúságához.

I/5.

13. sz. táblázat

Mit vársz a KISZ-tól?

lehetséges válaszok =====	1975		1973	
	lsz	%	fiu	lány
szocialista szellemű politikai nevelést	88	40,5	30,0	40,0
szervezettebb KISZ-életet, érdek- lődés kielégítését, szórakozás, érdekvédelem	22	10,2	10,0	30,0
fiatalos, romantikus programot	4	1,9		
a KISZ-től vár valamit	114	52,6	40,0	70,0
nem vár semmit	23	10,6	38,0	11,0
nem KISZ-tag, tehát nem vár	32	14,7		
komolytalan válasz	23	10,6		
nem válaszol	25	11,5		
	217			

Tanulságos válaszok:

"Azt, hogy igazi, kommunista szellemű fiatalokat neveljen a szocializmus számára." "Nevelést, politikait, erkölcsit."

"Megtanítson KISZ-taghoz méltóan élni, s hogy méltó legyek a párttagságra, ezt alakítsa ki bennem."

"Azt, hogy minden embert hazaszeretetre, a haza védelmére neveljen és a politikai hírekről tájékoztatást nyújtson."

"Semmit. Szerintem a KISZ-nek csak a neve KISZ."

"...biztosítsa számomra a szórakozást és a munkát."

"A KISZ-szervezettől azt várom, hogy... a fiatalság nagy táborát minél inkább kapcsolja össze az egész világon."

"Jó programot, különben nem nagy nálunk a KISZ-élet, s mi sem strapáljuk magunkat."

"Szerintem a KISZ-szervezet fennléte hülyeség, mert ez csak kéthetenkénti elfoglaltság, semmi vita, szórakozás, ismeretségi kör."

A válaszokból kirajzolódóan a KISZ-szervezettel szembeni elvárások:

- a./ kommunista szellemű, erkölcsi, politikai nevelés,
- b./ készítsen elő a párttagságra,
- c./ jó közösségi embereket neveljen,
- d./ politikai információt, vitát,
- e./ jó programot, szórakozást,
- f./ hazaszeretetre, honvédelemre nevelést,
- g./ a világ fiataljainak összefogását.

Az elvárások jórészt egybe esnek az 1974. ápr.-i KISZ KB határozatban foglalt követelményekkel.

A válaszadók 52,6 %-a vár valamit a KISZ-től, a növendékek 40,5 %-a szocialista szellemű politikai nevelést. A 11.sz. táblázatban a nevelés igényével 16,5 % lép fel. A két adat alátámasztani látszik azt a feltevésünket, hogy legnagyobb kapcsolatos iskolánk ifjusági szervezetében is inkább még óhaj a kommunista szellemű nevelés. A válaszolók maguk is bevallják, többet kellene tenniük a mozgalomért. A KISZ-nek is kell gondolkodnia, hogyan váljon tagjai számára, de a nem KISZ-tagok számára is vonzóbbá. A KISZ-szervezeten kívüliek, miután nem tagjai annak, nem várnak semmit, nem érzik magukénak az ifjusági szervezetet.

II/4.

14. sz. táblázat

Van-e valami összefüggés a fegyelem és az igazi szabadság között?

	van összefüggés				nincs összefüggés				nem válaszol			
	fiu	lány	lsz	%	fiu	lány	lsz	%	fiu	lány	lsz	%
I.	26	6	32	45,7	22	5	27		6	5	11	
II.	29	9	38	56,7	15	6	21		6	2	8	
III.	12	17	29	78,4	4	2	6		2	-	2	
IV.	14	4	18	46,2	10	2	12		6	3	9	
213	81	36	117	54,9	51	15	66	31,0	20	10	30	14,1
	53,3 %				<u>1973-ban 20,0</u>				1973-ban 25,0			
	59,0 %				<u>1973-ban 55,0</u>							

Tanulságos válaszok:

"...szabadon élni csak fegyelmezetten lehet."

"...a fegyelem az igazi boldog szabadság titka."

"...fegyelmezetten nem lehet szabad az ember."

A növendékek nagyobb része a szabadságot és a fegyelmet együvé tartozónak tekinti az 1973-as felméréssel csaknem azonos mértékben /54,9 - 55,0/. A többség jól látja, hogy a szabadság és fegyelem a közösség életének, egyén és közösség viszonyának lételeme, egy és ugyanazon dolog két oldala, amely egymástól elválaszthatatlan szoros egységet képez. Nem elhanyagolható tömeg a 31,0 %, akik még nem látják, hogy a szabadosság nem szabadság. Velük láttatnunk kell, hogy a fegyelmezetlenség a közösséggel szembeni vétség.

II/1.

15. sz. táblázat

Mikor és miért legyen fegyelmezett egy ember, egy növendék?

Te fegyelmezett vagy?

mikor legyen fegyelmezett?

	mindig			alkalomtól, személy- től függően			nem válaszol		
	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz
I.	24	3	27	17	7	24	13	6	19
II.	15	4	19	20	11	31	15	2	17
III.	3	13	16	10	6	16	5	5	10
IV.	9	4	13	15	3	18	6	2	8
213	51	24	75	62	27	89	39	10	49
%			35,2			41,7			23,0
% 1973-ban			49,0			29,0			22,0

te fegyelmezett vagy ?

	fegyelmezett				fegyelmezetlen				nem válaszol					
	fiu	%	lány	%	lsz	%	fiu	lány	lsz	%	fiu	lány	lsz	%
I.	28	51,8	3	18,7	31	44,3	15	6	21		11	7	18	
II.	23	46,0	13	76,4	36	53,7	12	2	14		15	2	17	
III.	9	50,0	16	84,2	25	67,5	6	3	9		3	-	3	
IV.	14	46,6	6	66,6	20	51,3	11	-	11		5	3	8	
	74		38		112		44	11	55		34	12	46	
		48,7		62,3		52,6					25,8			21,6

Tanulságos válaszok:

"Mindig. Egy ember önmagának is tartozik fegyelmezettséggel, társainak pedig tisztelettel. A fegyelmezettség fokát a körülmények, életkor meghatározza." /III. éves lány/

"A növendék mindenkori kötelessége a fegyelmezettség. Tiszteletben kell tartania a házirendet és nevelőit. Ez alapvető követelménye a harmónikus közösségnek." /IV. éves fiú/

"Nem vagyok fegyelmezett, a tanárral szemben annak kellene lenni. De sokszor nem bírok magammal." /II. éves fiú/

"A jókedv még nem meríti ki a fegyelmezetlenség fogalmát. Fegyelmezettnak kell lenni a munkában, nevelőotthonban, mindenütt." III. é. lány.

"A diák legyen rendes, tisztelettudó azzal szemben, aki saját belátása szerint megérdemli. /III. éves fiú/

"Minden olyan helyen legyen fegyelmezett az ember, ahol a szükség megkívánja, pl. növendékgyűlés, előadások. Én úgy érzem, minél idősebb vagyok, annál jobban fegyelmezettebb, komolyabb." /IV. é. lány/

Növendékeink nagyobb része, 52,6 %-a fegyelmezett a válaszok szerint. A fegyelmezettséget a közösségi élet, a közösség tagjai iránti tiszteletként fogják fel, a szervezettség feltételének tekintik. Kb. egynegyede növendékeinknek fegyelmezetlen, 41,7 %-a a fegyelmet inkább még külső rendnek fogja fel, alkalomhoz és személyhez köti fegyelmezettségét. Hiba, hogy nem érvényesítettük követelményként, a tanulónak iskolában és nevelőotthonban engedelmeskednie kell előljárójának függetlenül attól, hogy előljárója intézkedése, személye tetszik neki vagy sem. Abban is következetesnek kell lenni, hogy órán, tantermi foglalkozáson az alá- és fölérendeltségi viszonyban a rendelkezést csak végrehajtani lehet, vitatni nem.

II/3.

16. sz. táblázat

Közösségellenes-e az, aki fegyelmezetlen?

	<u>igen</u>			<u>nem</u>			<u>nem válaszol</u>		
	<u>fiu</u>	<u>lány</u>	<u>lsz</u>	<u>fiu</u>	<u>lány</u>	<u>lsz</u>	<u>fiu</u>	<u>lány</u>	<u>lsz</u>
I.	28	9	37	24	6	30	2	1	3
II.	26	3	29	20	14	34	4	-	4
III.	6	13	19	10	6	16	2	-	2
IV.	13	1	14	15	5	20	2	3	5
213	73	26	99	69	31	100	10	4	14
%	48,0	42,6	<u>46,5</u>	45,4	50,8	46,9			6,6
1973-ban			45,0		55,0				

Tanulságos válaszok:

"Ha egy ember fegyelmezetlen, az a közösség egy-két fegyelmezetlenségre hajlamos tagját is magával ragadja és azzal már igen közösségellenes."

"Aki fegyelmezetlen, az bontja a közösség rendjét. Aki bontja a közösség rendjét, az közösségellenes."

"Nem, mert aki fegyelmezetlen, az még lehet, hogy nagyon sokat tesz a közösségért."

Lényegében két nézet harcol egymással. A növendékek csaknem fele /46,9 %-a/ megengedhetőnek tartja a fegyelmezetlenséget, ha sokat tesz elkövetője a közösségért. Növendékeink jelentős része nem érti és érzi a fegyelem közösségi életet megszépítő és kibontakoztató szervezettség értékét. A fegyelem szépségének érzését kell erősítenünk a közösség igazi érdekeinek érzéketlen ellenlábasaival szemben.

II/2.

17. sz. táblázat

Mi jellemzi közösségedet a fegyelem szempontjából?

a./ ha nincs jelen nevelőtanár?

b./ ha jelen van nevelőtanár?

c./ ha nincs jelen nevelőtanár, te fegyelmezett vagy?

a./ ha nincs jelen nevelőtanár

	rend van			részben van rend			rendetlenség			nem válaszol			
	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz	
I.	12	-	12	7	3	10	22	8	30	13	5	18	
II.	20	8	28	13	4	17	5	1	6	13	4	17	
III.	5	15	20	3	3	6	5	-	5	5	1	6	
IV.	9	4	13	8	2	10	6	-	6	7	2	9	
=====													
213	46	27	73	31	12	43	38	9	47	38	12	50	
%			<u>34,5</u>			20,3			21,7			23,5	
1973-ban			<u>47,0</u>			33,0			20,0				

b./ ha jelen van a nevelőtanár

	rend van			részben van rend			rendetlenség			nem válaszol			
	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz	
I.	15	4	19	12	5	17	15	2	17	12	5	17	
II.	20	10	30	16	2	18	4	-	4	10	5	15	
III.	3	16	19	6	2	8	3	-	3	6	1	7	
IV.	8	1	9	14	2	16	2	4	6	6	2	8	
=====													
213	46	31	77	48	11	59	24	6	30	34	13	47	
%			<u>36,5</u>			27,7			13,3			21,7	

lani", annál reálisabb képet kaptunk a válaszokban:

"Fegyelmezett vagyok, mert ezt kívánja a belső "én". /IV.é.lány/

"Nemcsak akkor kell fegyelmeztettnnek lenni, ha egy "órangyal" vi-
gyáz reánk." /II. éves lány/

"Nem a nevelőnek jó az, ha én fegyelmezett vagyok, hanem nekem is."
/III. éves lány/

"Ha nincs jelen, a felsőbb évesek tartják a frontot. Ha jelen van,
általában csend van, néha ő a zavaró. Első kötelességemnek a tanu-
lást tartom, ezért vagyok itt. A munkában a fegyelem elsődleges
és döntő." /IV. éves fiu/

Előbbi megfigyelésünket nemcsak a válaszok, hanem az utolsó három
táblázat adatai is alátámasztani látszanak:

1./ "Mikor legyen fegyelmezett..." kérdésre a

15. sz. táblázatból a./ "mindig"	35,2 %
"alkalomtól függően"	<u>41,7 %</u> ,
tehát fegyelmezett össz.	<u>76,9 %</u> =====

b./ "fegyelmezett"-nek

mondja magát	<u>52,6 %</u> =====
--------------	------------------------

2./ "a fegyelmezettség és fegyelmezetlenség"-

közösségellenesség viszonya, pozitív válasz	<u>46,5 %</u> =====
---	------------------------

3./ a nevelőtanár és a fegyelmezettség, rend
összefüggéseiből

a./ ha nincs jelen tanár, "rend + részben
rend" van

	<u>54,8 %</u> =====
--	------------------------

b./ ha jelen van a nevelőtanár,

"rend + részben rend" van 64,2 %

c./ ha nincs jelen nevelőtanár, akkor is

"fegyelmezett + 48,8 %

részben fegyelme-

zett" 23,0 %

lényegében tehát fegyelmezett: 71,8 %

A válaszokból és a táblázatok összehasonlító adataiból /76,9 % - 52,6 % - 46,5 % - 54,8 % - 71,8 % / azt tekintjük a leglényegesebbnek, hogy növendékeink nagyobb része fegyelmezett /az előbbi mutatók átlagában 61,1 %-ban / nevelőtanár nélkül is. Nagyobb részük vallja, hogy a munkához, a jól szervezett közösségi élethez elengedhetetlen a fegyelem és alakulóban van egy belső fegyelem, amelyet az egyéni magatartás belső szabályozója, egy belső "én", a lelkiismeret irányít. Tovább kell tehát lépnünk azon az úton, amelyen erősödik a szocialista módon végzett munka, tanulás és magatartás becsülete, és a kommunista módon élni akaró fiatalok, növendékek lesznek a hangadók, akik nem tűrik a fegyelmezetlenséget, a közösségellenes magatartást és közösségük igazi érdekeinek megfelelően a közösség fejlődését előrelendítő és megszépítő rend, szervezettség számára biztosítanak zöld utat.

Figyelmet érdemel még a 17. sz. táblázat a./ és b./ pontja közötti eltérés, a válaszokból a nevelőtanár jelenlétét érintő észrevételek, amelyekből le kell vonni a megfelelő tanulságokat.

II/5.

18. sz. táblázat

A házirend előírásait milyen mértékben tartod be?

	<u>betartja</u>				<u>részben</u>				<u>nem tartja be</u>				<u>nem válaszol</u>			
	fiu	lány	lsz	%	fiu	lány	lsz	%	fiu	lány	lsz	%	fiu	lány	lsz	
I.	19	10	29	41,4	17	1	18	25,7	15	4	19	27,1	3	1	4	
II.	15	8	23	34,3	18	5	23	34,3	12	1	13	19,4	5	3	8	
III.	7	13	20	<u>54,1</u>	7	5	12	32,4	2	1	3	8,1	2	-	2	
IV.	10	2	12	31,8	10	4	14	35,9	10	2	12	31,8	1	-	1	
	213	51	33	<u>84</u>	39,4	52	15	<u>67</u>	31,4	39	8	47	22,1	11	4	15
%	33,5								25,7							
		54,1								13,1						
1973-ban				<u>32,0</u>				<u>46,0</u>					<u>5,0</u>			

Tanulságos válaszok:

"Betartom, mert ha egyszer közösségbe jöttem, akkor kötelességem az, hogy az előírásokat betartsam." /III. éves lány/

"Kell a rendszer az ember életében s ennek alapjait itt meg szerezzük." /III. éves lány/

A házirendet, a nevelőotthoni élet együttélési szabályzatát, a közösségi élet alkotmányát a válaszok szerint 39,4 % tartja be, részben tartja be 31,4 %. Mi az előző, fegyelmi helyzetet felmérő táblázatok értékelésénél elmondottak alapján úgy tekintjük, hogy a növendékek 70,8 %-a a házirendet lényegében betartja, ez a mutató 1973-ban 76,0 % volt, tehát a fegyelmi helyzet, a rendez való viszony csekélyebb mértékben ugyan, de romlott. Kiugró a III. évesek mutatója, általában a lányok fegyelmezettebbek.

III/2.

19. sz. táblázat

Tettél-e valamit a tantermed, az Intézet tekintélyének megőrzéséért?

	igen					nem				
	fiu	%	lány	%	lsz	%	fiu	lány	lsz	
I.	20	35,0	3	18,7	23	31,5	37	13	50	
II.	12	24,0	6	35,3	18	26,8	38	11	49	
III.	6	33,3	14	73,6	20	54,4	12	5	17	
IV.	11	38,0	2	22,2	13	34,2	18	7	25	
	215	49	31,8	25	40,9	74	34,4	105	36	141
							69,2 %		59,1 %	<u>65,6 %</u>
1973-ban						35,0				65,0 %

Tanulságos válaszok:

"MSZBT-vetélkedőn vettem részt."

"A honvédelmi gyakorlaton mint csapatkapitány becsületesen részt vettem."

"Ha kell megvédem a MÁV Nevelőotthont, mert jobb, mint a kollégium."

A válaszolók 65,6 % nem tett semmit a nevelőotthon érdekében. A közösségi élet gyorsabb ütemű formálódásának egyik hátráltató tényezője a társadalmi szerepek egyenlőtlen eloszlása. A tantermi közösségek három rétegre tagolódnak. Az elsőben található a sztárok, - ha jó a tantermi káderkiválasztás, úgy a sztárok rétege egybeesik a tantermi tanáccsal - a másodikban a középmezőny, amelyben megtalálhatók a mérsékelt szerephez jutók és azok, akik nem szívesen vállalnak feladatot, míg a harmadik rétegben azok vannak, akik az adott közösség életének perifériájára szorultak, egyszerűen csak léteznek a közösségben, többnyire közömbösek és unatkoznak.

A pedagógiai gyakorlat azt mutatja, hogy a szerepek egyenletesebb megoszlása, a szereppel való identifikálódás más szerepvállalásokra is pozitív hatással van. A tantermi közösségek élete teljesebbé válik, ha minél többen kapnak képességeiknek megfelelő megbízatást, amelyek a szerepvállalót erő kifejtésre készítik, a közösség tagja önmagát érvényesítve sikerélményhez jut, érzi fontosságát a közösségben, átélheti saját személyisége és tevékenysége társadalmi jelentőségét.

Az élet, a nevelői munka tapasztalatai azt igazolják, hogy a legkülönbözőbb társadalmi szerepekhez juttatás, a sikerélményhez jutás visszahat a leggyengébbnek tartott diák szorgalmának, tanulmányi eredményének javulására is.

III/1.

20. sz. táblázat

Milyen konkrét munkát végzel rendszeresen a nevelőotthoni közösségért /az önkiszolgáló munka, belső szolgálat, segédmunkák kivételével/? - alkalomszerűen?

rendszeresen

	végez				nem végez					
	fiú	%	lány	%	lsz	%	fiú	lány	lsz	%
I.	10		4		14	19,2	47	12	59	
II.	12		5		17	25,4	38	12	50	
III.	3	<u>16,6</u>	10	<u>52,6</u>	13	35,1	15	9	24	
IV.	9		1		10	26,3	20	8	28	
215	34	22,1	20	32,8	54	<u>25,1</u>	120	41	161	<u>74,9</u>
1973-ban						<u>30,0</u>				<u>70,0</u>

alkalomszerűen

I.	25		5		30		32	11	43	
II.	23		5		28		27	12	39	
III.	9	<u>50,0</u>	14	<u>73,6</u>	23		9	5	14	
IV.	12		2		14		17	7	24	
215	69		26		95	44,2	85	35	120	55,8
1973-ban						37,0				63,0

Tanulságos válaszok:

"Fegyelmet próbáltam tartani, s kulturmunkával segitettem a fiatalok nevelésében."

"Tanulásban, meg amiben tudok, segitek a fiatalabb tanulóknak."

"Segitek a csónakházban, elsősöknek műszaki rajzból."

"Sajnos, semmit, pedig szerettem volna és sajnos, társaim időnap előtt félreismertek. Ezért boldogtalan vagyok."

"Semmit, mert nem biztak meg semmivel."

A válaszok szerint, a 19. sz. táblázatra is visszapillantva, elég nagy azoknak a száma, akik nem sokat tettek tanteremük, az intézet tekintélyének megvédéséért, nem végeznek se rendszeresen, se alkalmoszerűen munkát a nevelőotthoni közösségért az önkiszolgáló munkán, a belső szolgálat ellátásának kivételével, ez százalékarányosan - 74,9 %, 55,8 %, illetve a 19. sz. táblázatra visszatekintve - 65,6 %.

A válaszolók jelentős számban arra panaszkodnak, hogy nem kaptak megbízatást. Vannak tehát olyanok, akik nem jutnak társadalmi szerephez, s nem tudnak sikerélményhez jutni, elbizonytalanodnak, nem érzik az egyén és közösség tevékenységének harmóniáját, boldogtalanok, ahogyan az egyik IV. éves lánynövénydék írja.

Arra kell tehát törekednünk, hogy a közösség valamennyi tagja kapjon egyéniségének megfelelő, képességeit kibontakoztató önként vállalt társadalmi szerepet és megérezze a közösség javára, az egyén boldogulására végzett munka örömét, boldogságát.

III/3.

21. sz. táblázat

Le tudnál-e mondani egyéni érdekedről a közösség javára?

	<u>igen</u>			<u>nem</u>			nem válaszol					
	<u>fiu</u>	<u>%</u>	<u>lány</u>	<u>%</u>	<u>lsz</u>	<u>%</u>	<u>fiu</u>	<u>lány</u>	<u>lsz</u>	<u>fiu</u>	<u>lány</u>	<u>lsz</u>
I.	28	49,1	4	25,0	32	43,8	21	10	31	8	2	10
II.	33	66,0	8	47,0	41	61,6	11	6	17	6	3	9
III.10	55,5	16	84,2	26	70,2	5	3	8	3	-	3	
IV.	15	51,7	4	44,4	19	50,0	14	3	17	-	2	2
	215	86	32		118	<u>54,9</u>	51	22	73	17	7	24
%		55,8		52,4			33,1		34,0	11,1		11,1
								36,1			11,5	
1973-ban						<u>53,0</u>			<u>17,0</u>			<u>30,0</u>
1971-ben						23,0			5,0			72,0
Eger						<u>36,5</u>			<u>13,5</u>			
részben tudna lemondani:						<u>51,0</u>						

Tanulságos válaszok:

"Le tudnék mondani akkor, ha az én egyéni érdekeimet nem nagyon sérteném vele."

"Minden esetben le tudnék mondani, ha nehezen is. Nekem többet ér a közösség érdeke, hisz abban az én érdekem is benne van."

"Ha az egyéni érdek fontosabb és sürgősebb, senki nem mondhatja azt nekem, hogy le tud róla mondani."

"Igen, ha valamilyen okból a nevelőotthon érdekét kell képviselni."

"Igen, a mindenki egyért, egy mindenkiért jelszóval. Fontosabbnak találom az egész közösség érdekét, mint saját érdekemet."

A válaszok értékelésénél abban a helyzetben vagyunk, hogy egészen 1971-től kétévenként nyomon kísérhetjük az egyén és közösség érdekeinek egyeztetését; 1971-ben 23,0 %, 1973-ban 53,0 %, 1975-ben pedig 54,9 % tudna minden spekulálás nélkül a közösségi érdek javára dönteni. Az egri felmérésben 36,0 % szerepel. Az egyéni és közösségi érdek viszonyának alakulását vizsgálva tehát egy felfelé ivelő tendencia kibontakozásának vagyunk a tanui.

Régi tapasztalatot erősít meg bennünk jelen felmérésünk, miszerint minél jobban magáénak érzi az egyén a közösséget, minél fejlettebb az adott közösség élete, annál többen le tudnak mondani az egyéni érdekről a közösség javára mivel, ahogyan az egyik III. éves lány írja, a közösség érdekében az egyén érdeke is benne van. Talán az eddigi táblázatokból is kiderült, hogy a legfejlettebb közösség a III. éves lányoké. Itt a közösség javára s benne a maga javára is le tudna mondani 84,2 %.

I/18.

22. sz. táblázat

Elszakitható-e az egyén kívánsága
a társadalmi gyakorlattól?

Lehetséges válaszok	1975		1973
	lsz	%	%
igen	45	20,8	21,2
nem	110	50,7	55,2
spekulatív, vagy értelmetlen válasz	23	10,5	
nem válaszol	39	18,0	

A kérdés tulajdonképpen a 21. táblázat kontrollja. Itt a növendékek 50,7 %-a a társadalmi gyakorlattól nem tartja elszakithatónak az egyén kívánságát. A növendékek közül sokan, elsősorban az I. és II. évesek nem értették, mit jelent a társadalmi gyakorlat. Ebből adódik, hogy az előbbi 54,9 %-nak itt csak 50,7 % felel meg.

II/7. 23. sz. táblázat

Mit tennél ha váratlanul halasztást nem tűrő megbízást kapnál?

	végrehajtaná			spekulatív,ki- térő, elodázó válasz			nem válaszol					
	fiu %	lány %	lsz %	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz			
I.	31	57,4	14	87,5	45	64,3	22	1	23	1	1	2
II.	33	66,0	10	58,8	43	64,2	13	5	18	4	2	6
III.	9	50,0	<u>19</u>	<u>100,0</u>	28	75,7	9	-	9	-	-	-
IV.	16	53,3	4	44,4	20	51,3	12	5	17	2	-	2
<hr/>												
	213	89	47		136		56	11	67	7	3	10
		58,6		77,0		<u>63,9</u>			<u>31,4 %</u>			
1973-ban						38,0						

Vasutaspályára készülő növendékeink személyiségformálásához döntő fontosságú feladat a helyzetfelismerésre, határozott feladatvégrehajtásra, az utasítások, rendelkezések azonnali végrehajtására nevelés. A vasuti munkában sok olyan feladat vár rájuk, ahol egyéni mérlegelésre, - végrehajtom, nem hajtom, nincs lehetőség. Növendékeink 63,9 %-a egyértelműen végrehajtana az azonnali hatályú rendelkezést. 1973-ban csak 38,0 %-ra vizsgáztak. Elég magas a tétovázásnak helyet engedő válaszok aránya, - 31,4 %.

II/8.

24. sz. táblázat

Van-e értelme a diákok őszi mezőgazdasági, ipari munkájának?

	<u>van</u>			<u>nincs</u>			<u>nem válaszol</u>		
	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz
I.	49	13	62	3	2	5	2	1	3
II.	45	13	58	4	1	5	1	3	4
III.	17	19	36	1	-	1	-	-	-
IV.	27	9	36	3	-	3	-	-	-
213	138	54	192	11	3	14	3	4	7
%	90,8	88,6	90,1			6,6			3,3

A diákok őszi társadalmi munkáját a felsőbb éves növendékek csaknem 100 %-osan helyeslik, népgazdasági szempontból igen fontosnak tartják. A két felső évfolyam a lányok 100 %-a helyesli. Az alsóbb éves fiúk válaszában elég sok "dörzsölt" válasz van, a 49 igennel válaszoló fiu /I.évesek/ 13 "van"-ja nem igazi, mert "van"-juk mögött /írásban dokumentáltan is/ csak az a fedezet van, hogy nem kell menni "suliba."

II/6.

25. sz. táblázat

Előfordult-e már, hogy megbíráltak? Hogyan fogadtad? Az így kialakult érzés befolyásolt-e abban, hogy másokat te is megbírálj?

a./ megbíráltak-e?

	<u>igen</u>			<u>nem</u>		
	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz
I.	44	13	57	5	-	5
II.	37	14	51	3	2	5
III.	16	18	34	1	-	1
IV.	25	9	34	1	-	1
	122	54	176	10	2	12

b./ hogyan fogadtad? - hatása?

	<u>serkentő</u>			<u>gátló, rossz hatás</u>			<u>közömbösen</u>		
	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz	fiu	lány	lsz
I.	8	3	11	22	8	30	10	1	11
II.	16	6	22	10	5	15	4	2	6
III.	11	18	29	3	1	4	1	-	1
IV.	12	5	17	3	-	3	7	3	10
	47	32	79	38	14	52	22	6	28

c./ bíráltál-e másokat?

	<u>igen</u>						<u>nem</u>		
	fiu	%	lány	%	lsz	%	fiu	lány	lsz
I.	10	18,7	7	43,7	17	24,3	15	4	19
II.	11	22,0	5	29,4	16	23,9	8	2	10
III.	10	55,5	15	78,9	25	67,5	3	3	6
IV.	11	46,6	3	33,3	14	32,9	4	2	6
	42	27,6	30	49,2	72	33,8	30	11	41

Tanulságos válaszok:

"A bírálat elősegíti a jobb munkát." "Igen jól esett, hogy észrevesznek."

"Elsőben soha nem fogadtam el, azután kezdtem rájönni, hogy igazuk volt. Az ő hatásukra változtam meg és most már elfogadom bírálatukat. Nem szeretek bírálni, inkább kérni szoktam."

"Igen, bíráltak, nem vettem rossz néven, noha nem hizelgő volt, tudtam magam mihez tartani. Mások bírálásában nem befolyásol."

"Előfordult, általában örülök neki, mert így legalább az általam nem is gondolt hibáimról is tudomást szerzek."

"Abban a percben felment a pumpám, de később meg tudtam itélteni józanul a dolgot."

"Nem bírom, utálok, ha engem megbírálnak, bírálja mindenki magát."

A bírálat nem könnyű kenyérkereset növendékeink között és nem szívesen beszélnek róla. Arra kérdésre, hogy megbírálták-e 176 fő válaszol igennel, a 25. sz. táblázat c./ pontjában viszont csak 33,8 % vallja, hogy bírál másokat.

Növendékeink közül sokan csak a közbeszólás fokáig jutnak el a bírálatban. Pedig nem elég csak közbeszólva említést tenni a bajokról és problémákról, a bírálónak személyesen is részt kell vállalni a bírált jelenség megszüntetéséből, az említett hiba kiküszöbölésében, megszüntetésében. A bírálat csak így építő és lendíti előre a fejlődést.

Diákjaink szívesen bírálnak másokat, legszívesebben felnőtteket; az önbírálat, egymás hibáinak nyílt felvetése még nem élő valóság, inkább kívánság.

I/19.

26. sz. táblázat

Érdemes-e magasabb foku szellemi
képzettség elérésére törekedni?

lehetséges válaszok	1975		1973
	lsz	%	%
igen	184	85,0	88,0
nem	13	6,0	
értelmetlen, spekulatív válasz	12	5,4	
nem válaszol	8	3,6	
	<u>217</u>		

Növendékeink lehengerlő többsége a magasabb foku szel-
lemi képzettség megszerzésének szükséglete mellett foglal ál-
lást, 85,0 %-os arányban. A mi növendékeink azonban úgy tűnik
ezt a szükségletet nem magukra értik, mert maguk nem nagyon tö-
rik magukat, különösen a fiuk nem. Megelégszenek az "éppenhogy
átmenjek" színvonallal. Elég gyakran azonban "alulterveznek",
a matematika tanárok magasabbra teszik a mércét. A múlt tanév
végén 35 fő bukott 42 tantárgyból és ebből 18 volt a matematiká-
ból történő bukás. Gyökeres fordulatra van szükség a legfontosabb
"politikai munka", a tanulás hatékonyságának javítása terén.

I/21.

27. sz. táblázat

Melyik a fontosabb, az anyagi vagy
a szellemi szükséglet?

lehetséges válaszok	1975		1973	
	lsz	%	fiu	lány
mindkettő	101	46,5	35,0	56,0
szellemi	70	32,2	32,0	15,0
anyagi	22	10,2	23,0	25,0
spekulatív, komolytalan válasz	13	6,0		
nem válaszol	11	5,1		
	217			

A szellemi szükségleteknek növendékeink 32,2 %-a biztosít primátust, 1973-hoz viszonyítva növekvő tendencia tanui lehetünk. Az anyagi szükségletek elsőbbségét vallók aránya 24,0 %-ról 10,2 %-ra csökkent.

I/7.

28. sz. táblázat

Milyen tényezők befolyásolták pályaválasztásodat?

a megjelölt válaszok	1975		1973	
	lsz	%	fiu	% lány
a./ a szakma népgazdasági jelentősége	24	11,0		
b./ a munkabér	25	11,5	15,0	11,0
c./ hivatás iránti szeretet	140	64,5	44,0	40,0
d./ a szakmára való alkalmasság	46	21,2	12,0	10,0
e./ a szakma népszerűsége	15	6,9		
f./ a szakma perspektívája	15	6,9		
g./ a szakma szellemi vagy fizikai jellege	18	8,3		
h./ a szülők tanácsai	40	18,4	4,0	11,0

A pályaválasztást befolyásoló tényezőket a kérdőíven feltüntettük, növendékeinknek meg kellett jelölniük az adott tényezőt. Elég sokan több tényezőt is aláhúztak. A tényezők közül három ugrott ki:

- 1./ hivatás iránti szeretet 64,5 %,
- 2./ a szakmára való alkalmasság 21,2 %,
- 3./ a szülők tanácsai 18,4 %.

Utaltunk arra, hogy növendékeink viszonylag gyengébb tanulmányi eredményt érnek el, noha jelentős segítséget kapnak. Ennek egyik oka az is, hogy a vasuti szakközépiskola elvesztette országos beiskolázási jellegét, illetve válogatási lehetőségét /több helyütt nyílt ilyen tagozatos osztály/ s kénytelen gyengébb eredményű tanulókat is felvenni, akik elsősorban a szülők erős akarata következtében kerülnek ide. Ez az akarat jut kifejezésre a 18,4 %-ban, melyet eddig nem láttunk ilyen pontosan meghatározva.

I/7-a.

29. sz. táblázat

Mit vársz a választott pályától ?

a megjelölt válaszok	1975		1973	
	lsz	%	fiu	lány
1./ sok munka, sok fizetés	38	17,5		
2./ sok munka, közepes fizetés, társadalmi elismerés	61	28,1		
3./ kevés munka, közepes fizetés	3	1,5		
4./ alkotó munka, elég kevés fiz., társadalmi elismerés	41	18,9		
5./ közepes munka, nyugodt munkahely, elég kevés fizetés	7	3,2		
6./ közepes munka, nyugtalan munka, sok fizetés	8	3,7		
7./ közepes munka, közepes fizetés	27	12,1	35,0	60,0
8./ nehéz fizikai munka, sok fizetés	3	1,5		

9./	nehéz szellemi munka, közepes fizetés	5	2,3
10./	könnyű munka, közepes fizetés	16	7,4
11./	kevés munka, sok fizetés /a felmérőlapon nem szerep- lő egyéni megjelölés/ nem válaszol	3 <u>5</u>	1,5 2,3

217

A válaszokból az derül ki, hogy növendékeink reális számításokkal indulnak az életbe. A legnagyobb százalékaránnyal szereplő elvárásokban a sok és alkotó munka található meg, így a 2., a 4., valamint az 1. sz. válaszokban.

Figyelemre méltó még a 2. és a 4. számú válaszokban a társadalmi elismerés, mint motivációs igény.

I/10.

30. sz. táblázat

Számíthat-sz-e mások segítségére életcélok megvalósításában?

lehetséges válaszok	1975		1973	
	lsz	%	fiu	lány
<u>igen</u>				
/ezen belül a sorrend:				
- szülők,				
- nevelőotthon,				
- nevelőtanárok,				
- testvér,				
- szocialista brigád/	160	73,7	51,0	61,0
<u>nem</u>	53	24,4		
nem válaszol	<u>4</u>	1,9		
	217			

A válaszokból látható, hogy növendékeink zöme biztos háttérrel maga mögött készülhet életcélja megvalósítására, hiszen számukra biztos támaszul szolgálnak a szülők, illetve a vasut szociális jellegű intézménye, a nevelőotthon. A növendékeknek segítséget nyújtó tényezők között nem szerepelt a szocialista brigád. Igaz, hogy csupán néhány növendék válaszában kap helyet, de a tényezővé váláshoz viszonylag hosszabb idő és gyakorlat szükséges.

I/11.

31. sz. táblázat

Tételezzük fel, hogy lakóhelyedtől távol egy nagyüzemet szervez-
nek, mely a népgazdaság számára nagyon fontos. A létesítményt az
ifjúság patronálja. A felhívás szerint a szakképzés megszerzése
után 3 éves időtartamra keresnek fiatalokat erre a munkahelyre.
Mit tennél Te a felhívás ismeretében?

A megjelölt válaszok	1975		1973	
	lsz	%	fiu	lány
1./ önként jelentkeznél, mert ott bizo- nyára jól lehet majd keresni	9	4,1	8,0	9,0
2./ önként jelentkeznél, mert ott va- lószerűleg sok kaland és érdekes élmény kínálkozik	14	6,5	7,0	8,0
3./ önként jelentkeznél, mert ez a népgazd. fejlődését elősegíti, még ha bizonyos áldozatot köve- telne is	59	27,3	29,0	45,0
4./ önként jelentkeznél, ha szakmá- ba vágó munkát biztosítanak	45	20,8		
5./ csak a legvégső esetben vállal- koznék erre	7	3,2		
6./ semmiképpen sem tudnék ilyen hosszu időre elmenni	5	2,3		
7./ jelenleg nincs határozott véle- ményem	70	32,2	35,0	30,0
egyáltalán nem menne	4	1,8		
nem válaszol	4	1,8		
	217			

Végeredményben önként jelentkezne növendékeink csaknem 60 %-a.
Elég jelentős a tétovázók száma /32,2 %./

A 30. és 31. sz. táblázatokban foglaltakkal kapcsolatos még két kérdőíven szereplő kérdés, nevezetesen

a./ Milyen hatások téríthetnek el a választott pályától?

A válaszok döntő többségükben a választott és kitűzött cél melletti kitartásról tanuskodnak.

b./ Mit tettél és mit szándékozol tenni, hogy célod elérd?

A válaszokban sok ígéret hangzik el, így pl.

- "Tenni még nem sokat tettem. Hogy céloom elérjem, tanulnom kell."

- "Egyelőre csak annyit, hogy tanulok, s ügyelek arra is, hogy magatartásom ellen lehetőleg ne legyen kifogás."

A szocializmustól idegen, kispolgári nézetekről, magatartásformákról érdeklődtünk az alábbi kérdésekben, amelyeket az egyedi megfogalmazású válaszok miatt nem tudtunk táblázatba foglalni:

1./ Mi a véleményed a másokkal szembeni közömbösségről, a törtetésről, a protekcionizmusról?

A növendékek élénken reagáltak s csaknem 100 %-osan elítélik a közömbösséget, a törtetést és protekcionizmust.

2./ Mi a véleményed a "pedálozás"-ról?

"Nagyon rossz véleményem van róla, mert a pedálozó egyén nem tettekkel, hanem hizelgő szavakkal próbál valakinél vagy valahol eredményt elérni."

"Szerintem ez a szó a fiatalság körében nagyon elterjedt, s tulajdonképpen nem is tudják, mi az igazi értelme. A pedálozás szerintem összefügg a törtetéssel, vagy legalább is

kapcsolatban van vele. Itt az intézetben is, ha valaki beszélget egy nevelővel, arra már egyből azt mondják, hogy pedálozik."

"Sokszor valakire csak azért fogják rá, hogy pedálozik, mert teljesíti nevelői vagy tanárai kérését, utasításait."

Két nézettel állunk szemben. Hihetetlen érzékenységgel itélik el növendékeink a törtetőket, s valójában sokszor még azt is pedálozónak minősítik, aki illően köszön a felnőtteknek és minden felnőttnek, s nem csupán annak, akit ő személyesen arra "érdemesnek" tart. Ez olyan negatív beidegzés, amely ellen szívé-
sen kell küzdeni, hogy a közvélemény valójában csak a hizelgésért jogtalan előnyökhöz jutni akarókat ítélje el.

3./ Mi a véleményed a következő felszólításról:

"Élj és ne dolgozz!"

Válaszok:

"Szocialista módon élő és dolgozó ember jelszava semmiképp sem lehet az."

"Szerintem csak úgy válhat valaki emberré, ha él és dolgozik. A társadalom azokat az embereket megveti, akik nem dolgoznak és joggal veti meg."

Növendékeink egyértelműen elvetik ezt a jelszót.

Vizsgálatunk, felmérésünk értékelésének végéhez értünk. A vizsgálódás nagy területet ölelt fel, sok aprólékos munkát igényelt. A válaszokból egy olyan közösség életével, annak mutatóival ismerkedhet meg az olvasó, amelyre elsősorban az előremutató, pozitív tendenciák a jellemzőek. A vizsgálat megállapításai jó részt egybeesnek más felmérések adataival, az országos felmérés arányaival, részben új tendenciákra is felhívják a figyelmet, pl. a politizálás egy érdeklődési körre szűkítésének veszélyére.

Ugy érezzük, hogy a vizsgálattal célunkat elértük, bizonyos értelemben a kitűzött célon túl is haladtunk. Elsősorban a nevelőotthoni közösség életének további tervezésére kívántuk felhasználni a vizsgálat eredményeit. Ezen túlmenően a részeredmények az egyes tantermi közösségek nevelési célkitűzéseinek tervezését és hatékonyabb szervezését is elősegítik. S szerény tapasztalatunk talán más nevelési intézmények számára indítékot ad hasonló vizsgálatok elvégzésére, jelen eredményeink, mutatóink sajátjukkal való összehasonlítására s végeredményében vizsgálatunk a társadalmi nevelési célkitűzések hatékonyabb realizálásához járul hozzá.

VII.

A VILÁGNÉZETI, POLITIKAI, ERKÖLCSI NEVELÉS HELYZETE ÉS FELADATAI
A MÁV NEVELŐOTTHONBAN

Az intervallumvizsgálat egy egészséges irányban fejlődő közösség életéről ad átfogó képet. E fejezetben azt kívánjuk áttekinteni, hogy mit tettünk az eddigiekben és mit kell tennünk a jövőben azért, hogy a társadalmi követelmények még hatékonyabban realizálódjanak növendékeink világnézeti, eszmei-politikai és erkölcsi nevelésében.

A középiskolai tanulók marxista világnézetének, korszerű tudományos világképének és világszemléletének kialakítása elsősorban iskolai feladat, mindenekelőtt a társadalompolitikai jellegű tantárgyak oktatásában realizálódik. A nevelőotthonban végzett világnézeti nevelő- és eszmei-politikai nevelőmunkának ehhez a tevékenységhez kell szorosan kapcsolódnia, azt kell kiegészítenie a nevelőotthon nyújtotta sajátos eszközökkel és módszerekkel. A nevelőotthoni világnézeti és eszmei-politikai nevelőmunkának az a célja, hogy segítse az iskolában megszerzett világnézeti ismeretek olyan iránytűvé történő összegeződését, mely biztos fogódzkodóul szolgál az események közötti összefüggések felismerésében, a természet és a társadalom törvényei közötti eligazodásban, a kommunista emberré válás gyakorlati folyamatában. Ez a nevelési tevékenység kiegészítő, de ugyanakkor egyáltalán nem elhanyagolható jellegű, mivel a világnézet nem csupán ismeretek, a világ egészére vonatkozó, az

adott korra jellemző, osztályjellegű, lényeges nézetek rendszerre, ahogyan erre a világnézet un. munkadefiníciójában is kitérünk, hanem a tanulók személyes viszonya is e nézetek, ismeretek rendszeréhez, a világhoz, tehát meggyőződés is. A meggyőződés pedig az értelmi és érzelmi motívumok megfelelő időben és arányban történő összekapcsolódása, együtthatása révén alakul és formálódik. Ezen formálódás elsősorú gyakorló területe a nevelőotthoni pedagógiai közösség a maga összetett tevékenységrendszerének személyiséget formálni kívánó célkitűzéseinek megvalósításán keresztül.

A nevelőotthoni közösségi élet minden megnyilvánulását szocialista eszmeiségnek kell áthatnia. Az iskola és nevelőotthoni nevelésnek együttesen kell elérnie, hogy a növendékek ne csak egyéni érvényesülésük szempontjából viszonyuljanak a világhoz, a társadalomhoz, ne csak az egyéni érvényesülés szempontjából tanuljanak, vagy ne tanuljanak, ne csak azért tanúsítsanak szocialista emberhez méltó, korszerű, a konkrét helyzetnek megfelelő magatartást, mert különben környezetük személy szerint róluk rossz képet alakít ki, a közösségben a közösségért készüljenek a szocialista társadalom építésére, érezzék a szocialista haza, a szocializmus ügye iránti kötelességüket, tudatosan törekedjenek a szocialista erkölcsi vonások kifejtésére azért, hogy a nevelőotthoni közösségből kikerülve elvben és gyakorlatban tisztán lássák feladatukat önmagukkal szemben is, de ugyanakkor közvetlen környezetükkel, népükkel és az egyetemes emberi haladással is.

A Nevelőotthonban folyó, egyre bővülő, módszereiben mind színesebbé váló eszmei-politikai nevelő tevékenység mindjobban megközelíti a fentiekben vázolt célt. A gyakorlat azt igazolja, hogy ebben a tevékenységrendszerben azok a formák a leghatásosabbak, amelyek szem előtt tartják az életkori sajátosságokat, a növendékek életéhez közvetlenül kapcsolódnak, az értelmi és logikai ráhatások mellett érzelmi motivációval rendelkeznek és terepet biztosítanak a tanulói tettvágy, a serdülőkorra jellemző önmegmutatási vágy, az öntevékenység kibontakoztatásához is.

Nevelőotthoni munkánk fontos törekvése volt az elmúlt években és kell, hogy legyen a jövőben is, hogy használjon ki minden lehetőséget az értelmi azonosulást és érzelmi ráhangolódást nyújtó és kiváltó foglalkozási alkalmak megrendezésére. Arra törekedtünk, hogy világnézeti, eszmei-politikai nevelésünk szorosan fonódjék egybe a gyakorlattal, a cselekvéssel, hogy közösségünk mindennapi életében a gyakorlati politizálás, a szocializmus eszméi és mindennapi gyakorlata melletti kiállás, a szocialista közgondolkodás, a közösségért való tenniakarás készsége alakuljon ki. Ez a cselekvő közéletiség teszi alkalmassá növendékeinket arra, hogy az iskolai közösségekben, KISZ-szervezetekben kezdeményezően irányítsák, szervezzék a különböző ifjúsági akciókat és váljanak az iskolai pozitív ifjúsági közvélemény formálójává, az iskolai KISZ-szervezetek vezetőivé. E célkitűzésünk eredményességét mutatja az a többéves tapasztalat, hogy növendékeink 10-15 %-át választják meg ifjúsági vezetőkké.

A szocialista világnézet, tudat és meggyőződés formálását olyan az iskolai munkát kiegészítő és sajátosan nevelőotthoni hagyományokra épülő módszerek, eszközök segítik, mint

- a./ a magyar és nemzetközi munkásmozgalom, a nevelőotthon saját hagyományainak ápolása,
- b./ politikai foglalkozások - előadás, vita, konzultáció, stb.,
- c./ a tudományos világkép és szemlélet elmélyítése,
- d./ bekapcsolódás a társadalmi életbe.

A munkásmozgalmi és történelmi hagyományok ápolásának legfőbb célja a szocialista hazafiság és internacionalizmus, a népek közötti barátság érzésének mélyítése. Ezek az alkalmak a nevelőotthoni közösség egészét megmozgató, élményt nyújtó megmozdulásokká váltak az utóbbi években, tartalmi és formai gazdagításuk révén, a szimbólumok, a külsőségek jól átgondolt alkalmazásával biztosították az értelmi, logikai és érzelmi ráhatás egységét. A Szovjetunió iránti szeretet érzését, a szocialista országok, a haladásért, szabadságukért küzdő népek fiai közötti barátságot mélyítik a szovjet katonafiatalokkal, komszomolistákkal, a városban tanuló délamerikai, afrikai, arab és ázsiai, mindenekelőtt a vietnami fiatalokkal rendezett baráti találkozók.

A politikai tájékoztató foglalkozások célja elsősorban nem ismeretek nyújtása, bár esetenként arra is szükség van, hanem az olvasás, tv-nézés, rádióhallgatás során megszerzett politikai információk rendezése, a kül- és belpolitikai eseményekben az összefüggések megláttatása, az azokhoz való helyes egyéni viszonyulás kialakítása. Ennek módszerei, formái az életkortól, a közösség fejlettségi szintjétől függően lehet a sajtóbeszámoló, sajtóvita,

faliujság, stúdió /amelynek nagyobb mértékű bevonását javasolják a vizsgálat során válaszoló növendékek/, politikai, történelmi vetélkedők /ilyen hagyományos vetélkedő az eddig háromszor meghirdetett MSZBT-vetélkedő városi és megyei középiskolás kollégiumok részére, melyeken eddig a MÁV Nevelőotthon növendékei egymásodik, és két első helyezést szereztek, kétszer maguknál tartva a Nevelőotthon által alapított vándorszerleget./

A tudományos világkép kialakításához a növendékek érdeklődésének megfelelően, az iskolai munkát kiegészítve járulunk hozzá olyan előadásokkal, mint az emberi gondolkodás és a számítógépek, a tudományos-technikai forradalom filozófiai problémái stb./

A társadalmi életbe való bekapcsolódás, a nevelőotthon nyitottsága megteremtésének az a célja, hogy hasson a nevelőotthoni életre szocializmust építő társadalmunk friss levegője, másrészt pedig növendékeink kapcsolódjanak be a városi társadalmi élet véráramába és ezen keresztül jussanak növendékeink szocialista élményhez. Ennek formái:

a./ kapcsolat szocialista brigádokkal, amely kétféle módon realizálódik. A brigádok egy része az egész nevelőotthont patronálja, így testedzést elősegítő súlyzók öntése, vízi sporttelep korszerűsítése, stb. A brigádok más része egyes növendékeket patronál, az anyagi támogatás mellett bemutatva a növendékeknek a vasutüzemi életet is.

b./ Az iskolai ifjúsági szervezetben végzett munka /növendékeink kb. 15 %-a iskolai KISZ-szervezetekben vezetőként dolgozik; a nevelőotthoni MHSZ-hajómodellező klub a Hámán Kató Ált. Iskolát, az MHSZ-lövész klub pedig a Móra Ferenc Ált. Iskolát patronálja, ezenkívül évenként 4-5 növendékünk a Gagarin Ált. Iskolában uttörő ifivezetőként dolgozik./

Növendékeink közéleti tevékenysége:

1./ iskolában /az 1973/74. isk. évben/

iskolai KISZ-titkár	
/Radnóti Gimn./	1 fő,
alapszervezeti titkár	9 fő,
<u>alapsz. vezetőségi tag</u>	<u>39 fő</u>
Ö s s z e s e n:	49 fő - 16,8 %

2./ nevelőotthonban /1973/74. tanév/

az Otthontanács tagja	17 fő,
tantermi titkár	12 fő,
tantermi tanács tagja	
<u>12 x 7</u>	<u>84 fő</u>
Ö s s z e s e n:	113 fő - 38,9 %

c./ A társadalom érdekében végzett hasznos munkaakciók.

A fentiekben vázolt formák egyben utalnak is kibontakoztatott munkánk néhány eredményére, a vizsgálatban szereplő adatokkal együtt alapul szolgálnak a világnézeti, eszmei-politikai neve-

lőmunkánk kiegészítéséhez és továbbfejlesztéséhez.

A szocialista életvitel, a szocialista "hogyan éljünk?" kérdéskomplexumból talán a legfontosabb a szocialista egyéni erkölcsi tudat alakítása. Nevelőotthonunkban is ez egyik legfontosabb láncszeme munkánknak, ezen haladtunk talán a leglassabban előre; az egyén kívánatos magatartásának kialakulása, az egyén és közösség közötti helyes viszony, az érdekek egyensúlyának megtalálása, a társadalmi felelősségérzet kimunkálása, a szocialista életmód, életvitel s benne a szocialista erkölcs kibontakoztatása rendkívül összetett és ellentmondásos folyamat. A szocialista pedagógiai vizsgálatok most már kimunkálták a szocialista erkölcs követelményrendszerét, s létrejöttek azok a viszonyok, személyi feltételek nevelőotthonunkban is, melyek közepette mi is nagyobb léptekkel tudunk és kell is, hogy lépjunk előbbre növendékeink tudatának, szocialista tudatának formálása terén, hogy diákjaink ne csupán a "Világnézetünk alapjai" tankönyvből általában és elméleti síkon sajátítsák el a szocialista erkölcsi eszményt, a forradalmi magatartáseszmenyt, hanem saját életfeltételeikre alkalmazva, egyéni sajátosságaik alapján ugyan, de a marxistává váló világnézettel, a szocialista élet célját szem előtt tartva, a szocializmussal teljes mértékben identifikálódva valósítsák meg a társadalom által eléjük tűzött célokat és feladatokat és személyiségükben fejlődjék ki és váljon természetessé a szocializmus, a közösség ügye iránti felelősség és áldozatkészség.

Amikor erről a fontos nevelési feladatról beszélünk, utalnunk kell a kommunista nevelés, a szocialista nevelés egyik

alapelve, a kollektivizmusra, illetve annak ellentétére, az individualizmusra. A kollektivizmusnak, mint erkölcsi magatartásnak legfőbb társadalmi meghatározója az érdekek rendszerének megváltozása, a társadalmi és egyéni érdek olyan új, dialektikus egysége és kölcsönhatása, amelyben a társadalmi érdek megvalósulása egyben az egyéni érdek megvalósulásának biztosítója is.

Az egyéni érdek és társadalmi érdek harmóniája azonban nem valósul meg önmagától sem a növendékek között, sem a nevelők között. Az a feladatunk, hogy ezeket az érdekeket összehangoljuk úgy, hogy a társadalmi érdek primátusa mindig biztosított legyen, az egyéni érdek, csoportérdek és társadalmi érdek egységében és ellentétében az alacsonyabb rendű érdek sohasem érvényesülhessen a magasabb rendű érdek, a társadalmi érdek rovására. Állandóan ügyelni kell természetesen arra is, hogy a társadalmi érdek és az egyéni érdek között nem lehet szakadék, a szocialista ember egyéni érdekeinek és jogos egyéni érdekeinek érvényesítésére és érvényesülésére meg kell teremteni a lehetőséget ugyanúgy, mintahogy minden szocialista társadalomban élő embernek szem előtt kell tartania a magasabb rendű érdekek, a társadalmi érdek elsőbbségét.

A kollektivizmus elvének ilyen értelmezése és annak társadalmi méretű terjesztése, terjedése s később uralkodóvá tétele nem varázsszóra érvényesülő óhaj. Fennáll még a lehetősége annak, hogy egyeseknél esetenként az egyéni érdek magánérdekké váljék

és degradálódjék és így az individualista magatartást erősítse.

A régi erkölcsi hagyományok, szokások és negatív beidegződések rendkívül sokáig élnek, nem kívánatos módon fékezik a felnövekvő nemzedék eredményesebb nevelését. Ifjúságunkra a valóság tényei mintha ellentmondának az iskolában, a világnézeti órán tanult és a tanulók által el is fogadott szocializmus, a kommunizmus eszméinek azáltal, hogy a szocializmus viszonyai között is esetenként és bizonyos alkalmanként adódhat lehetőség, ha nem figyelünk oda, - az egyéni érdekek a többi ember érdekein felülkerekedésre, a kollektív érdekek semmibe vevésére. Nekünk nevelőmunkánkban arra kell törekednünk, hogy a gondjainkra bizott fiatalok vessék meg azokat, akik az átmenetiségre hivatkozva, átmeneti tudattal és átmeneti erkölccsel visszaélnek a szocialista társadalom türelmességével és az ember alakíthatóságába vetett hittel.

Megérték a feltételei annak, hogy a szocialista erkölcsi felfogásnak, ezen erkölcsi felfogás általánossá válásának feltételeit megteremtsük nem csupán anyagi alapjaiban, hanem a fejekben is, a szocialista tudatformálás hatékonyabbá tételével, megkövetelve az egyéntől, hogy cselekvéseiben, magatartásában mindig tartsa szem előtt a szocialista közösség érdekeit abban az értelemben, hogy a közösségi gondolkodás, a társadalmi perspektívák, társadalmi érdekek figyelembe vétele, a társadalom érdekében végzett hasznos és értelmes tevékenység egyuttal az egyén gazdagodá-

sát is jelenti, az egyén előtt távlatokat, lehetőségeket nyit, szélesíti látókörét, növeli korszerű szakmai és általános műveltségének körét, elősegíti az általános érzelmi erkölcsi és tudati fejlődését önmaga javára és egyéni boldogsága biztosítása érdekében, a társadalom és igazi emberi kapcsolatokon alapuló közösség hasznára ezzel egyidőben.

Az a feladatunk tehát, hogy az egyén javára és a társadalom hasznára végzett gyümölcsözőbb tevékenység színtereit, a pozitív hagyományokat továbbfejlesztő, az új emberi kapcsolatokat és a szocialista társadalom felelősségteljes tagjaira jellemző magatartásformákat kikovácsoló közösségeket erősítsük.

A mi ideálunk a szocialista közösség ideálja, amely - itt válaszolni kell néhány tanulói megállapításra is, - sohasem jön létre önmagától, hanem létre kell hozni. Az ilyen szocialista típusu igazi közösségnek határozott követelmény- és feltételrendszere van. Szocialista közösségről akkor beszélhetünk, ha ezen olyan csoportot értünk, amelynek tagjai

- állandó jellegű személyes kapcsolatban élnek,
- tevékenységüket a szocializmus eszméi irányítják,
- s ezért tevékenységük társadalmilag hasznos,
- az individuálissal szemben mindig a közösség érdekeit követik,
- biztosítják, hogy az individuum személyiségét kibontakoztathassa,
- demokratikus önkormányzás elveit érvényesítik,

- vezetők és vezetettek határozott munkatársi viszonyban vannak, szervezethez tevékenykednek, közösen terveznek, de a döntés megszületése után készséggel engedelmeskednek, alárendelik magukat vezetőjüknek,
- egymásért kölcsönösen felelősséget vállalnak.

S ilyen közösséget nem általában kell erősíteni, hanem mindenekelőtt a tantermi közösségeket kell olyan szocialista jellemvonásokat erősítő műhelyekké tenni, ahol az élet buktatóiban szerzett tapasztalatokat felhasználva, a tanulságokat levonva, a negatív szokásokat és beidegzéseket száműzve, együttes és tudatos törekvéssel, az egymás iránti érdeklődés és felelősség, segítőkészség szálainak erősítésével az adott szűkebb tantermi közösség tud lépni önmagán, önmagát tagadva előbbre tud lépni értékeinek kibontása irányában, a vállalt és önként vállalt társadalmi szereppel teljes mértékben azonosulva, önrányító képességének felszínre hozásával, önkiteljesedésének biztosításával, összhangban társadalmunk érdekeivel meg tudja találni egyéni boldogságát.

A közösségi élet kialakítása, a közösség valamennyi tagja aktivitásának kibontakoztatása csak úgy lehetséges, ha a tanulóink közötti társadalmi szerepek egyenlően oszlanak meg. Nevelőotthoni közösségi életünk is akkor válik teljesebbé, ha benne valamennyi növendék megfelelő szerephez jut, funkciókat tölthet be, képességeinek megfelelő feladatokat kaphat, amelyek erő kifejtésre készítetik és lehetőséget adnak számára, hogy önmagát érvényesítve sikerélményekhez jusson társai között. Szerephez

kell juttatni azokat is, akik elsősorban manuális készségükkel, szervezőképességükkel, munkabírással tűnhetnek ki. Közösségi nevelésünk lényeges eleme, hogy valamennyi növendék jusson társadalmi élményhez. Arra kell törekedni, hogy minden növendék átélhesse saját személyisége és tevékenysége társadalmi jelentőségét és fontosságát. Meghatározott szerepre valamennyi növendék alkalmas, azaz nincsenek reménytelen esetek, csak egészségesek vagy valamilyen oknál fogva lelkiileg sérültek. Adott területen elért siker élménye más területre, más tevékenységi formákra is átsugárzik. Ezért van tehát döntő szerepe a társadalmi szerepek jobb elosztásának.

A társadalmi szereppel való azonosulás, az önkiteljesedés élményének jelentőségét más aspektusból is vizsgálhatjuk. Bármennyire is igaz, hogy napjaink ifjúságában a jövő nemzedékét formáljuk, arról sem feledkezhetünk meg, hogy ez az ifjúság ma él, s nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy annak lesz értékes és tartalmas felnőtt élete, akinek élményekben gazdag ifjúsága volt, és ifjúságát az tölti szebben és jobban, aki erős, pozitív értelmi és érzelmi töltést hozott magával gyermekkorából, uttörő éveiből.

A megfelelő társadalmi szerephez juttatás is csak szervezett tevékenységi rendszerben hozza meg a kívánt eredményt. Meg kell értetnünk növendékeinkkel, hogy eredményesen működő közösség nem létezhet belső fegyelem és szervezettség nélkül és szabad utat kell biztosítanunk a kisebb közösségeken belül azoknak az egészséges erőknél, amelyeknek magjai már alakulóban van-

nak éppen nevelőotthoni növendékközösségünk önkormányzó képességének fejlődése eredményeként. Ez a belső fegyelem és szervezettség akkor alakulhat ki, ha megteremtjük a tantermi közösségek belső demokráciájával azok egészséges működéséhez elengedhetetlen jogok és kötelességek összhangjának érvényesülését.

A felmérés összefoglaló értékelésénél, a feladatok kiemelésénél valamennyi, a szocialista erkölcsi nevelés területére tartozó tennivalónkról itt nem szólhatunk, csak azokról, amelyekre feltétlenül ki kellett térnünk, a vizsgálat problémáira válaszolandó.

Összefoglalásul: a gondjainkra bizott fiatalokkal úgy kell foglalkoznunk, hogy Nevelőotthonunk, nevelőtestületünk "egész munkásságával szolgálja jobban az aktív, közösségi életet élő, a szocialista világnézet és erkölcs befogadására fogékony személyiségek nevelését."

Melléklet:

Jelen szakdolgozat három külön-külön elvégzett pedagógiai szociológiai felmérésen alapul.

Az egyes felmérések kérdései:

I. kérdőív:

- 1./ Milyen alapon állithatjuk, hogy az emberiségnek sikerül egy háborumentes, igazságos világot teremteni?
 - 2./ Milyen érzéssel tölt el az a tudat, hogy a szocializmust építő Magyarország állampolgára vagy?
 - 3./ Bizol-e a szocialista rendszer világméretű győzelmében?
 - 4./ Mit tennél, ha a szocializmus építése - bármi ok miatt - vesztélyben forogna?
 - 5./ Mit vársz a KISZ-től?
 - 6./ Miért tartod jónak a magyar-szovjet gazdasági kapcsolatokat?
 - 7./ Milyen tényezők befolyásolták pályaválasztásodat?
 - a szakma népgazdasági jelentősége
 - a munkabér
 - a hivatás iránti szeretet
 - a szakmára való alkalmasság
 - a szakma népszerűsége
 - a szakma perspektívája
 - a szakma szellemi, vagy fizikai jellege
 - a szülők tanácsai
- 7/a. Mit vársz a választott pályától?
1./ sok munka
sok fizetés	6./ sok munka
közepes fizetés
társadalmi elismerés
2./ kevés munka
közepes fizetés	7./ alkotó munka
elég kevés fizetés
társadalmi elismerés

3./ közepes munka
nyugodt munkahely
elég kevés fizetés	8./ közepes munka
nyugtalan munkahely
sok fizetés
4./ közepes munka
közepes fizetés	9./ nehéz fizikai munka
sok fizetés
5./ nehéz szellemi munka
közepes fizetés	10./ könnyü munka
közepes fizetés

- 8./ Mit tettél, és mit szándékozol tenni, hogy célo'd elé'rd?
- 9./ Milyen hatások téríthetnek el választott pályádról?
- 10./ Számíthatsz-e mások segítségére életcélo'd megvalósításában?
- 11./ Tételezzük fel, hogy lakóhelyedtől távol egy nagyüzemet szerveznek, mely a népgazdaság számára nagyon fontos. A létesítményt az ifjuság patronálja. A felhívás szerint a szakképzés megszervezése után 3 évre keresnek fiatalokat erre a munkahelyre. Mit tennél te a felhívás értelmében?
- 1./ Önként jelentkeznél, mert ott bizonyára jól lehet majd keresni,
 - 2./ Önként jelentkeznél, mert ott valószínűleg sok kaland és érdekes élmény kínálkozik,
 - 3./ Önként jelentkeznél, mert ez a népgazdaság fejlődését elősegíti, még ha bizonyos áldozatot követelne is,
 - 4./ Önként jelentkeznél, ha szakmába vágó munkát biztosítanak,
 - 5./ Csak a legvégső esetben vállalkoznék erre.
 - 6./ Semmiképpen sem tudnék ilyen hosszú időre elmenni.
 - 7./ Jelenleg nincs határozott véleményem.

12./ Vallásos vagy-e?

igen, nem

Gyakorolod-e a vallást?

nem
rendszeresen
alkalomszerűen
nem

Kinek a hatására?

13./ Gyermekedet vallásosan nevelnéd-e?

- 14./ Mi a véleményed az istentagadásról, a vallásról, a másokkal szembeni közömbösségről, a törtetésről, a protekcionizmusról?
- 15./ Véleményed szerint milyen társadalmi problémák megoldása a legsürgetőbb hasonló koru fiataloknál?
- 16./ Mi a véleményed a következő felszólításról: "Élj és ne dolgozz!"
- 17./ Mi a véleményed a "pedálozásról"?
- 18./ Elszakítható-e az egyén kívánsága a konkrét társadalmi gyakorlattól?
- 19./ Érdemes-e magasabb foku szellemi képzettség elérésére törekedni?
- 20./ Minek a következménye a növekvő anyagi jólét?
- 21./ Melyik a fontosabb, az anyagi vagy a szellemi szükséglet?

II. kérdőív:

- 1./ Mikor és miért legyen fegyelmezett egy ember, egy növendék?
/Fenti véleményed alapján te fegyelmezett vagy?/
- 2./ A fegyelem szempontjából mi jellemzi közösségedet?
ha nincs jelen nevelőtanár,
3. ha jelen van nevelőtanár,
ha nincs jelen nevelőtanár te fegyelmezett vagy? Miért?
- 3./ Közösségellenes-e az, aki fegyelmezetlen? /Indokold meg az állásponyododat!/
- 4./ Van-e valami összefüggés a fegyelem és az igazi szabadság között?
- 5./ A HÁZIREND előírásait milyen mértékben tartod be? /Miért?/
- 6./ Előfordult már, hogy megbíráltak? Hogyan fogadtad? Az így kialakult érzés befolyásolt-e abban, hogy másokat te is megbírálj?
- 7./ Mit tennél, ha váratlanul, halasztást nem tűrő megbízást kapnál?
- 8./ Szerinted van-e valami értelme a diákok őszi mezőgazdasági, ipari munkájának? /Indokold állásponyododat!/

III. kérdőív:

- 1./ Milyen konkrét munkát végzel rendszeresen a nevelőotthoni közösségért?
- 1/a. Milyen konkrét munkát végzel alkalomszerűen a Nevelőotthon közösségéért?
/Sorold fel ezeket, de mindkét esetben hagyd figyelmen kívül a napos, a hetes, éttermes, intézeti szolgálat, valamint a segédmunkákat!/
2./ Tettél-e valamit a tantermed, az Intézet tekintélyének megőrzéséért? /Sorold fel konkrét eseteket!/
3./ Le tudnál-e mondani egyéni érdekedről a közösség javára?
/Mikor igen, mikor nem? és Miért?/
4./ Milyen elképzeléseid vannak a közösségi élet fellendítésével kapcsolatban saját tantermedben és a Nevelőotthonban?
5./ Politikai információidat honnan szerzed be? /Sorold fel rangsorolva a forrásokat!/
6./ A heti politikai beszámolókon hány esetben kapcsolódtál be a vitába? /Mi a véleményed a politikai ismeretszerzésnek ezen módszeréről? Mit ajánlanál helyette?/

Felhasznált irodalom:

- 1./ Filozófiai Kislexikon, Kossuth,1973.
- 2./ Ötödik Nevelésügyi Kongresszus,Budapest,1971.
- 3./ Engels: Anti-Dühring, MEM 20.kötet,93-95.old.
- 4./ Lenin: A kommunista erkölcsről,Kossuth,1970.
- 5./ Lenin: Az ifjusági szövetségek feladatai,LM 31.kötet,Szik-
ra,Budapest,1951.
- 6./ Ágoston György: A kommunista erkölcs tartalma és az erköl-
csi nevelés feladatai,Tankönyvkiadó,1962.
- 7./ Ágoston György: A nevelés elmélete,I.,Tankönyvkiadó,Budapest,
1962.
- 8./ Septulin,Alexandr: A marxizmus filozófiája,Kossuth,1971.
- 9./ Siskin,A.F.: A marxista etika alapjai, Kossuth,1964.
- 10./ Faragó Jenő: Fiatalok vallomásai világnézetéről, erkölcsről,
Kossuth,1968.
- 11./ Daróczy Sándor: Társadalmi-politikai nevelés középiskolás
korban,Akadémiai Kiadó,Budapest,1973.
- 12./ Földes Tamás: Világnézetünk alapjai,Szövegkönyv, Iskolará-
dió,1973.
- 13./ Harsányi-Vargáné-Zrinszky: Világnézetünk alapjai,Tankönyv-
kiadó,1974.
- 14./ A világnézeti szintézis tantárgyi alapjai, Tankönyvkiadó,
1975.
- 15./ Wirth Ádám: Bevezetés a marxista filozófia tanulmányozásába,
MSZMP Pol. Főiskola jegyzete, Budapest,1973.
- 16./ A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése, Kossuth,1970.
- 17./ A KISZ KB állásfoglalása az MSZMP KB 1972. nov. 14-15-i ülé-
sének határozatairól és a KISZ időszerű feladatairól, Ifjúsági
Lapkiadó, 1973.

- 18./ Ifjuságpolitika a megvalósulás útján, Kossuth, 1974.
- 19./ A KISZ KB Intéző Bizottságának 1974. április 11-i határozatai, Ifjúsági Lapkiadó, 1974.
20. Szülők és nevelők, Kossuth, 1975.
- 21./ MSZMP Programnyilatkozata, 1975.
- 22./ Levél a szülői munkaközösség elnökéhez az 1975/76. tanév feladatairól, Kossuth, 1975.
- 23./ Törvény az ifjúságról, OIOT, 1971.
- 24./ Az SZKP XXII. kongr., Kossuth, 1961.
- 25./ Makarenko Művei, Akadémiai Kiadó-Tankönyvkiadó, Bpest, 1955.
- 26./ Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai, Válogatott dokumentumok gyűjteménye, Tankönyvkiadó, Budapest, 1973.
- 27./ A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusa, Kossuth, 1975.
- 28./ Tajti István: A világnézeti nevelés Heves megye közép- és főiskoláiban, A Politikai Főiskola Közleményei, 1973/2, 138-144. old.
- 29./ Az egri tanácskozások előadásai, Ifjúsági Lapkiadó, 1974.
- 30./ Lick József: Az erkölcs: kényszer vagy döntés, Kossuth, 1970.

Tartalomjegyzék

I. fejezet	
Az ifjúságkutatás jelentőségéről	1- 6. old.
II. fejezet	
A szocialista tudatformálás - a szocialista forradalom szerves része	7-15. old.
III. fejezet	
A világnézet és erkölcs fogalma, viszonya	16-33. old.
IV. fejezet	
A világnézeti, politikai, erkölcsi nevelés irányítása, helyzete, elért eredményei, feladatai a párt ifjúságpolitikai állásfoglalása és határozatai tükrében	34-53. old.
V. fejezet	
A világnézeti, politikai, erkölcsi nevelés tényezői	54-58. old.
VI. fejezet	
Intervallumvizsgálat, következtetések	59-124. old.
VII. fejezet	
A világnézeti, politikai, erkölcsi nevelés helyzete és feladatai a MÁV Nevelőotthonban	125-137. old.
Melléklet	138-142. old.
A felhasznált irodalom	143-144. old.
Tartalomjegyzék	145. old.